

Arbeid og velferd

- Utviklingen på arbeidsmarkedet
- Bedriftsundersøkelsen
- Overgang til arbeid for NAVs brukere
- Nye arbeidssøkere – varighet, endringer og overganger til andre ytelser
- Flere på arbeidsrettede tiltak
- Enslige forsørgere og overgang til arbeid
- Utdanning, sysselsetjing og tidlegpensjonering blant seniorar i 2002 og 2006
- Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet i Norge
- Den aktive arbeidsmarkedspolitikken i Norge og EU

Utgiver: Arbeids- og velferdsdirektoratet 2009

Redaksjonen: Hans Kure, Ole Christian Lien, Per Brannsten,
Nina Lysø, Jostein Ellingsen, Marianne Pedersen,
Olaf Tvede, Johannes Sørbø og Anne-Cathrine
Grambo.

Redaksjonen avsluttet sitt arbeid 4. desember 2009.

Adresse: Arbeids- og velferdsdirektoratet
Postboks 5, St. Olavs plass
0164 Oslo

Bestilling:
Arbeid og velferd kan bestilles på telefonnummer:
21 07 00 00
Eller per e-post: nav.statistikk.utredning@nav.no

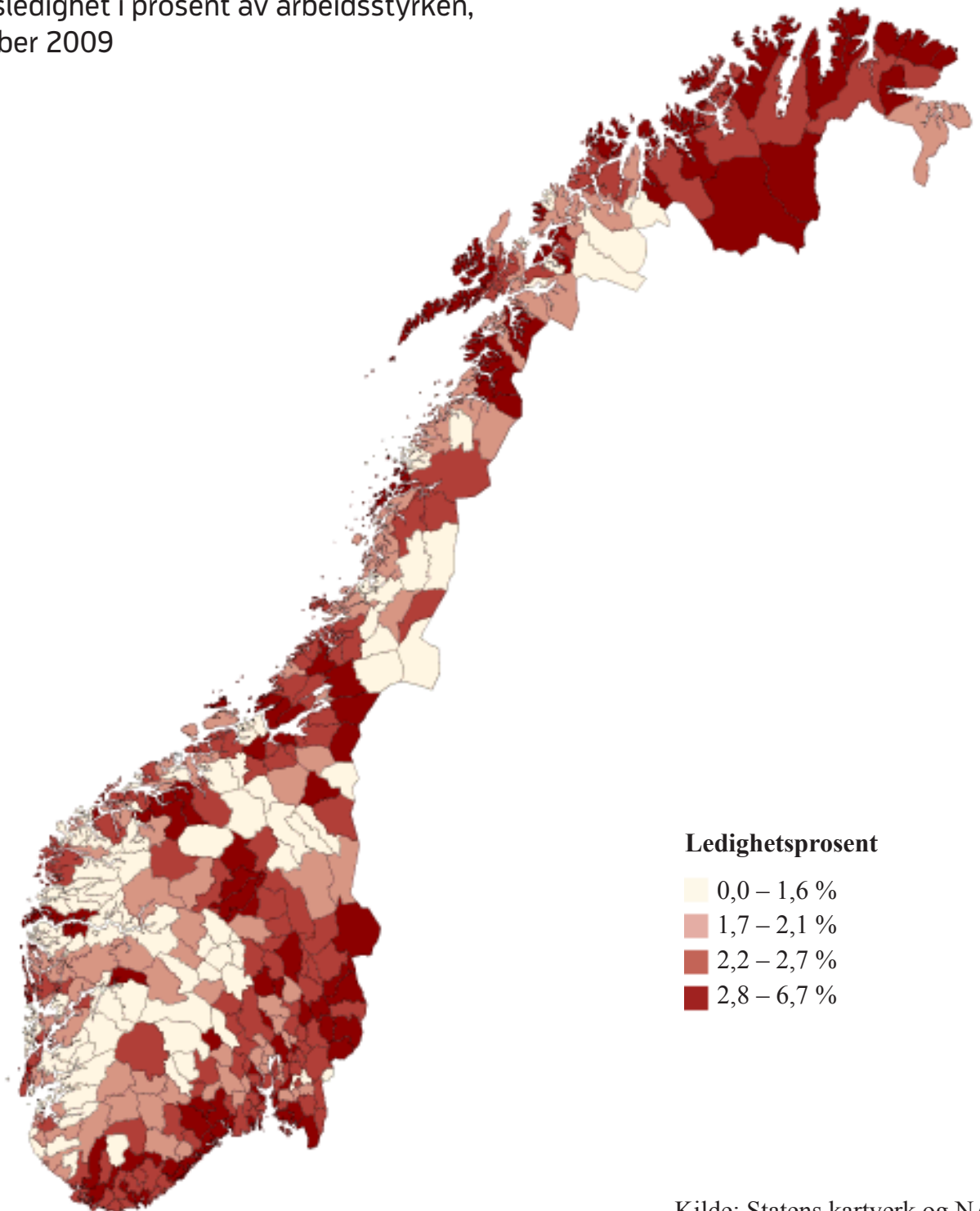
Arbeid og velferd er tilgjengelig på www.nav.no
på siden «Tall og analyse»

ISSN: 1504-8217

Innhold

#	SIDE
5	UTVIKLINGEN PÅ ARBEIDSMARKEDET
13	BEDRIFTSUNDERSØKELSEN
25	OVERGANG TIL ARBEID FOR NAVS BRUKERE
31	NYE ARBEIDSSØKERE - VARIGHET, ENDRINGER OG OVERGANGER TIL ANDRE YTELSER
46	FLERE PÅ ARBEIDSRETTEDE TILTAK
56	ENSLIGE FORSØRGERE OG OVERGANG TIL ARBEID
62	UTDANNING, SYSSELSETJING OG TIDLEGPENSJONERING BLANT SENIORAR I 2002 OG 2006
79	DET KJØNNSDELTE ARBEIDSMARKEDET I NORGE
87	ARBEIDSMARKEDSPOLITIKKEN I NORGE OG EU

Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken,
november 2009

Kilde: Statens kartverk og NAV

Utviklingen på arbeidsmarkedet

SAMMENDRAG

Etter å ha steget sterkt på slutten av fjoråret og i begynnelsen av 2009, har ledighetsveksten avtatt siden i vår. I november var det registrert 67 400 helt ledige hos NAV. Dette tilsvarer 2,6 prosent av arbeidsstyrken, noe som er en økning på 0,8 prosentpoeng fra samme måned i fjor. Sysselsettingen falt med 38 000 personer fra 3. kvartal i fjor til samme kvartal i år. I samme periode har yrkesaktiviteten blitt redusert. Det er særlig ungdom som nå trekker seg ut av arbeidsmarkedet, mens det i de eldste aldersgruppene (65–74 år) har vært en økning i yrkesdeltakelsen.

Den avtakende veksten i ledigheten må sees i sammenheng med at flere arbeidssøkere nå deltar på tiltak og at nedgangen i etterspørselen etter arbeidskraft har bremsset opp i løpet av året. Antall utlyste stillinger går fremdeles ned for yrker som i stor grad er å finne i privat sektor. Høstens bedriftsundersøkelse viser at bedriftene innen bygge- og anleggsnæringen er relativt optimistiske i forhold til sysselsettingsutviklingen fremover, mens det fortsatt er stor usikkerhet innen industrien og transport og lagring.

I løpet av de siste månedene har industriproduksjonen steget sterkt i de fleste land. Denne veksten kommer imidlertid etter svært store fall, og produksjonen er fremdeles langt lavere enn før nedgangskonjunkturen startet. I eurosone vokste bruttonasjonalproduktet med 0,4 prosent i tredje kvartal, etter en sammenhengende nedgang siste fem kvartaler. Bruttonasjonalproduktet i USA har ikke falt like mye som i Europa, og i 3. kvartal var veksten i BNP på 2,8 prosent målt i årlig vekstrate.

Det er knyttet betydelig usikkerhet til den videre utviklingen internasjonalt. De kraftige penge- og finanspolitiske stimulerings tiltakene, som ble iverksatt i kjølvannet av finanskrisen, må etter hvert reverseres. Tilgangen på kreditt vil trolig også være strammere i de nærmeste årene sammenlignet med årene før finanskrisen. Dette vil kunne dempe veksten i mange land.

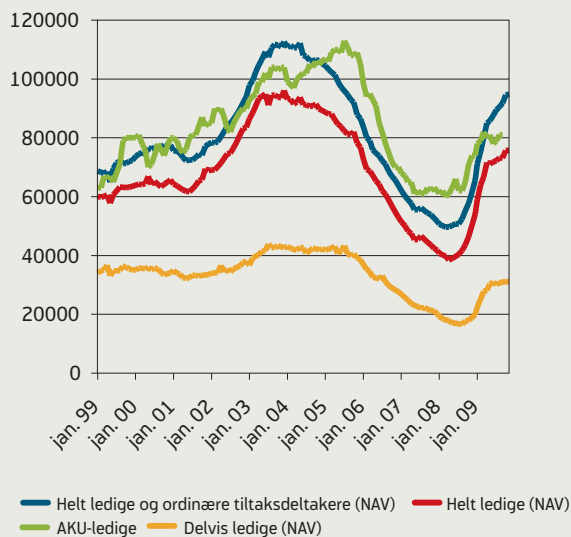
Norge har en liten og åpen økonomi og utviklingen her vil derfor avhenge av utviklingen internasjonalt. Det internasjonale pengefondet (IMF) venter at den globale veksten vil ta seg opp i årene framover, men ligge under veksten fra årene før finanskrisen. NAV venter at dette vil kunne føre til at sysselsettingsbehovet i store deler av industrien blir betydelig lavere i prognoseperioden 2010–2011 sammenlignet med høykonjunkturen norsk økonomi har vært inne i. Oljeinvesteringene er for inneværende år rekordhøye og antas å holde seg høye også i 2010 og 2011.

NAV forventer at ledigheten vil fortsette å øke gjennom 2010, men i et langt lavere tempo enn hva som har vært tilfelle for inneværende år. Utover i prognoseperioden har vi lagt til grunn at norsk økonomi vil gå inn i en svak oppgangskonjunktur. Dette vil føre til at etterspørselen etter arbeidskraft vil ta seg noe opp, men kun gi grunnlag for en vekst i sysselsettingen på 15 000 i 2011. Ledigheten er ventet å øke med 10 000, til gjennomsnittlig 80 000 registrerte ledige i 2010, for deretter å holde seg på dette nivået i 2011. Dette innebærer at den registrerte ledigheten vil utgjøre 3,1 prosent av arbeidsstyrken i de to kommende årene.

LAVERE LEDIGHETSVEKST

Etter en kraftig økning i ledigheten i slutten av 2008 og begynnelsen av 2009, har ledighetsveksten avtatt det siste halvåret. Dette må sees i sammenheng med at det sterke fallet i etterspørselen etter arbeidskraft har bremsset opp i løpet av det inneværende året. Et økende antall arbeidssøkere som deltar på arbeidsmarkedstiltak har også bidratt til å dempe veksten i ledigheten. Siden bunnivået i fjor vår, har ledigheten økt med omtrent 37 000 personer justert for vanlige sesongvariasjoner, og antallet ledige er nå på omtrent samme nivå som ved årsskiftet 2005/2006. Ved utgangen av november var det registrert 67 400 helt ledige. Dette tilsvarer 2,6 prosent av arbeidsstyrken, noe som er en økning på 0,8 prosentpoeng fra samme måned i fjor.

Figur 1:
Utviklingen i antall registrerte helt ledige, summen av registrerte ledige og ordinære tiltaksdeltakere, registrerte delvis ledige og arbeidsledige ifølge SSBs Arbeidskraftundersøkelse. Sesongjusterte tall. Januar 1999 – november 2009.

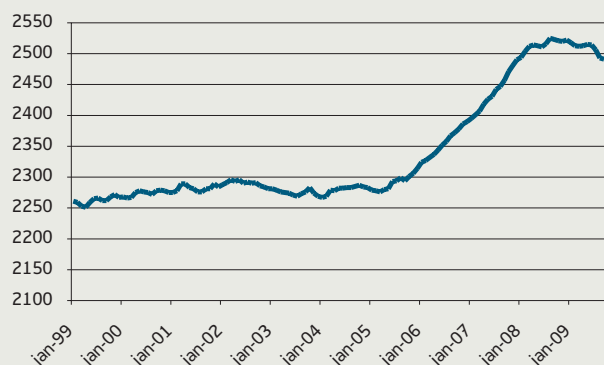
KILDE: NAV OG SSB

FÆRRE SYSSELTSATTE OG LAVERE YRKESDELTADELSE

Den sterke veksten i sysselsettingen som startet i 2005, stoppet opp i fjor. I løpet av inneværende år har det vært en kraftig reduksjon i sysselsettingen. Fra 3. kvartal i fjor til 3. kvartal i år var det en nedgang i sysselsettingen på 38 000 personer. Dette er den sterkeste nedgangen i sysselsettingen siden 1. kvartal 1990.

Nedgangen i sysselsettingen har vært størst innen varehandel, der det i 3. kvartal var sysselsatt 20 000 færre

Figur 2:
Sysselsetting i følge AKU. Sesongjusterte tall.1000 personer. Januar 2000 – september 2009.

KILDE: SSB

MANGELN PÅ ARBEIDSKRAFT MER ENN HALVERT

I høstens bedriftsundersøkelse er mangelen på arbeidskraft estimert til 39 900 personer. Dette vil si at mangelen er mer enn halvert siden i fjor. Det er særlig mangelen på fagarbeidere innen bygg og anlegg og industri, samt ingeniører og ikt-arbeidere som har falt mye, og rekrutteringsproblemene er nå forholdsvis lave.

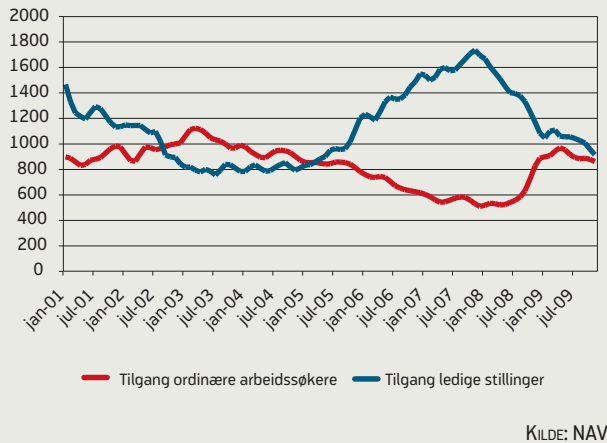
Innen bygge- og anleggsnæringen er imidlertid bedriftene i høstens undersøkelse relativt optimistiske i forhold til sysselsettingsutviklingen det neste året. Det er nå langt flere bedrifter som venter å øke sysselsettingen enn det er som svarer at de vil nedbemanne. For bedrifter innen industrien og transport og lagring er usikkerheten derimot fortsatt stor, og mange svarer at de vil måtte nedbemanne i løpet av det neste året. Samlet er sysselsettingsforventningene på samme nivå som i fjor, noe som kan tyde på at sysselsettingen vil falle også i tiden framover.

personer enn på samme tid i fjor. I samme periode ble det 18 000 færre sysselsatte i industrien og 12 000 færre ansatte i bygge- og anleggsvirksomhet.

Nedgangen i sysselsettingen er størst for menn, med 28 000 færre sysselsatte i 3. kvartal i år sammenlignet med samme tid i fjor. Dette henger sammen med den sterke nedgangen i sysselsettingen i industri og bygg- og anlegg, næringer som sysselsetter mange menn. For kvinner var det en nedgang på 10 000 sysselsatte.

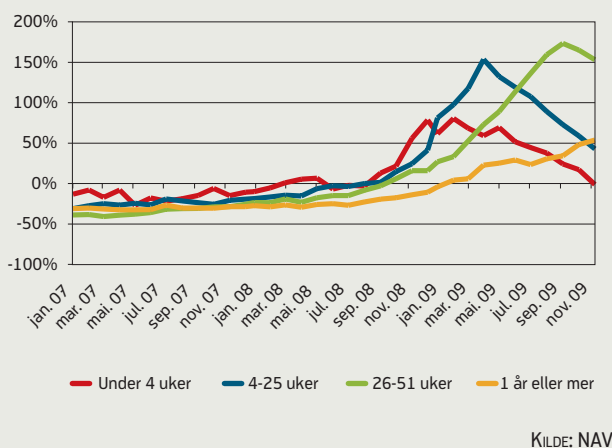
Mange unge trekker seg ut av arbeidsmarkedet i en nedgangskonjunktur. Sysselsettingen blant unge under 20 år har falt kraftig, særlig for menn, hvor det har vært en nedgang i sysselsettingen på 18 prosent. Sysselsettingen har gått ned FOR menn i alle aldersgrupper så nær som for de i alderen 65 til 74 år, hvor sysselsettingen har økt det siste året. Blant kvinner har sysselsettingen økt for de mellom 50 og 54 år og for alle over 60 år. I de øvrige aldersgruppene har det vært en nedgang i sysselsettingen.

Figur 3:
Tilgang ledige stillinger per virkedag (stillinger utlyst i media, registrert av arbeidsgiver på nav.no eller meldt til NAV). Tilgang ordinære arbeidssøkere per virkedag. Sesongjusterte tall. Trend. Januar 2001 – november 2009.

Yrkesaktiviteten har gått ned for blant kvinner og menn det siste året. Tall for 3. kvartal i år viser at yrkesaktiviteten blant menn falt med to prosentpoeng fra samme periode i fjor. Blant kvinner falt yrkesaktiviteten med 1,1 prosentpoeng til 69,7 prosent i samme periode. Nedgangen i yrkesdeltakelsen er størst blant menn under 20 år, hvor 41,3 prosent er yrkesaktive i 3. kvartal mot 51,6 prosent i

Figur 4:
Prosentvis endring i antall registrerte ledige i forhold til ett år tidligere fordelt etter arbeidssøker-varighet. Januar 2007 – november 2009.

samme periode i fjor. Kvinnenes yrkesdeltakelse har falt mest i aldersgruppen 20 til 24 år hvor 73,1 prosent av befolkningen er sysselsatte, en nedgang på 3,6 prosentpoeng i perioden.

ANTALL UTLYSTE STILLINGER INNEN BYGG OG ANLEGG STABILISERES

Etterspørselen etter arbeidskraft, målt ved tilgangen på nye stillinger registrert i NAVs registre, har falt kraftig fra slutten av 2007 og gjennom 2008. I løpet av inneværende år har nedgangen bremsset opp. Det var i november og oktober registrert 22 prosent færre stillinger sammenlignet med samme måned i fjor. Antallet stillingsutlysninger, justert for vanlige sesongmønster, er nå på omtrent samme nivå som sommeren 2005.

Industriarbeid, kontorarbeid og meglere og konsulenter er de yrkesgruppene som har hatt den største reduksjonen i stillingsutlysningene det siste året. Etterspørselen etter arbeidskraft innenfor bygg og anlegg faller fortsatt, men det ser nå ut som nedgangen er i ferd med å flate ut. I forhold til ett år tidligere, var det i oktober og november registrert 15 prosent færre ledige stillinger innenfor bygge- og anleggsarbeid. Butikk- og salgsarbeid og undervisningsyrker har hatt den laveste nedgangen i stillingsutlysningene det siste året.

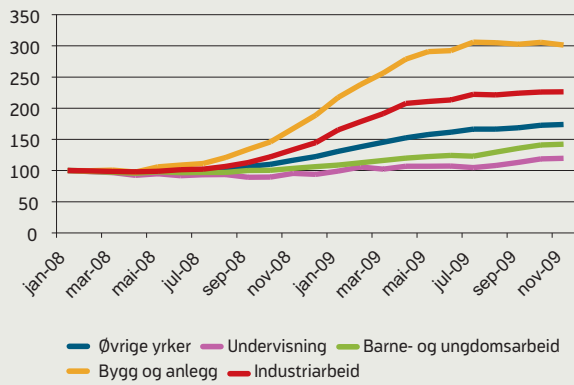
LAVERE VEKST I ANTALLET NYE LEDIGE

Tilgangen av nye arbeidssøkere økte sterkt på slutten av 2008 og begynnelsen av 2009. De siste månedene har dette tallet ligget på et relativt stabilt nivå. Ingeniør- og ikt-fag og ledere er de to yrkesgruppene med størst prosentvis vekst nye arbeidssøkere sammenlignet med ett år tidligere. Dette må imidlertid sees i sammenheng med at nivået var svært lavt for ett år siden. For yrker innen bygg og anlegg og meglere og konsulenter har tilgangen av nye arbeidssøkere gått tilbake det siste året. Disse er blant yrkesgruppene som ble hardest rammet tidlig i nedgangskonjunktoren.

Den sterke økningen i tilgangen av nye arbeidssøkere på slutten av fjoråret og i begynnelsen av inneværende år har etter hvert ført til at veksten i antallet ledige med lengre arbeidssøkervarighet har tiltatt. De med en arbeidssøkerperiode på mellom et halvt og ett år er den gruppen som har hatt den sterkeste økningen i ledigheten de siste året.

Dette tyder på at en stor del av veksten i den samlede ledigheten den siste tiden skyldes at mange av de som har blitt arbeidsledige har vanskeligheter med å få en ny jobb. Veksten i antallet ledige med de korteste arbeidssøkerperiodene har den siste tiden avtatt sterkt.

Figur 5:
Ledighetsindeks. Utviklingen i antallet helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere justert for sesongvariasjoner (januar2008 = 100). Utvalgte yrkesgrupper. Januar 2008 – november 2009.

KILDE: NAV

HARDERE KONKURRANSE OM DE LEDIGE JOBBENE

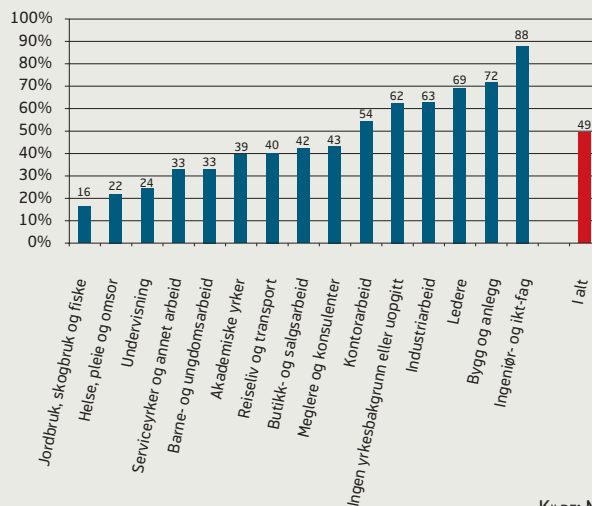
Det fremgår av figur 5 at ledighetsveksten innenfor industriarbeid og bygg og anlegg viser tegn til å flate ut. Veksten i ledigheten innen yrkesgrupper som i hovedsak tilhører næringer som er mer skjermet for konkurranse, indikerer at det er en viss mobilitet i arbeidskraften på tvers av yrkesgruppene. For eksempel vil en ingeniør kunne ta en jobb som realfaglærer, noe som gjør at også personer innen undervisningsyrker opplever større konkurranse om jobbene på grunn av nedgangskonjunkturen.

Også i tidligere nedgangskonjunkturer ser vi at det er de mest konkurranseutsatte næringene som først reduserer sitt behov for arbeidskraft. Gjennom konjunkturforløpet påvirker utviklingen i de mest konkurranseutsatte næringene de øvrige delene av økonomien. Dette gir seg blant annet utslag i en etter hvert sterkere konkurranse om de ledige jobbene innenfor de fleste næringer.

I løpet av det siste året har det vært sterkest vekst i ledigheten innen bygge- og anleggsarbeid og ingeniør- og ikt-fag. For den sistnevnte gruppen øker imidlertid ledigheten fra et svært lavt nivå. Ved utgangen av november utgjorde ledigheten kun 1,2 prosent av arbeidsstyrken innen ingeniør- og ikt-fag. Den sterke veksten innenfor bygg og anlegg skyldes i stor grad en sterk økning i begynnelsen av året (se figur 5).

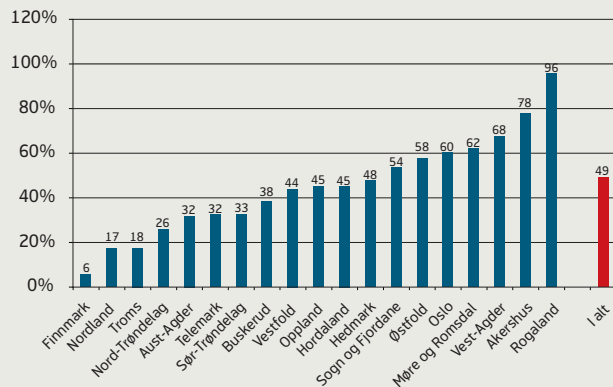
Lavest vekst i ledigheten har grupper som for en stor del tilhører offentlig sektor. Innenfor helse, pleie og omsorg og undervisning har ledigheten økt med henholdsvis 24 og 22 prosent i løpet av det siste året.

Figur 6:
Prosentvis endring i antall helt arbeidsledige etter yrkesbakgrunn. November 2008 – november 2009.

KILDE: NAV

Figur 7:
Prosentvis endring i antall arbeidsledige etter fylke. November 2008 – november 2009.

KILDE: NAV

STERKEST LEDIGHETSVEKST I ROGALAND OG AKERSHUS

Samtlige fylker har i løpet av det siste året hatt vekst i ledigheten, se figur 7. Sterkest har veksten vært i Rogaland og Akershus der ledigheten er omtrent fordoblet. Rogaland er imidlertid med et ledighetsnivå på 2,1 prosent det fylket etter Sogn og Fjordane som har lavest ledighet i landet. Finnmark har hatt den laveste ledighetsveksten med kun 6 prosent. Ledighetsnivået er nå høyest i Oslo (3,6%), Østfold (3,1%), Vestfold (3,0%) og Finnmark (3,0%). Lavest ledighet er det i Sogn og Fjordane (1,7%).

FLERE LEDIGE ARBEIDSINNVANDRERE

Utvidelsen av EU i 2004 sammenfalt med en sterk oppgang i norsk økonomi, noe som førte til en høy tilstrømning av arbeidsinnvandrere. Majoriteten av arbeidsinnvandrerne har funnet arbeid i næringer som bygg og anlegg og industrien. Arbeidsinnvandringen fra Norden, og da i all hovedsak Sverige, har også vært betydelig i den siste oppgangskonjunktoren. Det har vært størst økning i arbeidsledigheten for personer med statsborgerskap fra Norden, nye EU-land (EU10)¹ samt Tyskland, sammenliknet med samme tidspunkt i fjor.

Ved utgangen av november var det registrert 4 500 helt arbeidsledige fra EU10. Det er en økning på 2 800 personer sammenliknet med november 2009. Den største gruppen arbeidsledige fra de nye EU-landene er polakker, fulgt av litauere og latviere. I alt var 3 300 personer med polsk statsborgerskap registrert som helt ledige ved utgangen av november. Videre var det registrert 1 900 helt ledige med statsborgerskap fra Norden, og 1 200 av disse var svensker. På samme tid i fjor var det 1100 helt ledige fra Norden, og 600 av disse var svensker.

De fleste arbeidsinnvandrere fra EU10 arbeider innen bygge- og anleggsnæringen og industrien. Majoriteten (63 %) av de helt ledige har også bakgrunn fra disse næringene. Nedgangskonjunktoren det siste året har først og fremst rammet bygg og anlegg og industri, noe som forklarer den store økningen i antall ledige fra de nye EU-landene. De helt ledige fra Norden er mer jevnt fordelt på alle næringer, og likner slik sett mer på næringsfordelingen for nordmenn. 18 prosent av de helt ledige har tidligere jobbet i bygge- og anleggsyrker, mens 16 prosent kommer fra industrien. Helt ledige fra kontorarbeid og reiseliv og transport utgjør begge 9 prosent.

En høy andel av arbeidsinnvandrerne som registrerer seg hos NAV mottar dagpenger. 69 prosent av de helt ledige med statsborgerskap fra EU10 mottok dagpenger i november 2009. I november i 2008 var denne andelen på 38 prosent. 62 prosent av svenskene mottok dagpenger ved utgangen av november i år, mot 41 prosent i fjor. Til sammenligning mottok 56 prosent av alle ledige dagpenger i november 2009.

KRAFTIG ØKNING I SYKEFRAVÆRET I PRIVAT SEKTOR

Den svake økningen i sykefraværet som har vært hovedtendensen siden 2005, har blitt forsterket etter finanskrisen. Ut fra tidligere erfaringer er dette noe overraskende. Utviklingen det siste året skiller seg imidlertid fra de foregående årene når fraværet fordeles på kjennetegn som kjønn, næring og sektor. Det er hovedsakelig blant menn og i privat sektor sykefraværet nå øker, og særlig i noen av de mest konjunkturutsatte næringene.

I annet kvartal 2009 var det totale sykefraværet på 7,1 prosent, en relativ økning på 5 prosent sammenliknet med annet kvartal 2008. For legemeldt sykefravær var økningen på 6 prosent, mens egenmeldt fravær gikk noe ned. I privat sektor (inkl. offentlig næringsvirksomhet) økte det legemeldte sykefraværet med 9 prosent, mens endringene var små i offentlig forvaltningsvirksomhet. Økningen var størst i bygge- og anleggsnæringen med 18 prosent, mens industrien hadde en mer beskjeden økning. For menn økte legemeldt sykefravær med 11 prosent, mot bare to prosent for kvinner. Fraværet for menn økte stort sett i alle aldersgrupper, mens det blant kvinner gikk ned i aldersgruppene over 50 år.

Ved utgangen av oktober var det registrert 91 200 personer med nedsatt arbeidsevne² hos NAV. Dette er en økning på 10 000, eller 12 prosent, sammenliknet med samme tidspunkt i fjor. En del av økningen skyldes ny arbeidsmetodikk i NAV, som medfører at mottakere av andre ytelser enn attføringspenger i økende grad klassifiseres som personer med nedsatt arbeidsevne.

Ved utgangen av tredje kvartal 2009 var det 343 300 personer som mottok uførepensjon eller tidsbegrenset uførestønad, en økning på 2,1 prosent fra samme periode i 2008³. Selv om antallet uføretrygdede har økt, har andelen av befolkningen i alderen 18–66 år som er uføretrygdet holdt seg stabil på 11,0 prosent siden 2006. For kvinner har andelen økt svakt de siste to årene, mens den har gått marginalt ned for menn. For aldersgruppene under 55 år er uføreandelen stabil eller svakt økende, mens andelen har gått noe ned i aldersgruppene over 55 år.

¹ Med EU10 menes de 10 nyeste østeuropeiske medlemslandene i EU. Det vil si Polen, Litauen, Slovakia, Latvia, Romania, Estland, Bulgaria, Tsjekkia, Ungarn og Slovenia.

² Fra og med januar 2009 er begrepet «yrkeshemmet» erstattet av «person med nedsatt arbeidsevne».

³ Noe av økningen skyldes at mottakere av tidsbegrenset uførestønad er inkludert i tallene for 2009, men ikke 2008.

UTVIKLINGEN INTERNASJONALT

Resesjonen i eurosonen er over etter positiv vekst i bruttonasjonalproduktet (BNP) i 3. kvartal. I følge foreløpige tall fra Eurostat, vokste eurosonens BNP med 0,4 prosent i 3. kvartal etter fem kvartaler på rad med nedgang. I Frankrike og Tyskland har sesongjusterte BNP-tall vist økning de to siste kvartalene. I 3. kvartal var veksten i BNP på henholdsvis 0,3 og 0,7 prosent. I Storbritannia fortsatte imidlertid BNP å falle, og gikk ned med 0,4 prosent i 3. kvartal.

Industriproduksjonen i euroområdet økte i løpet av september med 0,3 prosent. Til tross for at dette var den femte måneden på rad med vekst, befant produksjonsnivået seg 12,9 prosent lavere sammenlignet med samme måned i fjor. Ordretilgangen til industrien har økt siden mai, og var i august 2,0 prosent høyere enn i juli. Veksten i det økonomiske aktivitetsnivået i eurosonen har foreløpig ikke vært tilstrekkelig til å reversere økningen i ledigheten, som i september var på 9,7 prosent, den høyeste ledigheten i eurosonen siden januar 1999.

I USA markerte oppgangen i BNP i 3. kvartal slutten på resesjonen, med en vekst i BNP på 2,8 prosent målt i årlig rate. Vekstbidragene i dette kvartalet kom fra lagerendringer, boliginvesteringer og privat og offentlig konsum. Industriproduksjonen vokste med 0,1 prosent i oktober, etter å ha økt med 0,9 prosent i snitt hver måned siden juli. Samtidig gikk vareproduksjonen ned med 0,1 prosent. Kapasitetsutnyttelsen var på 70 prosent i oktober, ti prosentpoeng under det historiske gjennomsnittet. Ledigheten fortsatte å øke i oktober, og nådde 10,2 prosent av arbeidsstyrken, den høyeste raten siden april 1983.

I oktober falt igangsettingen av boliger med 10,6 prosent og byggetillatelse med 4,0 prosent. En nylig vedtatt utvidelse og forlengelse av skattelettelsene for første-gangskjøpere til april neste år kan imidlertid bidra til ny vekst i byggenæringen.

UTVIKLINGEN I NORGE

Produksjonsnedgangen innenfor industrien har i løpet av denne nedgangskonjunktoren vært langt mindre i Norge sammenlignet med de fleste andre land. På det meste var årsnedgangen i underkant av 11 prosent, mot omtrent 22 prosent i eurosonen. At nedgangen i Norge har vært lavere skyldes i stor grad at en stor del av det som produseres ikke er konsumgoder, men kapitalintensive varer med et langt produksjonsforløp.

Etter et kraftig fall siden i fjor høst har eksporten av tradisjonelle varer steget gjennom det siste halve året. En sterk kronesvekkelse i kjølvannet av finanskrisen har lettet

presset i mange konkurranseutsatte bedrifter, noe som trolig har bidratt til å dempe produksjonsnedgangen i industrien. I følge tall fra Nasjonalregnskapet, økte eksporten av tradisjonelle varer med 6,6 prosent, justert for sesongvariasjoner, i 3. kvartal. Det var særlig metall, verkstedprodukter og fiskeprodukter som bidro til denne veksten.

Etter å ha falt siden sommeren 2008 har det private konsumet økt gjennom det siste halvåret. Økningen i konsumet den siste tiden henger trolig tett sammen med de kraftige rentenedsettelsene og at framtidsutsiktene nå ser lysere ut. Nasjonalregnskapstall viser at konsumet økte med 1,1 prosent i tredje kvartal. Det var særlig kjøp av bil som bidro til denne veksten.

Bygg og anlegg er den næringen som tidligst merket konjunkturomslaget. I årene fram til 2007 var det en sterk vekst i byggeaktiviteten. Den sterke veksten i disse årene har siden blitt avløst av et kraftig fall, noe som i stor grad skyldes lav omsetning på boligmarkedet, fallende boligpriser og generelt pessimistiske framtidsutsikter. Igangsetting av bygg til boligformål ser nå ut til å flate ut, mens bygg til næringsformål fremdeles har en markert nedgang. Ifølge tall fra Nasjonalregnskapet økte produksjonen i bygge- og anleggsvirksomheten med 1,8 prosent i 3. kvartal. Ordretilgangen av nye byggeprosjekter økte i løpet av 2. og 3. kvartal i år og ordreservene viser nå tegn til stabilisering. Dette tyder på at bunnen i aktivitetsnivået snart kan være passert i bygge- og anleggsnæringen.

UTVIKLINGEN FRAMOVER

De økonomiske utsiktene har bedret seg klart i løpet av det siste halve året. Ulike konjunkturindikatorer signaliserer nå vekst for Norges viktigste handelspartnere i den nærmeste tiden. Det Internasjonale pengefondet (IMF) har oppjustert vekstanslagene for inneværende år, men forventer fremdeles at bedringen i verdensøkonomien vil skje langsomt. En viktig grunn til oppgangen den siste tiden er, ifølge IMF, de kraftige finans- og pengepolitiske stimulanse som ble satt i verk i kjølvannet av finanskrisen i fjor høst. Til tross for at veksten mange steder har vært sterk befinner produksjonsnivåene seg fortsatt langt under nivåene i årene før finanskrisen.

Både veksten i Eurosonen og USA er ventet å være lav i 2010, men med bidrag fra sterk vekst i Kina og India anslår IMF at veksten globalt vil bli på omtrent tre prosent i 2010. I årene mellom 2010 og 2014 antas veksten å bli på i overkant av fire prosent årlig, noe som er lavere enn veksten i årene før 2008 som var på rundt 5 prosent. En svak utvikling blant Norges handelspartnere vil bety at etterspørselen etter varer produsert av eksportorienterte bedrifter vil bli svak.

Til tross for at industriproduksjonen har steget sterkt i

de fleste land den siste tiden, er det knyttet betydelig usikkerhet til utviklingen i 2010 og 2011. Dette skyldes fortsatt stram tilgang på kreditt, og at de kraftige finans- og pengepolitiske tiltakene på et tidspunkt må reserveres, noe som må sees i sammenheng med at de offentlige budsjettunderskuddene etter hvert må gå ned. Det er en betydelig risiko for at disse to faktorene vil føre til at den økonomiske veksten vil bli svak.

Lavere etterspørsel etter arbeidskraft i 2010

Det private konsumet har tatt seg opp i løpet av det siste halve året, etter å ha falt gjennom 2008 og i begynnelsen av 2009. Tidligere erfaringer viser at mer pessimistiske utsikter ofte fører til lavere konsum og økt sparing. Oppgangen den siste tiden kan derfor i stor grad tilskrives lysere framtidsutsikter samt de kraftige rentenedsettelsene. I tillegg har lønnsveksten de siste årene vært høy samtidig med at prisveksten har vært relativt lav. Med relativt lav arbeidsledighet har dette ført til at kjøpekraften i befolkningen er høy. NAV venter at fortsatt lave utlånsrenter, vekst i reallønningene, fortsatt relativt lav arbeidsledighet og generelt bedre framtidsutsikter vil bidra til at det private konsumet vil vokse også i 2010 og 2011.

Etter at oljeprisen var oppe i over 140 dollar for omtrent ett og et halvt år siden, kom det et betydelig prisfall i kjølvannet av finanskrisen i fjor høst. Etter å ha vært nede på 40 dollar fatet har oljeprisen tatt seg opp og har nå over en lengre periode ligget på rundt 75–80 dollar fatet. SSBs investeringsstilling for tredje kvartal tyder på at investeringene innenfor olje- og gassvirksomhetene vil være høye også i 2010. Vi har i prognoseperioden forutsatt at nivået på olje- og gassinvesteringene vil være omtrent uendret i forhold til inneværende år og dermed på et høyt nivå også i 2010 og 2011. Usikkerheten rundt utviklingen innenfor denne næringen er høy og mange av de planlagte prosjektene er trolig avhengig av en relativt høy oljepris for å kunne være lønnsomme. Konkurransen om prosjektene innenfor olje- og gassvirksomheten vil bli høyere i 2010 og 2011 enn det som har vært tilfelle de seneste årene. Dette kan gi et lavere sysselsettingsbehov innenfor leverandørindustrien.

Både ordretilgangen og ordreservene til industribedriftene har falt sterkt gjennom det siste året. I 3. kvartal var verdien av ordreservene 33 prosent lavere enn i samme periode i fjor. Det er nå tegn til stabilisering i ordretilgangen og ulike næringslivsbarometre gir signaler om uendret eller en svak nedgang i produksjonen den nærmeste tiden. Trolig vil mange industribedrifter redusere den kapasiteten som ble bygd opp i årene med høykonjunktur. Dette vil føre til at behovet for arbeidskraft vil bli lavt i prognoseperioden. En stor del av utviklingen innenfor industrien vil avhenge av hvordan investeringene

innenfor olje- og gassvirksomheten utvikler seg, og hvordan den økonomiske veksten blir blant Norges handelspartnere. Det er høy usikkerhet rundt utviklingen på begge disse områdene.

Etter en nær halvering i igangsettingen av nye boliger er det nå tegn til at nedgangen er i ferd med å flate ut. Ordretilgangen til bygge- og anleggsbedriftene har i løpet av det siste halvåret vokst og antallet stillingsutlysninger er nå på omtrent samme nivå som for ett år siden. Med utsikter til lave renter en god stund framover og stigende boligpriser, venter NAV at aktiviteten og investeringene innenfor bygge- og anleggsnæringen etter hvert vil ta seg opp i prognoseperioden.

Statsbudsjettet for 2010 legger opp til at det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet øker med omtrent 0,5 prosentpoeng målt som andel av trend-BNP for fastlands-Norge fra 2009 til 2010. Dette medfører en ytterligere økning i bruken av oljeinntektene. En stor del av den økte bruken av oljeinntekter skyldes økte trygde- og pensjonsutbetalinger og et inntektsbortfall som følge av svekkete konjunkturer. Trolig vil slike inndekninger ha en mindre ekspansiv virkning på norsk økonomi enn ordinære utgiftsøkninger til offentlig konsum og investeringer. Utover i prognoseperioden legger vi til grunn en svak konjunkturoppgang. Dette medfører at statsbudsjettet for 2011 blir lagt om i en mindre ekspansiv regning, i tråd med handlingsregelen.

NAV venter at behovet for arbeidskraft vil gå videre ned i begynnelsen av prognoseperioden. Sysselsettingen har falt sterkt i tredje kvartal i år og trolig vil det også være en nedgang gjennom store deler av 2010. Etter hvert er det ventet at norsk økonomi i takt med den globale økonomien vil gå inn i oppgangskonjunktur. Denne oppgangen vil være svak, og bare gi grunnlag for en liten vekst i sysselsettingen i 2011.

Lavkonjunktoren fører til lavere yrkesdeltakelse

Ifølge SSBs befolkningsframskrivninger, ligger det an til at det blir en vekst i befolkningen i yrkesaktiv alder på mellom 1,0 til 1,5 i 2010 og 2011. Det vil bli en vekst i de fleste aldersgrupper, men veksten vil være sterkest blant de eldste aldersgruppene. Dette er grupper som har lavest andel yrkesaktive i prosent av befolkningen. Isolert sett tilsier dette dermed at den samlede andelen yrkesaktive vil gå noe ned i 2010 og 2011.

Tidligere erfaringer viser at tilbudet av arbeidskraft er avhengig av konjunktursituasjonen. I tider der mulighetene for å få arbeid er gode, melder flere seg på arbeidsmarkedet. Dette skjer blant annet ved at flere unge velger å jobbe framfor å ta utdanning eller ved at flere kombinerer disse to. Dessuten vil det ofte være færre eldre som velger

å førtidspensjonere seg i tider der etterspørselen etter arbeidskraft er høy. I siste lavkonjunktur gikk yrkesfrekvensen ned med 1,1 prosentpoeng i tidsrommet 2002 til 2005. I årene etter steg yrkesfrekvensen med 2,5 prosentpoeng til 73,9 i 2008.

Endringene i pensjonsreglene for 67-, 68- og 69-åringene, som gjør det mulig å arbeide uten avkorting i pensjonen, gir sterkere incentiver til at eldre arbeidstakere skal utsette pensjoneringstidspunktet. Dette trekker isolert sett i retning av at flere eldre vil ønske å jobbe lengre i årene fremover.

Ifølge tall fra Samordna opptak, har det vært en sterk økning i antallet søknader til høyere utdanning. Tall fra SSBs Arbeidskraftundersøkelse viser at med unntak av de mellom 65–74 år, har yrkesfrekvensen gått ned i samtlige aldersgrupper i løpet av det siste året. Særlig blant unge har reduksjonen vært sterk. Dette tyder på at mange unge nå velger utdanning framfor å søke arbeid.

2008 var det første året siden 2003 at nettoinnvandringen av polakker var lavere enn foregående år. Samtidig viser sysselsettingstall at årsveksten i antallet sysselsatte polakker var lavere i 4. kvartal 2008 sammenlignet med tilsvarende periode året før. Dette tyder på at arbeidsinnvandringen til Norge er sensitiv for endringer i etterspørselen etter arbeidskraft. Polen ser ut til å komme ut av nedgangskonjunktoren med et mindre produksjonsfall enn mange andre land i Øst-Europa. NAV forventer på bakgrunn av dette at tilstrømmingen av nye arbeidsinnvandrere vil fortsette å avta noe i prognoseperioden, samtidig som en del arbeidsinnvandrere vil vende hjem. I et historisk perspektiv vil imidlertid nivået på arbeidsinnvandringen

til Norge fremdeles være høyt i 2010 og 2011.

Ettersom mulighetene for å jobb vil være dårligere sammenlignet med høykonjunktoren vi har bak oss og på grunn av demografiske endringer, venter NAV at yrkesaktive som andel av befolkningen vil gå ned i løpet av prognoseperioden. Disse to effektene motvirkes imidlertid av at det vil være en relativt sterk befolkningsvekst i årene som kommer. Dette fører til at det samlede arbeidstilbudet vil øke med omtrent 5 000 personer i 2010. Noe bedre jobbmuligheter og fortsatt sterk befolkningsvekst vil føre til at arbeidsstyrken øker med omtrent 15 000 i 2011.

80 000 ledige i 2010 og 2011

Etter å ha økt sterkt gjennom høsten i fjor og begynnelsen av inneværende år, har veksten i ledigheten avtatt. Fra august i fjor til april i år økte ledigheten med omtrent 3 700 hver måned. I perioden mai til november i år har den gjennomsnittlige veksten gått sterkt ned, og vært på omtrent 600. Noe av denne dempete ledighetsveksten skyldes et økt tiltaksnivå, men i hovedsak kommer det av en lavere nedgang i etterspørselen etter arbeidskraft.

NAV venter at ledigheten vil fortsette å øke utover i 2010, men i et langt lavere tempo enn hva som har vært tilfelle i inneværende år. Den registrerte ledigheten er anslått å bli på 80 000 i dette året, noe som utgjør 3,1 prosent av arbeidsstyrken. Ettersom norsk økonomi etter hvert vil gå inn i en svak oppgangskonjunktur, er det ventet at etterspørselen etter arbeidskraft vil ta seg noe opp i 2011. Med en svak økning i arbeidstilbudet vil dette vil føre til at ledigheten vil være uendret i forhold til 2010.

Tabell 1:

NAVs vurdering av gjennomsnittlige antall helt arbeidsledige i 2009, 2010 og 2011. Faktiske tall for 2008.

	2008	2009	2010	2011
Registrerte helt arbeidsledige(personer)	42 570	70 000	80 000	80 000
Registrerte helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	1,7 %	2,7 %	3,1 %	3,1 %
Arbeidsledige, AKU i prosent av arbeidsstyrken	2,6 %	3,2 %	3,7 %	3,7 %

Tabell 2:

Endringer i arbeidsstyrke, sysselsetting og arbeidsledige fra året før.

	2008	2009	2010	2011
Arbeidsstyrke (AKU)	80 000	4 000	5 000	15 000
Sysselsetting (AKU)	76 000	-12 000	-8 000	15 000
Arbeidsledige (AKU definisjon)	4 000	16 000	13 000	0
Registrerte helt arbeidsledige	-3 500	27 000	9 000	0

NAVs bedriftsundersøkelse høsten 2009

Av: JOHANNES SØRBØ

SAMMENDRAG OG HOVEDFUNN

Høstens bedriftsundersøkelse ble gjennomført om lag ett år etter at den internasjonale finanskrisen brøt ut. Bedriftenes sysselsettingsforventninger er på om lag samme nivå som de var i fjorårets undersøkelse, som ble gjennomført like etter at finanskrisen brøt ut, og fortsatt langt lavere enn de var høsten 2007. Tre av ti bedrifter oppgir at de regner med å øke sysselsettingen det neste året, mens 14 prosent regner med å måtte nedbemanne. Innen næringen transport og lagring, samt deler av industrien, er det nå flere bedrifter som forventer å nedbemanne enn det er som venter å øke sysselsettingen det neste året. I bygge- og anleggsnæringen ser det imidlertid ut til at noe av optimismen er på vei tilbake. Her venter 37 prosent av bedriftene å øke sysselsettingen det neste året, mens 14 prosent venter redusert sysselsetting.

Nedgangskonjunktoren har også gitt langt lavere mangel på arbeidskraft enn det vi har hatt de siste årene. I høstens undersøkelse oppgir 25 prosent av bedriftene at de har rekrutteringsproblem, og 11 prosent svarer at disse problemene er så alvorlige at de har færre ansatte enn de ellers ville hatt. Mangelen på arbeidskraft er estimert til å være på 39 900 personer, som er mer enn en halvering sammenlignet med samme tidspunkt i fjor, da det manglet 88 700 personer. Det er særlig mangelen på fagarbeidere innen industriarbeid og bygg og anlegg som har falt mye, sammen med mangelen på personer med bakgrunn fra ingeniør- og ikt-fag. Selv om mangelen på denne typen fagarbeidere har falt mye det siste året, er det likevel denne typen yrker det fortsatt er størst mangel på. Innen helse, pleie og omsorg har mangelen på leger, spesialsykepleiere og jordmødre økt siden i fjor, mens mangelen på sykepleiere, omsorgsarbeidere og hjelpepleiere har gått ned.

Arbeidsinnvandringen til Norge ser ut til å være svært etterspørselsbestemt. I perioden fra 2004 til 2008, da vi hadde høy etterspørsel etter arbeidskraft og fallende arbeidsledighet, så vi at arbeidsinnvandringen økte kraftig. Da konjunktoren snudde og arbeidsledigheten i fjor begynte å øke, fikk vi også en vesentlig nedgang i arbeidsinnvandringen. I bedriftsundersøkelsen fra i fjor høst var det også en kraftig nedgang i andelen bedrifter som svarte at de forventet å rekruttere utenlandsk arbeidskraft. I år ser vi at denne andelen har falt enda litt, slik at det nå er 9 prosent av bedriftene som svarer at de forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet innenfor det neste året. Det er innen jordbruk, skogbruk og fiske, bergverksdrift og utvinning, samt overnattings- og serveringsvirksomhet at flest bedrifter regner med å rekruttere fra utlandet.

OM NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

NAV gjennomfører hvert år to bedriftsundersøkelser, en om våren og en om høsten. I undersøkelsen som går om høsten er utvalget betydelig mindre enn i vårens undersøkelse. Det vil derfor kun presenteres resultat på landsnivå, og ikke for hvert fylke slik vi gjør for vårundersøkelsen.

Formålet med bedriftsundersøkelsene er at de skal gi kunnskap om etterspørselssiden på arbeidsmarkedet, og samtidig kunne si noe om næringslivets og offentlige etaters behov for ulike typer arbeidskraft i den nærmeste framtid. Denne kunnskapen bidrar til at NAV kan yte bedre service overfor arbeidssøkere og arbeidsgivere. Også for allmennheten og andre beslutningstakere gir NAVs bedriftsundersøkelse nyttig informasjon om utviklingen i etterspørselen etter arbeidskraft og tilpasningsproblemene på arbeidsmarkedet.

Yrker og næringer

Vi vil presentere en del resultater for ulike yrker og næringer. Det er viktig å merke seg at inndelingen i yrker og næringer bygger på forskjellige klassifiseringsprinsipper. Næring viser hva slags produksjon som hovedsakelig foregår i virksomheten, mens yrkesbetegnelsen viser hva slags arbeidsoppgaver som tilfaller en sysselsatt. Innenfor den enkelte næring vil det finnes et bredt spekter av yrker. NAV har ingen statistisk oversikt over hvordan yrkene fordeler seg under næringsgruppene.

I høst svarte 2 119 bedrifter på NAVs bedriftsundersøkelse, noe som ga en svarprosent på 69. Undersøkelsen ble gjennomført fra midten av september til midten av oktober 2009.

Det stilles i alt seks spørsmål i undersøkelsen. Spørsmålene avdekker bedriftenes anslag på antall ansatte om ett år

i forhold til i dag, hvilke næringer som venter særlig stor etterspørsel etter arbeidskraft, om bedriftene forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet det neste året, og om bedriftene i dag har rekrutteringsproblem innenfor spesifikke yrker. For mer om metoden som benyttes i NAVs bedriftsundersøkelse, se det metodiske vedlegget.

Sammenlignbarhet mellom vår- og høstundersøkelsen

Resultatene fra NAVs to årlige bedriftsundersøkelser vil ikke være sammenlignbare. Etterspørselen etter arbeidskraft varierer med årstiden, og dette vil også gjelde mangelen på arbeidskraft. Målt ved tilgangen på ledige stillinger er det et klart sesongmønster i etterspørselen etter arbeidskraft. Tilgangen på ledige stillinger er høyest i perioden mars til mai, noe som til en viss grad kan forklares med utlysning av sommerjobber. Videre øker tilgangen på ledige stillinger de første månedene på høsten, før den gjerne går ned fram mot desember. Det at den ene bedriftsundersøkelsen er i februar/mars, mens den andre er i september/oktober vil altså i seg selv gjøre at resultatene ikke er sammenlignbare.

Datainnsamlingen i de to undersøkelsene er også ulik. I vårundersøkelsen har NAVs fylkeskontor ansvaret for datainnsamlingen. Denne undersøkelsen foregår i all hovedsak postalt, men fylkene kan også benytte telefon eller bedriftsbesøk for å innhente svar. I høstens undersøkelse har TNS-Gallup stått for datainnsamlingen. I høstens undersøkelse foregikk utsending av spørreskjema både postalt, men også per e-post. Dette kan påvirke både hvem som svarer og hva som svares, og vil dermed også bidra til at resultatene fra de to undersøkelsene ikke kan sammenlignes med hverandre.

STABILE SYSSELSETTINGSFORVENTNINGER

I fjor høst ble bedriftsundersøkelsen gjennomført like etter at den internasjonale finanskrisen hadde brutt ut i september. Både norsk og internasjonal økonomi var da preget av svært stor usikkerhet, og særlig gjaldt dette kredittmarkedene. Arbeidsledigheten var fortsatt svært lav, men hadde begynt å stige. Særlig gjaldt dette innen bygge- og anleggsnæringen, som allerede før finanskrisen opplevde fallende boligpriser og lavere igangsetting av nye boliger. Også innen deler av industrien var ledigheten begynt å øke for ett år siden.

Da høstens undersøkelse ble gjennomført, hadde vi altså vært gjennom et år med kraftig vekst i ledigheten, fall i bruttonasjonalproduktet (BNP) og en svært kraftig internasjonal nedgangskonjunktur. De siste månedene har likevel noe av optimismen kommet tilbake, blant annet som følge av økt varekonsum, økning i boligprisene og bedring i

NAVs sysselsettingsbarometer

Arbeids- og velferdsdirektoratet utarbeider et sysselsettingsbarometer basert på resultatene fra undersøkelsen. Tallverdien i sysselsettingsbarometeret viser nettoøkningen, og er differansen mellom prosentvis andel bedrifter som oppgir at de forventer vekst i sysselsettingen og prosentvis andel bedrifter som forventer nedgang. Nettoøkningen er en indikasjon på virksomhetenes optimisme det kommende året. En høy verdi på sysselsettingsbarometeret er et tegn på høy etterspørsel etter arbeidskraft.

Sysselsettingsbarometeret bygger på bedriftenes vurderinger av den forventede størrelsen på arbeidsstokken i det kommende året. På bakgrunn av bedriftenes anslag er besvarelsene sortert etter andel bedrifter innenfor den enkelte næring som forventer økning, nedgang og uendret sysselsetting om ett år. Barometerets tallgrunnlag er derfor ikke påvirket av hvor mange personer en eventuell endring i sysselsettingen summerer seg til.

Rekrutteringsproblem har en viss effekt på sysselsettingsbarometeret. På bakgrunn av erfaring fra tidligere bedriftsundersøkelser vet vi at bedriftene ikke tar tilstrekkelig hensyn til begrensninger på tilbudssiden i arbeidsmarkedet. Dette kan påvirke realisert sysselsetting.

Tabell 1:

Sysselsettingsforventninger: Prosentandel bedrifter som venter økning i, nedgang i, eller uendret sysselsetting.

	Nedgang	Uendret	Økende	Netto økning
2007 Høst	7	55	38	31
2008 Høst	12	59	28	16
2009 Høst	14	56	30	15

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

ulike forventningsindekser både internasjonalt og i Norge. Bedriftene oppgir også omtrent de samme forventningene til sysselsettingsutviklingen det kommende året som de gjorde for ett år siden. Tre av ti bedrifter oppgir at de regner med å øke sysselsettingen det neste året, mens 14 prosent regner med å måtte nedbemanne.

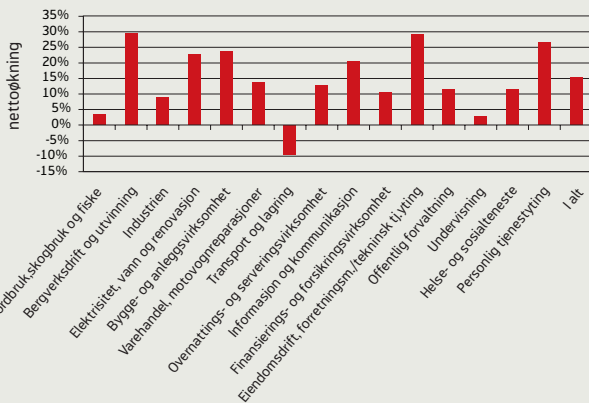
Lave forventninger innen transport og lagring

En av fire bedrifter innen næringen transport og lagring forventer nå å måtte nedbemanne det neste året, mens kun 15 prosent forventer å øke antall ansatte. Denne næringen består både av virksomheter som driver med passasjer-

Ny Standard for næringsgruppering

I høstens bedriftsundersøkelse har vi gått over til den nye næringsgrupperingen, SN2007. Dette betyr at vi ikke kan sammenligne resultatene for de ulike næringene i denne undersøkelsen med tidligere undersøkelser. For mer informasjon om den nye næringsinndelingen henvises det til Statistisk Sentralbyrås sider, <http://www.ssb.no/vis/omssb/lgangspubl/art-2009-02-27-01.html>.

Figur 1:
NAVs sysselsettingsbarometer:
Nettoandel virksomheter som forventer økning i sysselsettingen, fordelt på næringer

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

eller godstransport på vei, jernbane eller lufttransport, men også post- og distribusjonsvirksomhet er kategorisert i denne næringsgruppen. Nedbemanninger i Posten slår med andre ord inn i forventningene i denne næringen, men også innen annen transport er det flere bedrifter som venter redusert sysselsetting det neste året. I følge arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) falt sysselsettingen med 5 000 personer fra 3. kvartal i fjor til 3. kvartal i år, og resultatene i høstens bedriftsundersøkelse tyder på at sysselsettingen vil fortsette å falle det neste året.

Optimisme innen bygge- og anleggsnæringen

Igangsettingen av nye boliger og andre bygg har falt kraftig de siste årene, og fram til september i år var det igangsatt 27 prosent mindre bruksareal enn i samme periode i fjor. Etter at boligprisene falt fra slutten av 2007 og i 2008, har de igjen steget raskt i 2009. Samtidig har også salget av nye boliger tatt seg opp etter å ha falt til et svært lavt nivå.

Dette kan tyde på at igangsettingen av nye boliger etter hvert vil ta seg opp igjen, noe som gjenspeiles i at byggebedriftene også er forholdsvis optimistiske i høstens bedriftsundersøkelse. I alt venter 37 prosent av bygge- og anleggsbedriftene økt sysselsetting det kommende året, mens 13 prosent venter redusert sysselsetting. Byggebedriftene er mer optimistiske enn anleggsbedriftene, men svarprosenten var lav for anleggsbedrifter og anslaget er derfor mer usikkert for disse.

En av fire overnattings- og serveringsvirksomheter venter økt sysselsetting

Fra 2007 til 2008 gikk den samlede omsetningen for overnattings- og serveringsvirksomheter opp med 3,5 milliarder kroner. Det var likevel en nedgang på to prosent i antall overnattinger ved norske hotell fra 2007, og denne utviklingen har fortsatt i år. Det er særlig antall overnattinger av utenlandske gjester som har gått ned, men også norske gjester har så langt i år færre overnattinger enn i samme periode i fjor. I perioder med sterk konjunktur nedgang internasjonalt er det naturlig å vente at det blir færre utenlandske turister i Norge, som er et relativt dyrt land å reise til.

I høstens bedriftsundersøkelse svarer 24 prosent av bedriftene i denne næringsgruppen at de regner med å øke sysselsettingen, mens 11 prosent svarer at de vil ha færre ansatte om ett år enn de har i dag. Det siste året har sysselsettingen holdt seg stabil for overnattings- og serveringsvirksomheter, og resultatene i årets bedriftsundersøkelse tyder på at dette vil være tilfellet også det neste året.

Stor optimisme innen eiendomsdrift, forretningsmessig- og teknisk tjenesteyting

Innen eiendomsdrift, forretningsmessig- og teknisk tjenesteyting er det 29 prosentpoeng flere bedrifter som forventer økt sysselsetting enn det er som forventer redusert sysselsetting. Det er dermed i denne næringen bedriftene er mest optimistiske, sammen med bedriftene innen bergverksdrift og utvinning.

Det siste året har det blitt 4 000 flere sysselsatte innen denne næringen. Det er imidlertid innen eiendomsdrift og teknisk tjenesteyting at sysselsettingen har steget, mens den har falt innen forretningsmessig tjenesteyting. Bedrifter som driver med utleie av arbeidskraft er kategorisert under forretningsmessig tjenesteyting, og det samme er bedrifter som driver med utleie av maskiner og utstyr. I en nedgangskonjunktur hvor ledigheten stiger så raskt som den har gjort det siste året, er det ikke unaturlig at denne type bedrifter opplever fallende etterspørsel og vil måtte nedbemanne.

Samlet er likevel bedriftene i denne næringen svært

optimistiske. Dette kan ha sammenheng med den sterke utviklingen på boligmarkedet, med økende priser og økt omsetning, og at noe av optimismen også ser ut til å komme tilbake i andre markeder.

Delt syn på fremtiden i industrien

Samlet venter nå 26 prosent av bedriftene innen industrien å øke bemanningen det kommende året, mens 17 prosent venter å måtte nedbemanne. Det er imidlertid stor forskjell mellom de ulike undergruppene innenfor industrien. Lavest er forventningene innen treforedling og grafisk produksjon, hvor kun 7 prosent av bedrifter venter økt sysselsetting det neste året, mens 17 prosent svarer at de må nedbemanne. Dette er en næring som har slitt i flere år, og innen for eksempel papirindustrien har det vært store nedbemanninger de siste årene.

Det siste året har den internasjonale konjunktur-nedgangen gitt et kraftig fall i etterspørselen etter metall, og dermed også i metallprisene. Dette har gjort at sysselsettingen innen produksjon av metall og metallvarer har falt med 8 000 personer, til 26 000 sysselsatte i 3. kvartal i år. 21 prosent av bedriftene i denne næringen regner også med å måtte kutte i sysselsettingen det neste året, mens 31 prosent svarer at de vil øke sysselsettingen.

De mest optimistiske industribedriftene er de som driver med produksjon av maskiner og utstyr. Dette er for eksempel bedrifter som produserer og reparerer maskiner og utstyr som brukes i andre næringer og produksjon av skip og andre transportmidler. En av tre bedrifter i denne næringen svarer at de regner med å øke sysselsettingen det neste året, mens 13 prosent svarer at de vil nedbemanne. Blant de 13 prosentene som svarer at de vil nedbemanne er det en overvekt av bedrifter som driver med produksjon av skip. Svarprosenten var svært høy innen produksjon av maskiner og utstyr, men svarene stemmer likevel dårlig overens med de som ble gitt i Statistisk Sentralbyrås konjunkturbarometer hvor disse bedriftene var blant de mest negative.

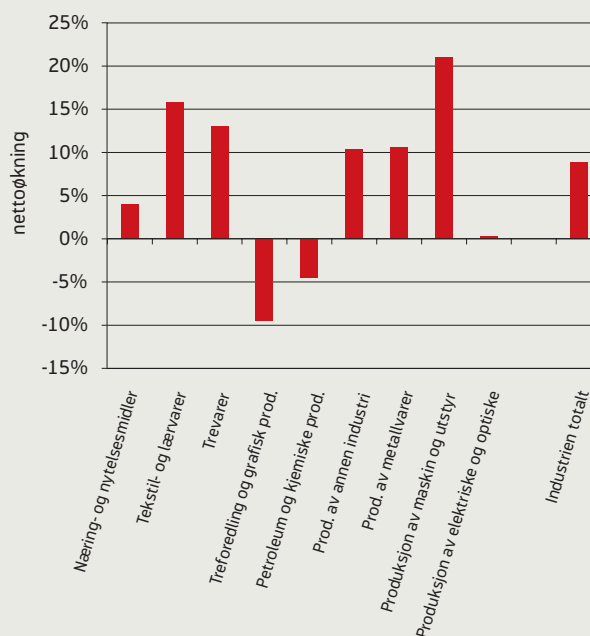
Innen produksjon av elektriske og optiske produkt oppgir en av tre bedrifter at de venter redusert sysselsetting, en av tre økt og en av tre uendret. Vi har imidlertid fått inn få svar fra denne næringsgruppen, noe som gjør resultatene herfra mer usikre enn de andre resultatene.

Optimisme innen deler av informasjons- og kommunikasjonsnæringen

Næringsgruppen informasjon og kommunikasjon inneholder blant annet forlagsvirksomhet, radio- og fjernsyns-kringkasting, telekommunikasjon og tjenester tilknyttet informasjonsteknologi. Denne næringsgruppen består altså av forholdsvis ulike bedrifter. Samlet gikk syssel-

Figur 2:

Sysselsettingsbarometer:
Nettoandelen virksomheter innen industrien som forventer økning i sysselsettingen.

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

settingen ned med 6 000 personer fra 3. kvartal i fjor til 3. kvartal i år i denne næringen, slik at det nå er 93 000 sysselsatte i følge AKU. I høstens bedriftsundersøkelse svarer 38 prosent av bedriftene at de venter økt sysselsetting det neste året, mens 18 prosent svarer at de vil nedbemanne. Det er særlig bedrifter som driver konsulentvirksomhet tilknyttet informasjonsteknologi og annen IT-relatert virksomhet som er optimistiske, mens det i media-bedrifter og tidsskrifter ventet nedbemanninger i løpet av det neste året.

Lave forventninger innen offentlig sektor

Forventningene til framtidig sysselsetting er forholdsvis lave innen offentlig sektor i høstens undersøkelse. Spesielt gjelder dette innen undervisning, hvor bare 17 prosent svarte at de vil ha flere ansatte om ett år, mens 15 prosent svarte at de vil ha færre ansatte. Skolene og barnehagene er imidlertid tradisjonelt forsiktig når de svarer på dette spørsmålet, og mange sier også at de må avvente budsjettet før de vet om de kan oppbemanne og at de derfor oppgir uendret sysselsetting. Tidligere har likevel flere av skolene og barnehagene oppgitt at de må nedbemanne enn det som er tilfellet i år.

Innen helse- og sosialtjenester og offentlig administrasjon er det flere som venter å øke antall ansatte i løpet av det neste året. Mest optimistiske er de innen offentlig forvaltning hvor 26 prosent av foretakene svarer at de vil øke bemanningen, mens 14 prosent vil nedbemanne. Innen helse- og sosialtjenester oppgir 20 prosent av foretakene at de vil øke sysselsettingen, mens kun 9 prosent svarer at de må nedbemanne. Samlet sett indikerer svarene fra offentlig sektor at sysselsettingen her vil fortsette å øke det neste året.

MINDRE BEHOV FOR ARBEIDS- INNVANDRING

Da vi gjennomførte bedriftsundersøkelsen høsten 2007, var Norge fortsatt inne i en høykonjunktur. Etterspørselen etter arbeidskraft var svært høy, arbeidsledigheten lav og mange bedrifter rekrutterte utenlandsk arbeidskraft fra de nye EU-landene. Særlig gjaldt dette innen bygge- og anleggsnæringen og industrien. Den gang svarte 14 prosent av bedriftene at de ville ha behov for utenlandsk arbeidskraft det kommende året. I fjorårets undersøkelse hadde konjunktorene snudd, og dette så vi også i svarene på dette spørsmålet, da 11 prosent oppga at de ville ha behov for utenlandsk arbeidskraft. Arbeidsinnvandringen har også falt betydelig så langt i år. Ved utgangen av juli var det gitt i alt 30 700 arbeidstillatelser til personer fra de nye EU-landene, mot 50 100 i fjor. En del av denne nedgangen

skyldes trolig også at flere nå får arbeidstillatelse for fem år, og dermed ikke trenger å få fornyelse hvert år slik de måtte tidligere. Hovedårsaken til den sterke nedgangen er nok likevel konjunkturskifte og lavere etterspørsel etter arbeidskraft.

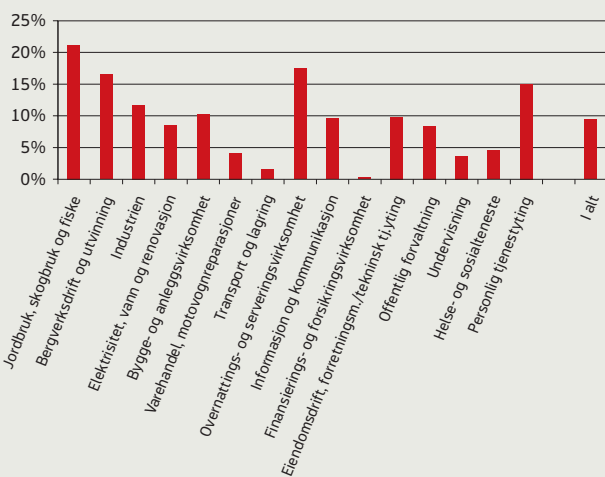
I høstens bedriftsundersøkelse fortsetter nedgangen i andelen bedrifter som svarer at de har behov for utenlandsk arbeidskraft. I alt svarer 9 prosent av bedriftene at de har behov for dette. Resultatet tyder på at nedgangen i arbeidsinnvandringen vil fortsette i tiden fremover.

Det er innenfor jordbruk, skogbruk og fiske at bedriftene har størst behov for å rekruttere arbeidskraft fra utlandet det neste året, 21 prosent av bedriftene svarer ja på dette i høstens undersøkelse. Dette skyldes trolig behovet for sesongarbeidskraft i jordbruket, der bruken av, og tilgangen på, norsk arbeidskraft har gått betydelig ned de siste årene.

Svært mange av arbeidsinnvandrerne de siste årene har fått jobber innen bygge- og anleggsnæringen eller industrien. Dette er også de næringene som i størst grad har merket nedgangskonjunktoren. I årets undersøkelse svarer 10 prosent av bygge- og anleggsbedriftene at de har behov for å rekruttere arbeidskraft fra utlandet det neste året, mens 12 prosent av industribedriftene svarer det samme. Dette er et relativt lavt nivå og tyder på at arbeidsinnvandringen til disse næringene ikke vil ta seg opp i tiden fremover.

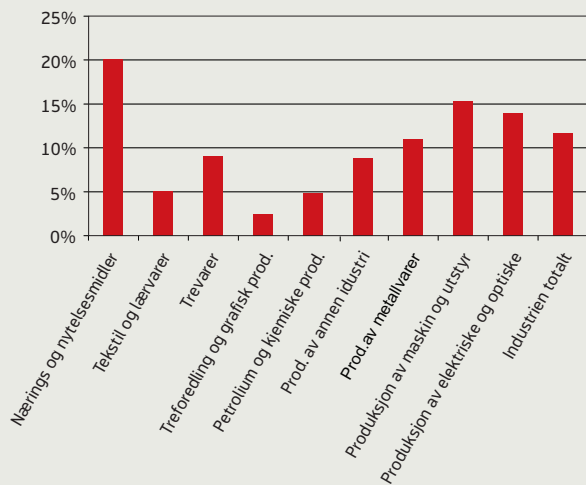
Innen industrien er det stor forskjell på de ulike undergruppene. Innen nærings- og nytelsesmidler svarer 20 prosent av bedriftene at de tror de vil rekruttere arbeids-

Figur 3:
Andel bedrifter innenfor den enkelte næring som forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet det kommende år.

KILDE: NAVs BEDRIFTSUNDERSØKELSE

Figur 4:
Andel bedrifter innenfor ulike undergrupper i industrien som forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet kommende år.

KILDE: NAVs BEDRIFTSUNDERSØKELSE

kraft fra utlandet det neste året, og innen produksjon av maskiner og utstyr svarer 15 prosent ja på dette spørsmålet. Lavest behov for utenlandsk arbeidskraft er det innen treforedling og grafisk industri (2 %), petroleum og kjemisk industri samt produksjon av tekstil- og lærvarer (5 %). Innen treforedling og grafisk industri, samt petroleum og kjemisk industri husker vi at også sysselsettingsforventningene var svært lave. Det var flere bedrifter som regnet med å nedbemanne enn det var som trodde de ville øke sysselsettingen. Det motsatte var tilfellet for bedrifter innen produksjon av maskiner og utstyr, som var optimistiske i forhold til sysselsettingsutviklingen det kommende året.

MANGELN PÅ ARBEIDSKRAFT MER ENN HALVERT

I bedriftsundersøkelsen ber vi bedriftene svare på om de har rekrutteringsproblem. I høst svarte 25 prosent av bedriftene at de har slike problem, og 11 prosent svarte at rekrutteringsproblemene er alvorlige. Med alvorlige rekrutteringsproblem menes at rekrutteringsproblemene har medført at bedriften nå har færre ansatte enn den ellers ville hatt. På bakgrunn av bedriftenes svar, har Arbeids- og velferdsdirektoratet estimert mangelen på arbeidskraft høsten 2009 til 39 900 personer. Høsten 2008 ble mangelen estimert til 88 700 personer, og mangelen er dermed mer enn halvert det siste året.

Mangel på arbeidskraft – Definisjon

For å kartlegge omfanget av bedriftenes rekrutteringsproblem, er det nyttig å måle mangel på arbeidskraft i antall personer. Mangel på arbeidskraft blir i NAVs bedriftsundersøkelse definert av en sekvens bestående av i alt tre spørsmål. Bedriften blir bedt om 1) å besvare om den har rekrutteringsproblem. Dersom svaret er positivt, bes bedriften om 2) å oppgi om rekrutteringsproblemene er av en slik karakter at antall ansatte er lavere enn det ellers ville vært. Bedriften bes deretter om 3) å oppgi hvor mange personer dette omfatter, og hvilke yrker dette gjelder. Mangel på arbeidskraft hos den enkelte bedriften blir definert som antall personer bedriften velger å oppgi i det siste spørsmålet.

I undersøkelsen blir bedriftene også bedt om å oppgi sysselsettingsbehovet i fremtiden. Dette gir oss et anslag på fremtidig etterspørsel etter arbeidskraft, i motsetning til spørsmålet som avdekker mangel på arbeidskraft, som kartlegger et øyeblikksbilde. Disse to forholdene på arbeidsmarkedet knytter seg derfor til to forskjellige tidspunkter, noe som kan bidra til at bedriftenes optimisme og rekrutteringsproblem kan være i utakt.

HVILKE NÆRINGER HAR STØRST MANGEL PÅ ARBEIDSKRAFT?

Rekrutteringsproblemene varierer betydelig mellom næringene. Det er innen produksjon av maskiner og utstyr at det er størst andel bedrifter som har rekrutteringsproblem. 21 prosent av bedriftene i denne næringen oppgir å ha alvorlige rekrutteringsproblem.

Målt i antall personer, er mangelen størst innen næringen eiendomsdrift, forretningsmessig og teknisk tjenesteyting, hvor det nå mangler 12 000 personer.

Stramhetsindikatoren

Stramhetsindikatoren er forholdstallet mellom mangelen på arbeidskraft og antall sysselsatte. Et høyt forholdstall indikerer et stramt arbeidsmarked, noe som isolert sett indikerer et problem med å rekruttere arbeidskraft til virksomhetene.

Det presenteres to stramhetsindikatorer. Én for yrker (STYRK) og én for næringsgrupper (NACE). I begge stramhetsindikatorer er antall personer virksomhetene mangler (telleren) basert på resultater fra NAVs bedriftsundersøkelse høsten 2009. Sysselsettingstallene (nevneren) for yrkesgrupperinger er hentet fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser. Siste tilgjengelige sysselsettingstall er fra 2008. For næringsgrupperinger er kilden for sysselsettingstallene Enhetsregisteret. Når det gjelder sysselsetting på landsnivå, er totaltallet hentet fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser.

Stramhetsindikatoren er ikke nødvendigvis direkte sammenlignbar mellom næringer som i hovedsak befinner seg i offentlig sektor og næringer som i hovedsak befinner seg i privat sektor. Mens private bedrifter trolig uttaler seg om mangelen på arbeidskraft ut fra faktisk behov, vil offentlige bedrifter i større grad forholde seg til budsjettmidler og rammevilkår når de svarer på hvor mange personer de mangler. Dette er en viktig årsak til at næringer som offentlig forvaltning, undervisning og helse og sosiale tjenester har en såpass lav stramhetsindikator. Denne forskjellen mellom offentlig og privat sektor gjelder også de enkelte yrkesgrupper.

Utvalgte næringer

Bygge- og anleggsnæringen

Bygge- og anleggsnæringen er blant de næringene som har blitt hardest rammet av nedgangskonjunkturen vi nå er inne i. Ved utgangen av oktober var det registrert 8 400 helt ledige med bakgrunn innen bygge- og anleggsarbeid, noe som vil si at ledigheten har doblet seg det siste året og nesten er tredoblet siden oktober 2007 for denne yrkesgruppen ledige. Mangelen på arbeidskraft er også forholdsvis lav i høstens undersøkelse. Totalt oppgir bygge-

og anleggsbedriftene at de mangler 4 800 personer, og det er tømrere, snekkere og byggingeniører og teknikere det er størst mangel på. Totalt summerer mangelen for disse yrkene seg til mer enn mangelen for bygge- og anleggsnæringen. Dette kommer av at også bedrifter i andre næringer etterspør disse yrkene, for eksempel bedrifter som driver med utleie av arbeidskraft.

Industrien

Også industrien har blitt hardt rammet av nedgangskonjunkturen, og særlig gjelder dette den eksportrelaterte industrien som har opplevd markert lavere etterspørsel som følge av det internasjonale tilbakeslaget. Fra september 2008 til september 2009 falt industriproduksjonen med 4,4 prosent. Næringsmiddelindustrien og maskinindustrien hadde likevel en vekst på henholdsvis 4,9 og 5,3 prosent, mens produksjonen falt kraftig for metallindustrien og trelast- og trevareindustrien. Arbeidsledigheten har også økt sterkt for industriarbeidere. Ved utgangen av oktober var det 9 000 ledige industriarbeidere, en økning på 4 000 personer siden oktober i fjor.

Mangelen på arbeidskraft er også lav innen industrien i høstens undersøkelse. Totalt svarer 11 prosent av industribedriftene at de har alvorlige rekrutteringsproblemer, og mangelen summerer seg til 3 200 personer. Det er innen produksjon av maskiner og utstyr at mangelen er klart størst. Hver femte bedrift i denne gruppen svarer at de har alvorlige rekrutteringsproblemer, og mangelen summerer seg til 2 100 personer. Innen treforedling og grafisk produksjon er det i høst ingen bedrifter som oppgir at de har rekrutteringsproblemer, og også innen produksjon av tekstil- og lærvarer er rekrutteringsproblemer minimale.

Eiendomsdrift, forretningsmessig og teknisk tjenesteyting

Det er innen eiendomsdrift, forretningsmessig og teknisk tjenesteyting at mangelen på arbeidskraft er størst i høstens bedriftsundersøkelse. Totalt oppgir bedriftene i denne næringen en mangel på 12 000 personer, altså er nesten en tredjedel av den totale mangelen i denne næringen. Målt ved stramhetsindikatoren er det dermed i denne næringen at arbeidsmarkedet nå er strammest.

Eiendomsdrift, forretningsmessig og teknisk tjenesteyting er en sammensatt næringsgruppe som blant annet består av bedrifter som driver med rengjøring, utleie av arbeidskraft, juridisk og regnskapsmessig tjenesteyting, vaktjenester m.m. Eksempel på yrkesgrupper det er mangel på i denne næringen er ulike typer ingeniører og sivilingeniører, sykepleiere og revisorer.

Transport og lagring

Innen næringen transport og lagring oppgir 8 prosent av bedriftene at de har alvorlige rekrutteringsproblemer, og i alt

er mangelen på 3 500 personer. Det er buss- og sporvognførere, lastebil- og vogntogførere samt til en viss grad mannskap til ferger og hurtigbåter det oppgis mangel på innen denne næringen.

Varehandel

Innen varehandel og reparasjon av motorvogner har det blitt 20 000 færre sysselsatte det siste året i følge AKU. Da den internasjonale finanskrisen kom i september 2008 var også styringsrenten til Norges Bank relativt høy på 5,75 prosent, etter flere renteøkninger i 2007 og 2008. Dette virket klart dempende på varekonsumet i Norge, og dermed også på varehandelsnæringen. De kraftige rentekuttene gjennom sist vinter har imidlertid gjort at varekonsumet, og dermed også detaljomsetningen, igjen har begynt å øke det siste halve året. Mangelen på arbeidskraft er likevel fortsatt lav i denne næringen. I alt oppgir bedriftene innen varehandel og reparasjon av motorvogner at de mangler 2 500 personer, noe som er lite i forhold til hvor mange som er sysselsatt innenfor denne næringsgruppen.

Offentlig forvaltning

Mangelen på arbeidskraft innen offentlig forvaltning summerer seg i høst til 2 000 personer. Det er blant annet mangel på fengselsbetjenter, ingeniører og teknikere.

Undervisning

Innen undervisningssektoren mangler det i høst 800 personer. Rekrutteringsproblemer er dermed svært små når vi ser dette antallet i forhold til hvor mange som er sysselsatte i denne næringen.

Skolene skiller seg ut med små rekrutteringsproblemer også i vårundersøkelsene. Dette har sammenheng med at vårens bedriftsundersøkelse gjennomføres i en periode hvor få skoler har behov for å rekruttere. Høstens undersøkelse ble gjennomført fra slutten av september til slutten av oktober, noe som tilsier at situasjonen vil være den samme også i denne undersøkelsen. Skolene vil på dette tidspunktet i stor grad ha fylt opp de ledige stillingene de eventuelt har hatt ved skolestart, og har derfor i liten grad rekrutteringsproblemer. Dette kan bidra til for lave anslag for mangelen på arbeidskraft innen undervisningssektoren.

Det ble heller ikke i årets bedriftsundersøkelse funnet noen mangel på førskolelærere. Dette til tross for at det spesielt i storbyene er stor etterspørsel etter førskolelærere, samtidig som arbeidsledigheten er svært lav. Dette kan komme av at vi i bedriftsundersøkelsen ikke problematiserer i hvilken grad barnehagene og skolene ansetter ufaglært arbeidskraft. Barnehagene vil i stor grad ansette barnehageassistenter dersom de ikke får førskolelærere, og vil dermed gjerne svare nei på om de har så alvorlige rekrutteringsproblemer at de har færre ansatte enn de ellers ville hatt. Dette gjør at resultatene for undervisnings-

sektoren ikke er sammenlignbare med resultatene for de andre næringene.

Helse og sosiale tjenester

Virksomhetene innen helse- og sosialtjenester mangler 6 100 personer i høstens undersøkelse. Det er dermed kun

innen eiendomsdrift, forretningsmessig og teknisk tjenesteyting at det mangler flere personer. Sett i forhold til hvor mange som jobber innen helse- og sosialtjenester er imidlertid mangelen fortsatt lav. Det er størst mangel på spesialsykepleiere og jordmødre, samt omsorgsarbeidere og hjelpepleiere.

Tabell 2:

Estimert mangel på arbeidskraft fordelt på næringer.

	Mangel på arbeidskraft i antall personer	NAV's stramhetsindikator	Andel bedrifter med alvorlige rekrutteringsproblemer
	2009	2009	2009
Jordbruk, skogbruk og fiske	1 200	3,7	10 %
Bergverksdrift og utvinning	200	0,7	19 %
Industrien	3 200	1,3	11 %
Nærings og nytelsemidler	200	0,4	11 %
Tekstil og lærvarer	0	0,2	3 %
Trevarer	200	1,8	9 %
Treforedling og grafisk prod.	0	0,0	0 %
Petroleum og kjemiske prod.	100	0,3	7 %
Prod. av annen industri	100	0,6	7 %
Prod. av metallvarer	500	1,3	12 %
Produksjon av maskin og utstyr	2 100	3,0	21 %
Produksjon av elektriske og optiske.	100	0,3	12 %
Elektrisitet, vann og renovasjon	300	1,1	13 %
Bygge- og anleggsvirksomhet	4 800	2,8	15 %
Varehandel, motorvogn-reparasjoner	2 500	0,7	10 %
Transport og lagring	3 500	2,5	8 %
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 800	2,1	13 %
Informasjon og kommunikasjon	700	0,9	8 %
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	100	0,3	9 %
Eiendomsdrift, forretningsmessig og teknisk tjenesteyting	12 000	4,4	15 %
Offentlig forvaltning	2 000	1,5	4 %
Undervisning	800	0,4	6 %
Helse og sosialtjeneste	6 100	1,3	10 %
Personlig tjenesteyting	600	0,8	6 %
I alt	39 900	1,6	11 %

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

REKRUTTERINGSPROBLEM FORDELT PÅ YRKER

I bedriftsundersøkelsen har vi bedt bedriftene om å oppgi hvilke yrkesgrupper de har så store problemer med å rekruttere, at de har færre ansatte enn de ellers ville hatt. De er også bedt om å oppgi hvor mange ansatte dette dreier seg om. Ved hjelp av svarene på dette spørsmålet beregnes mangelen på arbeidskraft innenfor de enkelte yrker.

Tabell 3 viser mangel på arbeidskraft innenfor de yrkesgruppene der mangelen på arbeidskraft er størst. Det foreligger ikke beregninger for alle yrkesgrupper. Dette fordi mangelen på arbeidskraft ikke kan estimeres innenfor yrker der det kun er et fåtall bedrifter i utvalget som har oppgitt mangel på arbeidskraft. I de fleste slike tilfeller må vi forvente at et fåtall observasjoner i utvalget reflekterer at det er liten mangel innenfor dette yrket. Et fåtall observasjoner kan likevel summere seg til et betydelig antall personer. Det kan derfor være mangel på arbeidskraft innenfor en yrkesgruppe selv om yrket ikke er oppført i tabell 3. Ettersom NAVs bedriftsundersøkelse er en utvalgsundersøkelse, vil det være usikkerhet knyttet til estimatene på mangel. Usikkerheten kan variere fra yrke til yrke.

Tabell 4 viser den relative mangelen på arbeidskraft fordelt på yrkesgrupper. Det absolutte tallet over mangel på arbeidskraft vil ha sammenheng med hvor stor yrkesgruppen er, mens det relative tallet tar hensyn til ulik størrelse på yrkesgruppene. Den relative mangelen er presentert i form av stramhetsindikatoren (se egen ramme tidligere i artikkelen). Eksempelvis kan en mangel på 650 maskinarbeidere være like virksomhetskritisk som en mangel på 2 400 snekkere, ettersom arbeidsstyrken for den siste gruppen er langt større. Vi ser derfor også på forholdstallet mellom mangelen på arbeidskraft og antall sysselsatte i yrkene og benevner dette som stramhetsindikatoren.

I spørsmålet som avdekker mangel, bes bedriftene ta stilling til om rekrutteringsproblemer er av en slik art at man har færre ansatte enn man ellers ville hatt. Innenfor enkelte yrker kan det benyttes ufaglært arbeidskraft uten at dette i bedriftsundersøkelsen blir registrert som et alvorlig rekrutteringsproblem. På den annen side vil enkelte arbeidsgivere ønske seg ansatte med kompetanse utover det som er normalt innenfor en yrkesgruppe.

Den enkelte virksomhet rapporterer kun om mangel på arbeidskraft, ikke overskudd av arbeidskraft. Dette betyr at dersom en bedrift mangler 10 snekkere og en annen bedrift har et overskudd på 10 snekkere, så vil summen av dette bli et udekket behov på arbeidskraft på 10 snekkere. Den estimerte mangelen på 39 900 personer representerer derfor et bruttotall på udekket behov for arbeidskraft. I en viss utstrekning blir dette dekket opp av den løpende tilgangen av arbeidskraft over tid.

Mangel på fagarbeidere innen industri og bygg og anlegg

I høstens undersøkelse er det fagarbeidere innen bygg og anlegg og industri det er størst mangel på. For yrker som tømrere, snekkere, betong- og grunnarbeidere og elektriskere er mangelen på 1 000 personer eller mer. Ser vi på mangelen i forhold til antall sysselsatte er mangelen størst for glassarbeidere, og arbeidsmarkedet er også stramt for yrker som automatikere, maskinarbeidere, samt operatører og montører innen produksjon av elektronisk utstyr. Mangelen på arbeidskraft har også økt siden i fjor for en del av disse yrkene. Samlet er likevel mangelen på fagarbeidere innen industri og bygg og anlegg lavere i år enn den var i fjor.

Lavere mangel på ingeniører og sivilingeniører

I høstens bedriftsundersøkelse summer mangelen seg til 6 200 personer innen ingeniør- og ikt-fag. Det er størst mangel på sivilingeniører innen geofag, petroleums-teknologi, metallurgi og lignende, samt byggingeniører og teknikere. For begge disse yrkesgruppene har mangelen steget det siste året. For systemutviklere og programmere har derimot mangelen på arbeidskraft falt fra 850 personer i fjor til 400 i år, mens det i år ikke er noen mangel på dataingeniører og teknikere. Også for maskiningeniører og teknikere, samt andre ingeniører og teknikere har mangelen falt kraftig fra i fjor til i år, og samlet er dermed mangelen etter ingeniører, sivilingeniører og ikt-fag lavere enn den var i fjor på denne tiden.

Mange personer i disse yrkesgruppene jobber innen konjunkturfølsomme næringer som industri og bygge- og anleggsnæringen. Vi ser også at arbeidsledigheten har doblet seg for personer med bakgrunn fra ingeniør- og ikt-fag det siste året, og tilgangen på arbeidskraft har dermed blitt større for bedrifter som ønsker denne typen arbeidskraft.

Stor nedgang i mangelen på transportarbeidere

I høst mangler totalt 1 900 buss- og sporvognførere, lastebil- og vogntogførere og bil-, drosje-, og varebilførere. For ett år siden summerte mangelen på arbeidskraft seg til 5 900 personer for disse yrkesgruppene, og høsten 2007 var mangelen på over 15 000 personer. Nedgangskonjunkturen har altså ført til en betydelig lavere mangel på arbeidskraft innenfor disse yrkene, og ledigheten har også økt slik at det ved utgangen av oktober var mer enn 2 000 helt ledige. Yrker som lastebil- og vogntogførere og også varebilførere er avhengige av utviklingen i næringer som bygg og anlegg, industrien og varehandelen. Når vi får en sterk nedgangskonjunktur og dermed lavere aktivitet i disse næringene vil det også føre til redusert aktivitet innen transportnæringen.

Tabell 3:
Estimert mangel på arbeidskraft for utvalgte yrker.
Sortert etter antall personer bedriftene mangler. Høsten 2009.

STYRK	STILLING	2008	2009	STYRK	STILLING	2008	2009
7125	Tømrere	2 000	3 700	5122	Kokker	1 900	550
7421	Snekkere	1 300	2 400	8321	Bil-, drosje- og varebilførere	2 800	500
5123	Hovmestere, servitører og barkeepere	750	2 150	3310	Grunnskolelærere	0	500
2147	Sivilingeniører (geofag, petroleumsteknologi, metallurgi o.l.)	850	1 700	2221	Leger	200	500
2413	Teknisk og naturvitenskapelig planlegging og utredning	0	1 600	7237	Industrimekanikere	550	450
3111	Bygningsingeniører og- teknikere	700	1 550	3341	Yrkesfaglærere og faglærere i videregående skole	100	450
7122	Betong- og grunnarbeidere (bygg)	0	1 300	3114	Maskiningeniører og- teknikere	1 500	450
3450	Polititjenestemenn	400	1 150	7212	Sveisere	2 200	400
2230	Spesialsykepleiere og jordmødre	150	1 100	3119	Andre ingeniører og- teknikere	2 400	400
5132	Omsorgsarbeidere og hjelpepleiere	2 350	1 050	2130	Systemutviklere og programmerere	850	400
7241	Elektrikere, elektronikere o.l	3 500	1 000	8121	Operatører innen metallurgisk prosessfag	0	350
8282	Operatører og montører innen produksjon av elektronisk utstyr	0	950	4121	Økonomimedarbeidere og revisjonsassistenter	0	300
3231	Sykepleiere	2 200	950	3416	Innkjøpere	0	300
3113	Elektronikk- og telekommunikasjonsingeniører og -teknikere	1 400	950	3141	Skipsmaskinister	0	300
8331	Anleggsmaskinførere	3 050	900	3112	Elkraftingeniører og teknikere	250	300
5162	Fengselsbetjenter	1 300	850	2142	Sivilingeniører (bygg og anlegg)	450	300
8322	Buss- og sporvognførere	800	750	8271	Fagarbeidere innen bearbeiding av fisk og fiskeprodukter	0	250
	Butikkmedarbeidere o.l./ Selgere (detalj)	2 350	700	1222	Produksjonsdirektører innen olje- og gassutvinning, bergverksdrift, industri	0	250
3412	Forsikringskonsulenter	2 650	700	3413	Eiendomsmeglere og -forvaltere	200	200
8323	Lastebil- og vogntogførere	1800	650	3349	Andre yrker innen undervisning og pedagogisk arbeid	700	200
8213	Maskinarbeidere	300	650	3232	Vernepleiere	450	200
2511	Statsautoriserte revisorer	750	650	2145	Sivilingeniører (maskin- og marinteknikk)	300	200
7231	Bilmekanikere	0	600	2545	Psykologer	100	150
7133	Glassarbeidere	0	600	7142	Overflatebehandlere og lakkerere	1 150	100
7243	Automatikere, tavlemontører, viklere og transformator- montører	700	550	2310	Universitets- og høyskolelektorer/-lærere	150	50

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

Tabell 4:

Estimert mangel på arbeidskraft for utvalgte yrker. I antall personer og stramhetsindikator. Sortert etter stramhetsindikator. Høsten 2009.

STYRK	STILLING	Mangel på arbeidskraft i antall personer, 2009	Stramhetsindikator	STYRK	STILLING	Mangel på arbeidskraft i antall personer, 2009	Stramhetsindikator
7133	Glassarbeidere	600	40,4 %	8331	Anleggsmaskinførere	900	5,0 %
7122	Betong- og grunnarbeidere (bygg)	1 300	35,4 %	3112	Elkraftingeniører og -teknikere	300	4,7 %
2147	Sivilingeniører (geofag, petroleumsteknologi, metallurgi o.l.)	1 700	31,5 %	3341	Yrkesfaglærere og faglærere i videregående skole	450	4,7 %
2413	Teknisk og naturvitenskapelig planlegging og utredning	1 600	26,8 %	8271	Fagarbeidere innen bearbeiding av fisk og fiskeprodukter	250	4,6 %
7243	Automatikere, tavlemontører, viklere og transformator-montører	550	25,0 %	3114	Maskiningeniører og -teknikere	450	4,6 %
2511	Statsautoriserte revisorer	650	22,2 %	3416	Innkjøpere	300	4,3 %
5162	Fengselsbetjenter	850	21,2 %	3119	Andre ingeniører og teknikere	400	4,1 %
3450	Polititjenestemenn	1 150	16,3 %	7231	Bilmekanikere	600	3,2 %
8213	Maskinarbeidere	650	15,9 %	7241	Elektrikere, elektronikere o.l	1 000	3,0 %
8282	Operatører og montører innen produksjon av elektronisk utstyr	950	15,6 %	2221	Leger	500	2,9 %
7421	Snekkere	2 400	15,4 %	7237	Industrimekanikere	450	2,6 %
5123	Hovmestere, servitører og barkeepere	2 150	10,4 %	2545	Psykologer	150	2,6 %
3111	Bygningsingeniører og -teknikere	1 550	9,1 %	8321	Bil-, drosje- og varebilførere	500	2,4 %
3113	Elektronikk- og telekommunikasjonsingeniører og -teknikere	950	8,3 %	8323	Lastebil- og vognførere	650	2,2 %
3412	Forsikringskonsulenter	700	7,4 %	1222	Produksjonsdirektører innen olje- og gassutvinning, bergverksdrift, industri,	250	2,1 %
7125	Tømrere	3 700	7,4 %	3232	Vernepleiere	200	2,0 %
8121	Operatører innen metallurgisk prosessfag	350	7,3 %	5122	Kokker	550	1,9 %
3141	Skipsmaskinister	300	7,0 %	7142	Overflatebehandlere og lakkerere	100	1,9 %
5223	Selger (detalj)	700	6,9 %	3231	Sykepleiere	950	1,6 %
2145	Sivilingeniører (maskin- og marinteknikk)	200	6,7 %	4121	Økonomimedarbeidere og revisjonsassistenter	300	1,5 %
8322	Buss- og sporvognførere	750	6,2 %	3349	Andre yrker innen undervisning og pedagogisk arbeid	200	1,5 %
2142	Sivilingeniører (bygg og anlegg)	300	5,4 %	2130	Systemutviklere og programmerere	400	1,3 %
2230	Spesialsykepleiere og jordmødre	1 100	5,2 %	5132	Omsorgsarbeidere og hjelpepleiere	1 050	1,3 %
7212	Sveisere	400	5,1 %	3310	Grunnskolelærere	500	0,6 %
				2310	Universitets- og høyskolelektorer/-lærere	50	0,2 %

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

Metodisk vedlegg

I bedriftsundersøkelsen trekkes et utvalg av bedrifter fra Bedrifts- og foretaksregisteret (Enhetsregisteret). Utvalget trekkes tilfeldig, men alle bedrifter med mer enn 400 ansatte er med i utvalget. I tillegg er alle bedrifter med mer enn 200 ansatte i næringene offentlig forvaltning, undervisning, helse- og sosialtjenester og personlig tjenesteyting. Dette fordi dette ofte er bedrifter som skiller seg fra andre når det gjelder hvilke yrker de etterspør. Størrelsen på utvalget er bestemt slik at det skal sikres representativitet på alle næringer.

Det stilles i alt seks spørsmål i undersøkelsen. Bedriftene blir bedt om å svare enten postalt eller per e-post. Spørsmålene i undersøkelsen gir anslag på bedriftenes sysselsettingsforventninger for det kommende året, om bedriften forventer å rekruttere arbeidskraft fra utlandet, og om bedriften har rekrutteringsproblem innenfor spesifikke yrker.

I de tilfellene der resultatene på landsbasis skal presenteres i form av andeler, og ikke i form av absoluttverdier, vektet resultatene. Et eksempel på en slik problemstilling er kartlegging av andel bedrifter som forventer sysselsettingsvekst i det kommende år. Ettersom næringene varierer i størrelse, er det nødvendig å tildele de store næringene mer vekt enn de små. Vektingen konstrueres ut fra forholdet mellom antall bedrifter i næringen og antall bedrifter totalt. Ettersom utvalget har en overrepresentasjon av store bedrifter, må resultatene innenfor hver næring vektet også i forhold til andelen små og store bedrifter i populasjonen.

Mangel på arbeidskraft estimeres ved hjelp av en modell som tar hensyn til bedriftenes geografiske kjennetegn, næringsvise kjennetegn, antall ansatte og observert mangel. Resultatet brukes til å predikere mangelen på arbeidskraft i de bedriftene som ikke ble tatt inn i utvalget.

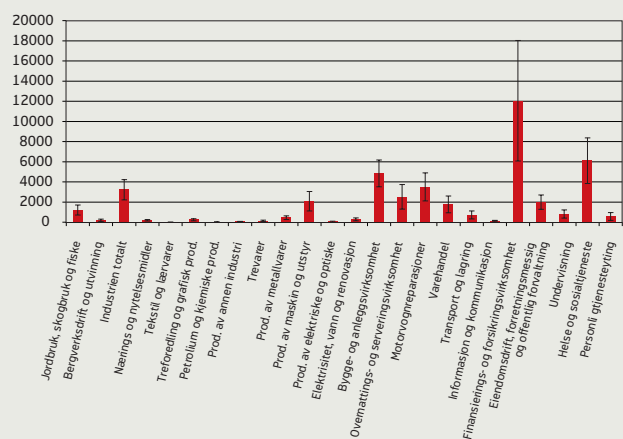
Det vil knytte seg usikkerhet til disse estimatene. Jo mer detaljert kjennetegn det søkes på, dess større er usikkerheten knyttet til estimatet. Det er med andre ord større usikkerhet knyttet til estimatene for mangel per yrke enn mangel per næring, fordi det her vil være færre observasjoner. Det er også større usikkerhet knyttet til anslagene i høstens undersøkelse enn vårens fordi vi om høsten har et atskillig mindre utvalg.

NAV har beregnet konfidensintervall for estimert mangel på arbeidskraft. Den faktiske mangel vil med 90 prosent sannsynlighet ligge innenfor de respektive konfidensintervallene som er presentert i figuren under. Nederste mulige grense for et konfidensintervall kan ikke være lavere enn observert mangel i utvalget.

Arbeids- og velferdsdirektoratet kan kontaktes dersom

det ønskes mer utdypende informasjon om estimering av mangel på arbeidskraft og beregning av konfidensintervaller.

Figur 5:
Estimert mangel på arbeidskraft med konfidensintervaller. Næringsvise resultat.

KILDE: NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE

Overgang til arbeid for NAVs brukere

Av: MAGNE BRÅTHEN

SAMMENDRAG

I høst har NAV introdusert en ny månedlig statistikk som beskriver hvordan arbeidssøkere, personer med nedsatt arbeids-evne, og tidligere mottakere av rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførepensjon tilpasser seg på arbeidsmarkedet. Statistikken viser at tre av fem arbeidssøkere som sluttet å registrere seg hos NAV i mars 2009, var kommet i arbeid i september i år. Av de med nedsatt arbeidsevne, det vil si personer som avsluttet attføring, var 39 prosent registrert med et arbeidstakerforhold på samme tidspunkt. Andelen som var kommet i jobb blant tidligere mottakere av rehabiliterings-penger eller tidsbegrenset uførestønad var henholdsvis 39 og 31 prosent.

Mønsteret i overgangsratene fra NAV til arbeid varierer noe med kjønn, alder og hvilket fylke NAV-brukerne kommer fra. Blant tidligere mottakere av rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad er andelen kvinner som kommer over i arbeid større en tilsvarende andel for menn. Det er også flere blant NAV-brukerne i de eldre aldersgruppene som oppret-ter en tilknytning til arbeidslivet. Dette har sammenheng med at en større andel av de yngre går over i formell utdanning.

Ser vi alle som inngår i statistikken under ett, er NAV-brukere fra Oslo og Vest-Agder de som i minst grad går over i arbeid, mens fylkene Sogn og Fjordane, Hedmark og Oppland har de høyeste overgangsratene. De regionale forskjellene vil bli påvirket av forskjeller i sammensetningen av gruppen som utgjør NAV-brukerne, situasjonen på det lokale arbeids-markedet og hvilket utdanningstilbud regionen har.

NY STATISTIKK FOR OVERGANG FRA NAV TIL ARBEID

En av de mest sentrale målsettingene for myndighetenes politikktutforming er å legge til rette for at flest mulig av befolkningen i yrkesaktiv alder er i jobb og kan forsørge seg ved hjelp av egen inntekt. Sett fra individets synspunkt er arbeid med på å gi økonomiske ressurser til å realisere de ønsker man har om et godt liv. Rent samfunnsøkonomisk er arbeidskraften regnet som den viktigste ressursen når det gjelder verdiskaping i landet. Denne verdiskapningen er derfor sterkt avhengig av hvor godt og effektivt arbeidskraften benyttes.

Formålet med arbeidsmarkedspolitikken er å vurdere behov og så fremskaffe aktuelle tjenester og nødvendige tiltak som kan hjelpe arbeidssøkere inn i jobb.

For at NAV skal kunne utføre denne oppgaven på best mulig måte, er det nødvendig med styringsverktøy som kan beskrive i hvilken grad ulike NAV-brukere kommer over i arbeid, eller eventuelt beveger seg mellom ulike aktiviteter og ytelser innenfor NAV-systemet.

Frem til mai 2009 ble alle arbeidssøkere og personer med nedsatt arbeidsevne som hadde sluttet å motta disse tjenestene hos NAV, bedt om å fylle ut et sluttmeldekort hvor de anga avgangsårsak. Opplysningene som ble opp-

gitt dannet grunnlaget for NAVs avgangsstatistikk, og ga tall for overgang til arbeid, utdanning og stønad. Som følge av at statistikken kun omfattet en begrenset del av NAVs brukere, og at kvaliteten på tallene ble påvirket av at en økende andel tidligere arbeidssøkere lot være å levere utfylte sluttmeldekort, ble det vedtatt å implementere et nytt produksjonsopplegg som kun var basert på opplysninger innhentet fra administrative registre. Dette gir et tall-grunnlag som omfatter alle som har benyttet NAVs tjenester, og gir dermed mulighet til å lage gode tall for alle grupper av brukere. Fra og med september 2009 erstattet denne registerbaserte statistikken tall utarbeidet på grunnlag av sluttmeldekortet.

I denne artikkelen presenteres tall fra den nye statistikken, som omfatter personer som har vært registrert hos NAV som

- arbeidssøkere,
- arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne,
- mottakere av rehabiliteringsstønad,
- og mottakere av tidsbegrenset uførepensjon.

For å måle i hvilken grad disse personene kommer over i arbeid, gis det tall for tilpasningen på arbeidsmarkedet seks måneder etter avgangstidspunktet.

Datagrunnlag og definisjoner

Datagrunnlag

Dataene som ligger til grunn for den månedlige overgangsstatistikken er basert på en sammenstilling av opplysninger fra følgende administrative registre:

- Folkeregisteret, som gir opplysninger om hvem som til enhver tid er bosatt i landet, og bosted.
- Arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret, som inneholder opplysninger om ansettelsesforhold hvor forventet arbeidstid i uken utgjør 4 timer eller mer, og hvor arbeidsforholdet har en varighet på mer enn seks dager. Registeret benyttes for å forvalte utbetalingen av sykepenger.
- Arena, som er NAVs saksbehandlingssystem for arbeidssøkere og personer med nedsatt arbeidsevne.

I tillegg inngår registre over mottakere av:

- Rehabiliteringspenger
- Tidsbegrenset uførestønad
- Uførepensjon
- AFP
- Alderspensjon.

Avgangsdefinisjon – tidligere brukere av NAV

Brukere av NAV kan ha avgang fra status som

- arbeidssøker,
- person med nedsatt arbeidsevne,
- mottaker av rehabiliteringspenger, eller
- mottaker av tidsbegrenset uførestønad.

En person inngår i statistikken hvis han eller hun er registrert i en av disse fem kategoriene i en gitt referansemåned, men ikke de to påfølgende månedene.

Status på arbeidsmarkedet seks måneder etter avgang

Status på arbeidsmarkedet blir gitt seks måneder etter tidspunktet for avgang. De tidligere NAV-brukerne blir klassifisert som:

1. Arbeidstaker

Personer registrert med et aktivt arbeidstakerforhold i Arbeidstakerregisteret ved utgangen av referansemåned.

2. Arbeidssøker med livsoppholdsytelse

Personer registrert i ARENA som helt ledig, deltaker på ordinært arbeidsmarkedstiltak, delvis ledig, eller annen arbeidssøker ved utgangen av referansemåned, og på samme tidspunkt registrert som mottakere av enten dagpenger, attføringspenger, individstønad, ventestønad, overgangsstønad, rehabiliteringspenger, tidsbegrenset uførestønad, uførepensjon, AFP eller alderspensjon.

3. Arbeidssøker uten livsoppholdsytelse

Personer registrert i ARENA som helt ledig, deltaker på ordinært arbeidsmarkedstiltak, delvis ledig, eller annen arbeidssøker ved utgangen av referansemåned, uten å motta en livsoppholdsytelse.

4. Nedsatt arbeidsevne med livsoppholdsytelse

Personer registrert i ARENA med status nedsatt arbeidsevne ved utgangen av referansemåned, og på samme tidspunkt registrert som mottakere av enten dagpenger, attføringspenger, individstønad, ventestønad, overgangsstønad, rehabiliteringspenger, tidsbegrenset uførestønad, uførepensjon, AFP eller alderspensjon.

5. Nedsatt arbeidsevne uten livsoppholdsytelse

Personer registrert i ARENA med status nedsatt arbeidsevne ved utgangen av referansemåned, uten å motta en livsoppholdsytelse.

6. Rehabiliteringspenger

Personer registrert som mottakere av rehabiliteringspenger ved utgangen av referansemåned.

7. Tidsbegrenset uførestønad

Personer registrert som mottakere av tidsbegrenset uførestønad ved utgangen av referansemåned.

8. AFP eller alderspensjon

Personer registrert som mottaker av uførepensjon, AFP eller alderspensjon ved utgangen av referansemåned.

9. Annet

Personer som ikke er registrert i NAVs registre i referansemåned.

Som følge av at personer kan være registrert i flere registre på et gitt tidspunkt, er det definert et sett kriterier for valg av status på arbeidsmarkedet. I de tilfellene hvor en person er registrert med en ulovlig kombinasjon av aktivitet eller trygdeytelse, blir den aktiviteten/ytelsen med senest startdato valgt. Et eksempel på en slik ulovlig kombinasjon kan være at en arbeidssøker er registrert som helt ledig, og samtidig står oppført med et aktivt ansettelsesforhold i Arbeidstakerregisteret. Er kombinasjonen av aktivitet eller trygdeytelse lovlig, blir personen klassifisert etter en gitt rangeringen gitt ovenfor. Det vil for eksempel si at hvis en person er registrert med et aktivt arbeidsforhold og som mottaker av tidsbegrenset uførestønad på samme tidspunkt, blir han eller hun klassifisert som arbeidstaker. En deltaker på et attføringstiltak som mottar rehabiliteringspenger, vil havne i kategorien Nedsatt arbeidsevne med livsoppholdsytelse.

Enkelte brukere opprettholder kontakten med sin tidligere arbeidsgiver mens de benytter tjenester fra NAV eller mottar en ytelse. I de tilfellene hvor disse personene er registrert med en avgang fra en tjeneste eller ytelse, vil de bli klassifisert som om de har en overgang til arbeid, hvis dette arbeidsforholdet fortsatt er aktivt i følge Arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret.

Den nye månedlige overgangsstatistikken publiseres på <http://www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/Arbeidsmarked>.

Sammenlignbarhet med tidligere statistikk publisert av NAV

Andelen tidligere NAV-brukere som er kommet over i arbeid er noe lavere i den nye registerbaserte statistikken sammenlignet med tidligere avgangsstatistikk basert på sluttmeldekortet. Forklaringen på denne differansen er i hovedsak knyttet til følgende tre momenter:

1. Tallene i registerstatistikken er basert på informasjon fra Arbeidstakerregisteret og fanger ikke opp overgang til selvstendig virksomhet eller arbeidsforhold med forventet arbeidstid på mindre enn fire timer i uken og en varighet på mindre enn seks dager.
2. Ikke alle tidligere arbeidssøkere returnerte et ferdig utfylt sluttmeldekort. Innrapporteringen av avgangstatus via sluttmeldekortet var med andre ord mangelfull. Analyser av frafallet har vist at den tidligere statistikken til en viss grad overvurderte andelen personer i arbeid. Dette skyldes at overgang til jobb blant de som svarte var høyere sammenlignet med de som ikke returnerte sluttmeldekortet.
3. I statistikken basert på opplysninger fra sluttmeldekort, ble personer som igjen oppsøkte NAV en tid etter den registrerte avgangen utelatt. Dette ville for eksempel si at ordinære arbeidssøkere som sluttet å registrere seg i NAV for så å returnere som arbeidssøkere, ikke inngikk i tallgrunnet. Siden den registerbaserte statistikken også omfatter personer som på målingstidspunktet igjen benytter NAV, blir andelen i arbeid lavere i den nye statistikken.

TRE AV FEM ARBEIDSSØKERE TILBAKE I ARBEID

11 876 NAV-brukere mellom 20 og 67 år forlot status som arbeidssøker i mars 2009. Det vil si at de var registrert som helt ledige, delvis ledige, eller på et arbeidsrettede tiltak ved utgangen av denne måneden, men ikke i april og mai samme år. Av disse var 63 prosent oppført med et aktivt arbeidstakerforhold i Arbeidstakerregisteret i september, det vil si seks måneder senere. Tre av fem tidligere arbeidssøkere var med andre ord kommet tilbake til arbeid på dette tidspunktet. Overgangsraten til arbeid for NAV-brukere som deltok på tiltak rettet mot personer med nedsatt arbeidsevne, var 39 prosent. Totalt utgjorde denne avgangspopulasjonen 1 366 personer. Av de 3 436 som sluttet å motta rehabiliteringspenger var 39 prosent registrert med et arbeidstakerforhold. Tilsvarende andel for de i alt 713 personene som tidligere hadde mottatt tidsbegrenset uførestønad var 31 prosent.

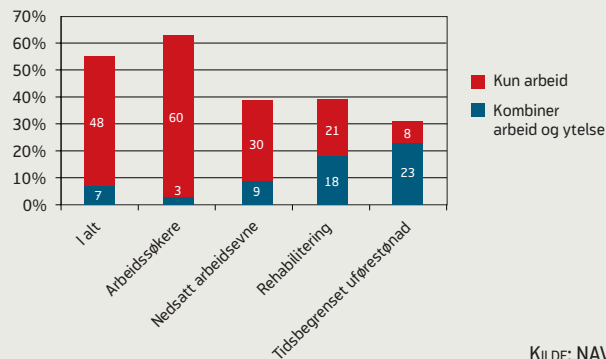
Enkelte som kommer over i jobb kombinerer yrkesaktiviteten med en ytelse fra NAV. Dette gjelder i særlig grad personer som har benyttet tjenester eller mottatt ytelser

knyttet til sykdom eller nedsatt arbeidsevne. For personer som sluttet å motta rehabiliteringspenger i mars 2009, og som er i jobb seks måneder senere, får i underkant av halvparten fortsatt en ytelse fra NAV i tillegg til arbeidsinntekten. Når det gjelder personer med avgang fra tidsbegrenset uførestønad, viser tallene at 75 prosent kombinerer jobben de har med eksempel dagpenger, attføringspenger eller uførepensjon. Det er med andre ord få av de tidligere mottakerne av tidsbegrenset uførestønad som er økonomisk selvforsørget selv om de ikke lenger mottar akkurat denne ytelsen.

Det å kombinere arbeid og ytelse er lite utbredt blant gruppen tidligere arbeidssøkere. Kun tre prosent av de som sluttet å registrere seg hos NAV som helt eller delvis ledig, eller deltok på et arbeidsrettede tiltak mottar ytelser fra etaten i tillegg til inntekt fra arbeid.

Figur 1:

Andelen brukere av NAV med et arbeidstakerforhold i september 2009, seks måneder etter avgang fra status som arbeidssøker, person med nedsatt arbeidsevne, rehabilitering eller tidsbegrenset uførestønad.

TIDLIGERE MOTTAKERE AV TIDSBEGRENSET UFØRESTØNAD KOMMER I LITEN GRAD OVER I FULLT ARBEID

I tillegg til å måle tilknytning til arbeidslivet for tidligere brukere av etatens tjenester og mottakere av ulike ytelser, fanger den nye statistikken også opp overganger fra en ytelse eller NAV-status til en annen for grupper som ikke er kommet over i arbeid. Figur 2 viser at en av ti arbeidssøkere mottar midlertidig bistand fra NAV igjen, seks måneder etter avgang. Denne bistanden er enten i form av hjelp til arbeidssøking, dagpenger, tiltaksvirksomhet, attføring, rehabiliteringspenger eller tidsbegrenset uførestønad. Blant de som forlot status som person med nedsatt arbeidsevne, mottar en av fire slik bistand seks måneder

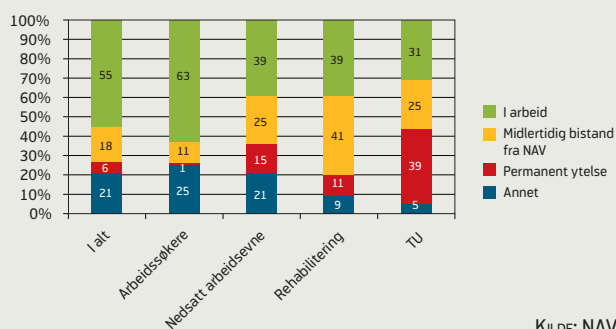
etter avgang. Inkluderer vi de som går over i uførepensjon og de som kombinerer jobb med en ytelse, finner vi at 49 prosent av denne gruppen fortsatt mottar økonomiske stønad fra NAV.

Andelen personer som har mottatt rehabiliteringspenger mottar i enda større grad tjenester fra NAV etter avgang. Over halvparten, 52 prosent, er uten arbeid og registrert i NAVs registre som mottaker av tiltak eller trygdeytelser fra NAV systemet.

Blant de med avgang fra tidsbegrenset uførestønad er de fleste fortsatt avhengig av tjenester fra NAV. 25 prosent mottar midlertidig bistand fra NAV, mens 39 prosent er over på uførepensjon. Når vi i tillegg tar i betraktning at mange av de som er arbeid kombinerer dette med en ytelse, bekrefter dette bildet av at det er få som kommer tilbake i full jobb etter de slutter å motta denne ytelsen.

Figur 2:

Brukere av NAV etter tilpasning på arbeidsmarkedet i september 2009, seks måneder etter avgang fra status som arbeidssøker, person med nedsatt arbeidsevne, rehabilitering eller tidsbegrenset uførestønad.

KILDE: NAV

DE ELDRE KOMBINERER I STØRRE GRAD ARBEID OG YTELSE FRA NAV

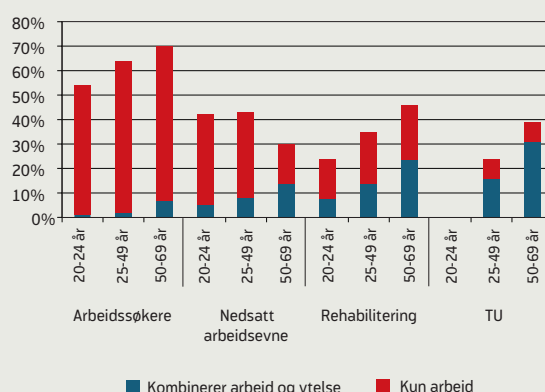
Overgang til arbeid og i hvilken grad arbeid blir kombinert med en ytelse fra NAV, varierer til en viss grad med alder. Bortsett fra for gruppen som i mars 2009 var registrert med en avgang fra status som personer med nedsatt arbeidsevne, øker andelen som kommer over i arbeid med alder. Dette har sammenheng med at en større andel av de yngre aldersgruppene går over i formell utdanning for å bli bedre rustet til å komme inn i arbeidslivet på et senere tidspunkt. Datamaterialet som ligger til grunn for den nye statistikken fanger imidlertid ikke opp overgang til utdanning.

Selv om andelen i arbeid er høyere for de eldste, ser vi av tallene gjengitt i figur 3 at flere i denne aldersgruppen

kombinerer arbeidsforholdet med en ytelse fra NAV. Det er altså vanligere for de over femti år å fortsatt motta støtte fra NAV i tillegg til arbeidsinntekten.

Figur 3:

Andelen brukere av NAV med et arbeidstakerforhold i september 2009, seks måneder etter avgang fra status som arbeidssøker, person med nedsatt arbeidsevne, rehabilitering eller tidsbegrenset uførestønad. Etter alder.

KILDE: NAV

KVINNELIGE MOTTAKERE AV REHABILITERINGSPENGER OG TIDSBEGRENSET UFØRESTØNAD HAR STERKERE TILKNYTNING TIL ARBEIDSLIVET ENN MENN

Blant de som har vært registrert som helt ledige, delvis ledige, tiltaksdeltakere, eller med nedsatt arbeidsevne er det små forskjeller når det gjelder overgangsratene over i arbeid for kvinner og menn. Når det gjelder tidligere mottakere av rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad viser tallene fra overgangsstatistikken at andelen kvinner som går over i arbeid er markant høyere enn hos menn. I den første gruppen er 43 prosent kvinnene registrert med et arbeidstakerforhold seks måneder etter avgang mot en andel på 33 prosent blant menn. For de som har mottatt tidsbegrenset uførestønad er tilsvarende tall henholdsvis 34 og 28 prosent.

En mulig årsak til kjønnsforskjell når det gjelder å komme i arbeid etter man har vært på rehabilitering eller tidsbegrenset uførestønad, kan vi finne i næringsfordelingen blant de som kommer i jobb. 57 prosent av kvinnene som er registrert med et arbeidstakerforhold er ansatt i offentlig tjenesteyting, undervisning og helse. Kun 21 prosent av mennene har arbeid i samme næringsgruppe. Menn er imidlertid overrepresentert i industrien og i bygg og

anleggsvirksomhet. Dette kan tyde på at det forekommer store kjønnsforskjeller i yrkesbakgrunnen blant de tidligere stønadsmottakerne, noe som igjen påvirker mulighetene for å returnere til arbeidslivet.

REGIONALE FORSKJELLER I OVERGANGEN FRA NAV TIL ARBEID

Tallene over overgang til arbeid viser at det er fylkesvise forskjeller i tilpasningen på arbeidsmarkedet for personer som forlater status som arbeidssøker, person med nedsatt arbeidsevne, rehabiliteringspengemottaker eller tidsbegrenset uførestønad. Ser vi alle NAV-brukere som inngår i statistikken under ett, har Oslo lavest andel som går ut i jobb. Telemark, Sogn og Fjordane, Nord Trøndelag og Oppland er de tre fylkene hvor flest går over i arbeid.

Disse tallene alene gir imidlertid ikke tilstrekkelig informasjon for å vurdere innsatsen til fylkenes NAV-kontorer når det gjelder oppfølgingsarbeidet. For det første er det regionale forskjeller i sammensetningen av NAV-brukerne når det gjelder utdanningsnivå, alder og yrkesbakgrunn. Det kan også være helseforskjeller i gruppene av brukere, som gjør at mulighetene brukerne av NAV har til å komme i arbeid varierer i de ulike fylkene. I tillegg kan situasjonen på det lokale arbeidsmarkedet påvirke resultatene. For eksempel vil ulik etterspørsel etter arbeidskraft, næringsmønsteret og sammensetningen av arbeidsstyrken spille inn. Et fjerde moment er mulighetene for videreutdanning. I enkelte av de store byene vil utdanningstilbudet være større enn i mindre sentrale strøk. Dette kan bety at tidligere arbeidssøkere i større grad går over i formell utdanning, noe som altså ikke fanges opp i denne statistikken.

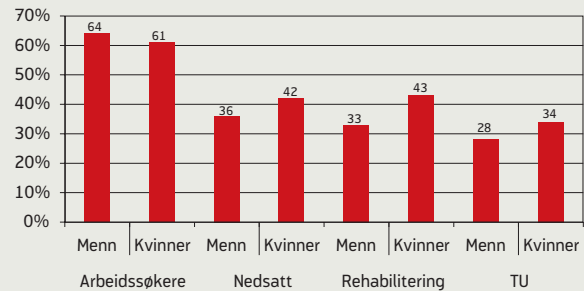
UTVIKLINGEN I OVERGANGMØNSTRENE SISTE ÅRET

Den nye statistikken over overgang til arbeid inneholder også sammenlignbare tall fra året før. Siden det til nå kun er publisert tall for juni, juli, august og september i år, strekker tidsserien med endringstall seg kun over fire måneder. I figur 6 presenteres differansen i overgangsrate til arbeid mellom de fire nevnte månedene og tilsvarende rater fra samme tidspunkt i 2008.

Sammenlignet med i fjor virker det som om arbeidssøkere som sluttet å registrere seg hos NAV i januar, februar og mars 2009 i større grad var over i arbeid seks måneder etter avgang (juli, august og september). Selv om det virker nærliggende å tolke dette som nok en indikator på at den negative utviklingen på arbeidsmarkedet som fulgte i kjølevannet av finanskrisen er i ferd med å snu, er

Figur 4:

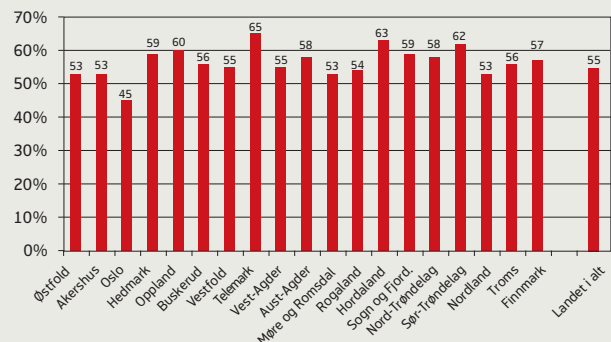
Andelen brukere av NAV med et arbeidstakerforhold i september 2009, seks måneder etter avgang fra status som arbeidssøker, person med nedsatt arbeidsevne, rehabilitering eller tidsbegrenset uførestønad. Etter kjønn.

KILDE: NAV

Figur 5:

Andelen brukere av NAV med et arbeidstakerforhold i september 2009, seks måneder etter avgang fra status som arbeidssøker, person med nedsatt arbeidsevne, rehabilitering eller tidsbegrenset uførestønad. Etter fylke.

KILDE: NAV

det mer sannsynlig at økningen gjenspeiler at sammensetningen av gruppen arbeidssøkere er forskjellig i en lavkonjunktur sammenlignet med en høykonjunktur. I snitt har de ledige høyere kompetanse i nedgangstider enn i en situasjon med stor etterspørsel etter arbeidskraft og lav ledighet. Siden tidsserien kun strekker seg over fire måneder, bør tallene tolkes med forsiktighet.

Når det gjelder overgang til arbeid for personer som var registrert med redusert arbeidsevne, rehabiliteringsmottakere og personer på tidsbegrenset uførestønad er bildet

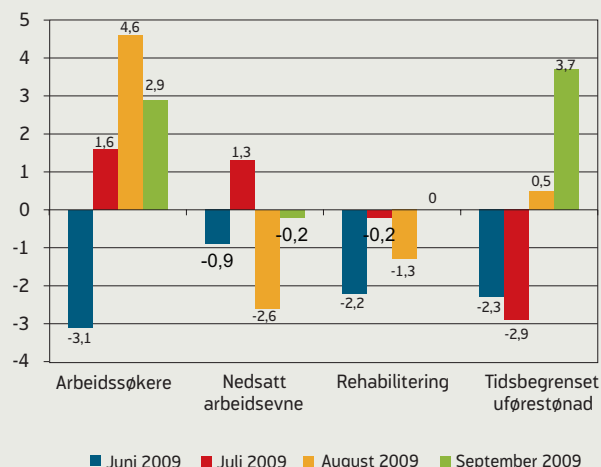
ikke fullt så entydig. Andelene i jobb viser ikke samme positive utvikling i yrkesaktivitet for disse gruppene av NAV-brukere. Dette at effekten av en nedgangskonjunktur kan slå hardere ut for grupper som står i utkanten av arbeidslivet, samsvarer med resultater fra tidligere analyser (se Bakken og Bråthen 2008). Selv om situasjonen på arbeidsmarkedet har stabilisert seg, er allikevel etterspørselen etter arbeidskraft moderat. Dette kan bety at bedriftene ennå ikke rekrutterer like bredt som i oppgangstider, og at det derfor er noe vanskeligere for arbeidssøkere med lavere individuelle jobbsjanser å komme over i arbeid.

REFERANSER

Bakken, Frøydis og Magne Bråthen (2008), Overgang fra ledighet til arbeid i ulike konjunkturer, Arbeid og velferd 1/2008, NAV.

Figur 6:

Andelen brukere av NAV med et arbeidstakerforhold seks måneder etter avgang fra status som arbeidssøker, person med nedsatt arbeidsevne, rehabilitering eller tidsbegrenset uførestønad. Endring i prosentpoeng fra månedene juni, juli, august og september 2008 til samme måneder i 2009.

KILDE: NAV

Nye arbeidssøkere – varighet, endringer og overganger til andre ytelser

AV SIGRID LANDE

SAMMENDRAG

Arbeidsledighet er noe som rammer mange mennesker i løpet av et år. Fram til 1. november i år har 267 500 forskjellige personer hatt en periode som helt ledig. Antallet som er helt ledige til enhver tid er likevel betydelig lavere. Dette har sammenheng med at noen har en svært kort arbeidssøkerperiode. En annen viktig årsak er at mange veksler mellom perioder som helt og delvis ledig, deltar i arbeidsmarkedstiltak eller går over i gruppen som får bistand på grunn av nedsatt arbeidsevne. Slike variasjoner er mer vanlig enn det å slutte å være arbeidssøker i løpet av de første ukene etter at man ble ledig. Å veksle mellom å være helt og delvis ledig er mer utbredt enn å delta i arbeidsmarkedstiltak eller få bistand på grunn av nedsatt arbeidsevne.

Et vanskeligere arbeidsmarked våren og sommeren 2009, gir lengre arbeidssøkervarighet og lavere gjennomstrømming blant arbeidssøkerne. Generelt fremstår likevel de nye arbeidssøkerne ved inngangen av 2009 jevnt over som en ressurssterk gruppe. Mange beholder kontakten med arbeidslivet selv om de er arbeidssøkere. Andelen som i løpet av arbeidssøkerperioden har vært innom periode(r) som delvis ledig er betydelig høyere enn blant de som ble arbeidssøkere ett år tidligere. Dette til tross for at etterspørselen etter arbeidskraft nå er betydelig lavere. At nye arbeidssøkere ved inngangen av 2009 er en ressurssterk gruppe, viser seg også ved lav overgang til sykdomsrelaterte livsoppholdsytelser som atferingspenger, rehabiliteringspenger og uføreytelser. Forskjellene mellom de som ble arbeidssøkere i januar 2009 i forhold til dem som ble arbeidssøkere ett år tidligere, kan i stor grad forklares ved å ta hensyn til sammensetningen av de to gruppene. Andelen dagpengemottakere er høyere blant de nye arbeidssøkerne i 2009. Dagpengemottakere har lengre arbeidssøkervarighet, men arbeider oftere deltid i løpet av arbeidssøkerperioden. Overgang til sykdomsrelaterte livsoppholdsytelser er svært lav blant dagpengemottakere. Blant arbeidssøkere uten dagpenger er overgangen betydelig høyere.

Selv om ledigheten blant unge er svært høy, målt som andel av arbeidsstyrken, har de i gjennomsnitt kortere arbeidssøkervarighet enn andre aldersgrupper. Helt ledige i 20-årene veksler noe sjeldnere over i delvis ledighet enn det vi ser i eldre aldersgrupper. De har også sjeldnere overgang til sykdomsrelaterte livsoppholdsytelser. Kvinner har noe lengre arbeidssøkervarighet enn menn, men dette kan i stor grad forklares ved andre kjennetegn som varierer systematisk mellom kvinner og menn. Kvinner som var helt ledige da de meldte seg som arbeidssøkere, arbeider oftere deltid i løpet av arbeidssøkerperioden enn det menn gjør. Kvinnelige arbeidssøkere har også noe oftere enn menn overgang til atferingspenger, rehabiliteringspenger eller uføreytelser.

UTGANGSPUNKT OG PROBLEMSTILLING

De som ble arbeidssøkere i januar 2009 hadde et betydelig vanskeligere arbeidsmarked å forholde seg til enn de som ble arbeidssøkere ett år tidligere. Hensikten med denne artikkelen er å undersøke hvilke følger dette har fått i form av arbeidssøkervarighet, veksling mellom helt og delvis ledighet – og overgang til sykdomsrelaterte livsoppholdsytelser. Hvilke forskjeller ser vi mellom de som ble arbeidssøkere i «gode tider» med høy etterspørsel etter

arbeidskraft ved inngangen av 2008, i forhold til å de som ble arbeidssøkere da arbeidsmarkedet var vanskeligere ett år senere? Og hvilken betydning har kjønn, alder og mottak av dagpenger for arbeidssøkervarighet, perioder som delvis ledig og overgang til sykdomsrelaterte ytelser?

Avgrensning av utvalg

Utvalget i analysen er alle som ble registrert som ordinære arbeidssøkere i januar 2008 og januar 2009¹, men som ikke var registrert som arbeidssøkere måneden før. 2008-utvalget omfatter i alt 15 435 personer: 14 466 som var helt ledig på registreringstidspunktet, 869 som var delvis ledige, samt 100 personer som var ordinære tiltaksdeltakere. 2009-utvalget omfatter 24 420 personer. Blant disse var 22 848 helt ledige på registreringstidspunktet, mens 1 418 var delvis ledige og

154 var tiltaksdeltakere. Andelsmessig fordeler de to utvalgene seg likt på de tre gruppene: Tett ved 94 prosent var helt ledige, nærmere 6 prosent var delvis ledige, mens 0,6 prosent var tiltaksdeltakere.

Når 2009-utvalget er nærmere 60 prosent større enn 2008-utvalget, skyldes dette rett og slett at nær 60 prosent flere registrerte seg som arbeidssøkere i januar 2009 i forhold til samme måned året før.

¹ I 2008 i perioden f.o.m. 02.01.t.o.m 28.01. I 2009 i perioden f.o.m. 02.01.– 26.01.

Metode

Problemstillingene kan delvis belyses ved hjelp av deskriptiv tilnærming, dvs. gjennom sammenligning av andeler og gjennomsnitt.

For å få et bilde av forklaringsfaktorene når det gjelder arbeidssøkervarighet, veksling mellom helt og delvis ledighet og overgang til sykdomsrelaterte livsoppholdsytelser, må vi likevel benytte en analysemetode som gjør det mulig å ta hensyn til flere ulike mulige forklaringsfaktorer samtidig. Metoden som da benyttes er logistisk regresjonsanalyse².

Datamaterialet består av nye arbeidssøkere fra januar 2008 og januar 2009. For hver av disse personene har vi ulike bakgrunnskjennetegn som alder, kjønn, yrkesbakgrunn, yrkesønske, fylkestilhørighet, fødeland og utdanningsnivå³, i tillegg til opplysninger om lengste registrerte arbeidssøkervarighet i løpet av den første 9-månedersperioden etter at de ble registrert som arbeidssøkere. Vi har også opplysninger om eventuell permittering, mottak av dagpenger, tidligere mottak av rehabiliteringspenger samt mottak av rehabiliteringspenger, attføringspenger og uføreytelser ved registreringstidspunktet. Alle disse opplysningene vil bli benyttet enten som seleksjonsfaktorer eller kontrollvariabler i analysen.

Sentrale tema i analysen er arbeidssøkervarighet, veksling mellom helt og delvis ledighet, samt overgang til sykdomsrelaterte livsoppholdsytelser. I analysen av hvilke forhold som har betydning for arbeidssøkervarighet, undersøkes sannsynligheten for å ha nådd en arbeidssøkervarighet på 6 måneder eller lengre i løpet av den første 9-månedersperioden etter nyregistrering som arbeidssøker i januar.

Samme måleperiode benyttes når det gjelder veksling mellom helt og delvis ledighet. For denne perioden er det tatt ut opplysninger om de ulike delperioder den enkelte har hatt som arbeidssøker. Det er så valgt ut alle de tilfeller der personer har gått fra å være helt ledig til å være delvis ledig eller omvendt, med et tilleggskriterium om at bruddet mellom de to delperiodene maksimalt er 28 dager, slik at endringen i arbeidssøkerstatus kan betraktes som en veksling innenfor samme arbeidssøkerperiode⁴. Vi har også opplysninger om alle som i løpet av samme 9-månedersperiode har vært innom minst én periode som delvis ledig.

Når det gjelder overgang til sykdomsrelaterte livsoppholdsytelser, benyttes måletidspunktet 9-månedersskifte etter nyregistrering som arbeidssøker, der vi har opplysninger om mottak av attføringspenger, rehabiliteringspenger, tidsbegrenset uførestønad samt varig uførepensjon.

² For en nærmere beskrivelse av metoden, se Ole Jørgen Skog: «Å forklare sosiale fenomener – En regresjonsbasert tilnærming»

³ Når det gjelder fødeland og utdanningsnivå har vi i dette datamaterialet kun de opplysninger som den enkelte oppga i forbindelse med registrering som arbeidssøker. Fordi mange velger å ikke fylle ut disse opplysningene når de registrerer seg, mangler vi dessverre opplysninger om dette for mange av arbeidssøkerne. Stor ukjent-andel gjør at vi ikke kan si noe sikkert om utvalgenes fordeling på fødeland og utdanningsnivå (deskriptiv analyse). Det er imidlertid mindre problematisk å benytte disse opplysningene som kontrollvariabler i en multivariat analyse, og vi har derfor valgt å gjøre det.

⁴ Det er standard å akseptere brudd på inntil (t.o.m) 28 dager i en arbeidssøkerperiode. Dette innebærer at personer kan ha et avbrekk fra arbeidssøkerperioden i inntil to meldkortperioder, uten at dette i statistikken regnes som en ny arbeidssøkerperiode.

MANGE ENDRER ARBEIDSSØKERSTATUS I LØPET AV DE FØRSTE UKENE SOM LEDIG

Arbeidsledighet rammer mange mennesker i løpet av et år, selv i perioder med lav ledighet. I 2008 var hele 213 400 forskjellige personer helt ledig for en kortere eller lengre periode i løpet av året. Likevel var det i gjennomsnitt bare registrert 42 600 helt ledige dette året. Hittil i 2009 (t.o.m. oktober) er de tilsvarende tallene 267 500 og 70 800. Antallet som er «innom» som helt ledig i løpet av et år ligger altså betydelig høyere enn det gjennomsnittlige antallet ledige til enhver tid. En av årsakene til dette er at en del arbeidssøkere har svært korte arbeidssøkerperioder, hovedsakelig fordi de raskt går tilbake i jobb.

Imidlertid vil en del personer være registrert som arbeidssøkere over noe lengre tid. Noen vil i denne tiden veksle mellom perioder helt uten arbeid og perioder i deltidarbeid. Noen får tilbud om arbeidsrettede tiltak, mens andre viser seg å ha behov for mer omfattende yrkesrettet bistand grunnet nedsatt arbeidsevne. I disse tilfellene vil personen i arbeidssøkerregisteret ha status som hhv. «helt ledig», «delvis ledig», «ordinær tiltaksdeltaker» og «nedsatt arbeidsevne». En person kan ha mange endringer i arbeidssøkerstatus i løpet av en periode som arbeidssøker. Om lag to prosent av 2009-utvalget i denne analysen var ikke lenger registrert som arbeidssøker ved første månedsskifte etter at de ble ledige⁵. Sett i forhold til denne andelen er omfanget av endringer i arbeidssøkerstatus stort i samme periode. Til sammen er 18 prosent av de nye arbeidssøkerne fortsatt arbeidssøkere, men med endret

arbeidssøkerstatus ved første månedsskifte. Dette er ni ganger flere enn andelen som ikke lenger er arbeidssøkere ved samme tidspunkt. De samme prosentandeler gjelder også hvis vi kun ser på de som var helt ledige da de ble arbeidssøkere. Vi kan dermed si at i tillegg til det forhold at mange avslutter sin arbeidssøkerperiode etter kort tid, er også endring i status som arbeidssøker en viktig faktor bak det høye forholdstallet mellom personer «innom» som helt ledig og det gjennomsnittlige antallet helt ledige til enhver tid.

LAVERE ANDEL MED NEDSATT ARBEIDSEVNE

Som vist i tabell 1, er noen av de nye ordinære arbeidssøkerne registrert som arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne allerede ved første månedsskifte. Dette kan ha sammenheng med at noen av dem som søker yrkesrettet attføring velger å registrere seg som ledige på søketidspunktet. Disse vil i statistikken være registrert som ledige inntil de eventuelt får innvilget søknaden om yrkesrettet attføring/attføringspenger⁶, og dermed blir registrert som arbeidssøker med nedsatt arbeidsevne.

Av figur 1 ser vi at en lavere andel av 2009-utvalget får bistand på grunn av nedsatt arbeidsevne enn det som var tilfellet i 2008, og at dette gjelder i hele perioden. Den store tilstrømningen av nye arbeidssøkere vinteren 2009 var konjunkturbetinget, og det må antas at arbeidssøkerne i denne perioden hadde god helse i tillegg til høy kompetanse og tett tilknytning til arbeidslivet.

Tabell 1.

Status som arbeidssøker ved første månedsskifte etter registreringstidspunkt. Personer som var helt ledige, delvis ledige eller ordinære tiltaksdeltakere ved registreringstidspunktet i januar 2009.

	Helt ledig ved reg. tidsp.	Delvis ledig ved reg. tidsp.	Ordinær tiltaksdeltaker ved reg. tidsp.	Total
Ikke lenger reg som arb.søker	2,1 %	2,7 %	0,0 %	2,1 %
Helt ledig	80,1 %	23,3 %	3,2 %	76,3 %
Delvis ledig	13,8 %	72,7 %	1,3 %	17,2 %
Ordinær tiltaksdeltaker	2,1 %	1,0 %	90,3 %	2,6 %
Bistand pga nedsatt arbeidsevne	1,9 %	0,4 %	5,2 %	1,8 %
Total	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
N	22 848	1 418	154	24 420
Fortsatt arbeidssøker – endret arbeidssøkerstatus	17,8 %	24,6 %	9,7 %	18,1 %

KILDE: NAV

⁵ Andelen vil reelt være noe lavere, fordi avbruddet fra arbeidssøkerperioden for noen viser seg å bli kortere enn 29 dager, slik at det i statistikken ikke regnes som en avslutning av arbeidssøkerperioden.

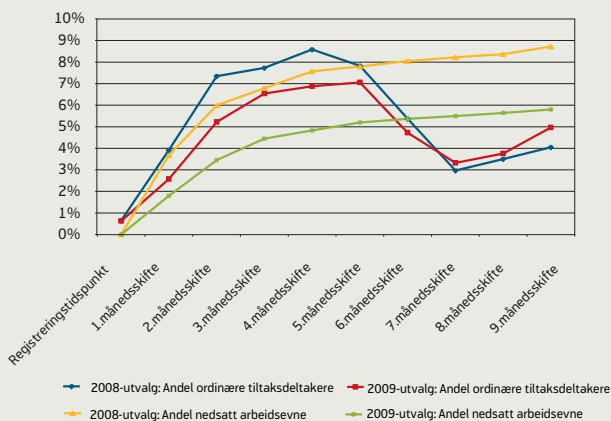
⁶ I dag vedtak etter trygdelovens paragraf 11-5. Fra 1.mars 2010 innføres arbeidsavklaringspenger som skal erstatte dagens attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad.

Derfor er det ikke overraskende at vi blant dem finner en lavere andel med nedsatt arbeidsevne.

Vi ser også at de første seks månedene er andelen som deltar i ordinære arbeidsrettede tiltak lavere for 2009-utvalget enn for 2008-utvalget. Både i 2008 og 2009 ser vi at andelen i tiltak øker i første delen av perioden, før den faller raskt i forbindelse med sommeren. Det er normalt at tiltaksnivået er lavere om sommeren enn resten av året. Vi ser også at fallet starter en måned senere i 2009 enn i 2008, noe som trolig henger sammen med at påsken var i april i år mens den var i mars i fjor. Etter sju måneder ser vi at en høyere andel er på tiltak i 2009 enn i 2008. Dette henger trolig sammen med den sterke tiltaksopptappingen vi har hatt i år, som gjorde at tiltaksnivået sank mindre enn normalt i sommer og også har gitt en sterk vekst i tiltaksnivået i høst.

Når figur 1 viser en jevnere kurve for andel av utvalgene som får bistand på grunn av nedsatt arbeidsevne enn for andel som deltar i ordinære tiltak, har det sammenheng med at gjennomstrømningen er mindre i den førstnevnte gruppen. Dette har igjen sammenheng med at personer med nedsatt arbeidsevne gjennomgående trenger lengre og mer omfattende bistand for å komme tilbake i arbeid. Deltakelse i ordinære arbeidsrettede tiltak er av kortere varighet, og er også sesongpreget med høyere aktivitet i vårmånedene enn i sommermånedene.

Figur 1:
Andel registrert som ordinær tiltaksdeltaker og med nedsatt arbeidsevne måned for måned etter nyregistrering som arbeidssøker. Personer som var nye ordinære arbeidssøker i løpet av januar 2008 og januar 2009.

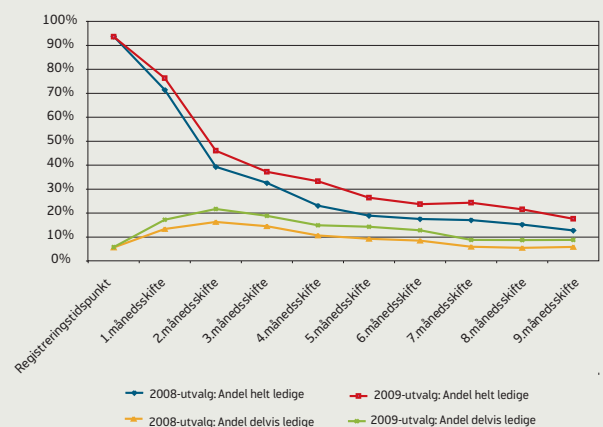

KILDE: NAV

ET VANSKELIGERE ARBEIDSMARKED GIR LENGRE VARIGHET SOM ARBEIDSSØKER

Personer som meldte seg som arbeidssøkere i januar 2009, hadde et vanskeligere arbeidsmarked å forholde seg til enn de som meldte seg som arbeidssøkere ett år tidligere. Som uttrykk for dette finner vi at andelen av de nye arbeidssøkerne som er helt ledige ved hvert påfølgende månedsskifte ligger noe høyere i 2009-utvalget enn i 2008-utvalget. Størst avvik finner vi ved 4. månedsskifte, der 33 prosent av 2009-utvalget var helt ledige, men dette gjaldt 23 prosent av 2008-utvalget. Andelen som er delvis ledige ligger også hver måned høyere i 2009-utvalget enn i 2008-utvalget. Avviket er på 3–5 prosentpoeng. Utviklingen måned for måned i andelen av utvalget registrert som helt og delvis ledige er vist i figur 2.

Figur 2:
Andel registrert som helt ledige og som delvis ledige måned for måned etter nyregistrering som arbeidssøker. Personer som var nye ordinære arbeidssøker i løpet av januar 2008 og januar 2009.

KILDE: NAV

I 2009-utvalget er også andelen ved hvert månedsskifte som ikke lenger er registrert som arbeidssøkere, betydelig lavere enn i 2008-utvalget. Eksempelvis er halvparten av de som inngår i 2008-utvalget ikke lenger registrert som arbeidssøkere ved 4. månedsskifte etter at de ble registrert som arbeidssøker. For 2009-utvalget er den tilsvarende andelen 40 prosent. Forskjellen mellom de to årskullene utjevner seg noe etter hvert. Ved 9. månedsskifte er 69 prosent av 2008-utvalget ikke lenger registrert som arbeidssøker, mens dette gjelder 63 prosent av 2009-utvalget.

Ser vi på hver enkelt arbeidssøkers lengste registrerte arbeidssøkervarighet i løpet av 9-månedersperioden etter

nyregistrering, finner vi at denne øker fra gjennomsnittlig 3,6 måneder i 2008-utvalget til 4,3 måneder i 2009-utvalget⁷.

Personer som ikke lenger er registrert som arbeidssøkere, er for en stor del tilbake i jobb. Andre har begynt med studier, i militær- eller siviltjeneste eller er hjemmeværende med omsorg for små barn. Noen har hatt overgang til ulike typer sykdomsrelaterte stønadsordninger, som rehabiliteringspenger, tidsbegrenset uførestønad eller varig uførepensjon. Andre mottar attføringspenger, men disse er registrert som arbeidssøkere med «nedsatt arbeids-evne». For en nærmere gjennomgang av sluttårsaker etter endt arbeidssøkerperiode, og blant personer som har avsluttet ulike stønadsperioder, se artikkelen «Overgang til arbeid for NAVs brukere» i dette tidsskriftet.

Dagpengemottakere har lengre arbeidssøkervarighet enn de som ikke mottar dagpenger

Lengre arbeidssøkervarighet i 2009-utvalget kan i noen grad forklares med andre forhold enn situasjonen på arbeidsmarkedet. I både 2008- og 2009-utvalget har dagpengemottakere lengre arbeidssøkervarighet enn arbeidssøkere som ikke mottar dagpenger. Blant dagpengemottakere er arbeidssøkervarigheten gjennomsnittlig 4,0 og 4,7 måneder i de to utvalgene. Blant de nye arbeidssøkerne som ikke mottar dagpenger er gjennomsnittlig varighet hhv. 2,8 og 2,9 måneder. Det er altså større forskjeller mellom de som mottar og de som ikke mottar dagpenger, enn mellom de to utvalgene.

Blant de nye arbeidssøkerne i 2009-utvalget mottok 60 prosent dagpenger. Den tilsvarende andelen var bare 44 prosent i 2008-utvalget. At det er en større andel dagpengemottakere i 2009-utvalget forklarer altså en del av økningen i arbeidssøkervarigheten fra 2008.

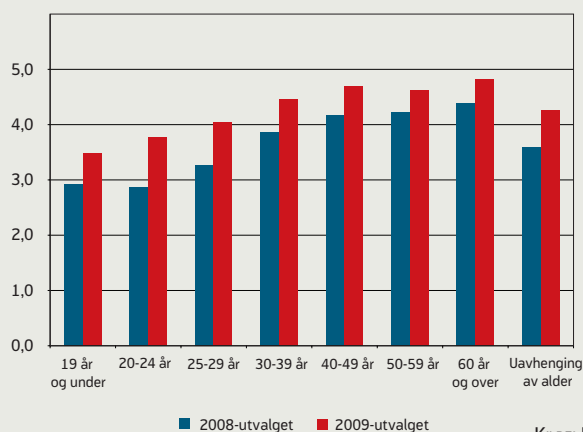
Det kan være flere grunner til at dagpengemottakere har lengre arbeidssøkervarighet enn dem som ikke mottar dagpenger. En viktig årsak er at jevnlig innsending av meldkort er en forutsetning for å motta dagpenger. Dagpengeutbetalingen blir altså stoppet dersom arbeidssøkeren slutter å melde seg. Dette motivet gjelder ikke for dem uten dagpenger. Personer som står uten inntektssikring i form av dagpenger vil også i større grad være aktuelle for andre stønadsordninger der det ikke er nødvendig/aktuelt å være registrert som arbeidssøker. I andre tilfeller vil manglende inntektssikring gi en ekstra motivasjon for å komme raskt over i arbeid.

Unge arbeidssøkere avslutter arbeidssøkerperioden etter kortere tid enn andre

Et viktig forhold som lett kan bli underkommunisert er likevel at unge arbeidssøkere i gjennomsnitt har kortere arbeidssøkervarighet enn andre. Dette er tidligere vist blant annet i artikkelen «Varighet som arbeidssøker» (Bakken og Aasebø 2006). I datamaterialet vi her benytter, finner vi at lengste registrerte arbeidssøkervarighet (målt i 9-månedersperioden etter nyregistrering som arbeidssøker) i begge utvalgene er lavest i de yngste aldersgruppene: I 2009-utvalget er gjennomsnittlig varighet 3,8 måneder for de i alderen 20–24 år og 4,0 måneder for de i alderen 25–29 år. For de som er 30 år eller eldre er varigheten gjennomsnittlig 4,6 måneder. Aller kortest varighet finner vi blant de under 20 år, der gjennomsnittet er 3,5 måneder. Også hvis vi avgrenser utvalget til de som var helt ledige på registreringstidspunktet, finner vi kortest arbeidssøkervarighet i de yngste aldersgruppene.

Selv om ledigheten er høy blant unge, er de altså arbeidssøkere i kortere tid enn andre arbeidssøkere. I noen grad henger dette igjen sammen med at unge arbeidssøkere sjeldnere enn eldre arbeidssøker mottar dagpenger. Imidlertid viser multivariat analyse (vedlegg 1) at alder har en selvstendig betydning for arbeidssøkervarighet. Unge arbeidssøkere har lavere sannsynlighet for å nå seks måneders arbeidssøkervarighet enn det eldre arbeidssøkere har, også når det kontrolleres for blant annet mottak av dagpenger. For unge arbeidssøkere vil det ofte være aktuelt å gå over i utdanning, og dette bidrar trolig til at arbeidssøkerperioden avsluttes tidligere.

Figur 3:
Lengste registrerte arbeidssøkervarighet i løpet av de første 9 måneder etter nyregistrering som ordinær arbeidssøker i januar 2008 og januar 2009. Gjennomsnitt i ulike aldersgrupper.

⁷ Det er viktig å understreke at med denne målemetoden vil gjennomsnittlig varighet øke med lengden på den perioden vi undersøker, siden noen arbeidssøkere har svært lange varigheter og dermed vil trekke opp gjennomsnittlig varighet etter hvert som tiden går.

Kvinner har litt lengre arbeidssøkervarighet enn menn

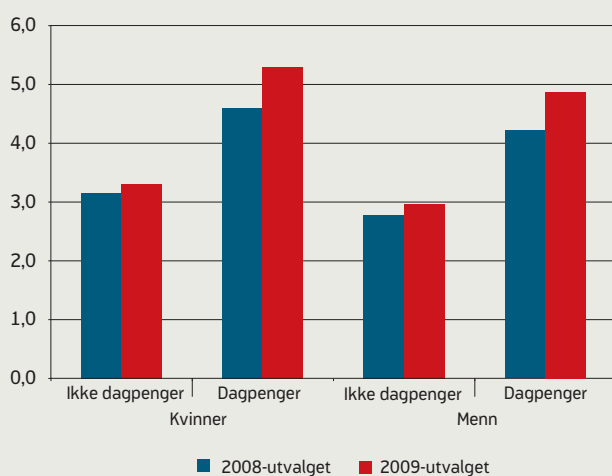
Kvinner har i gjennomsnitt en noe lengre arbeidssøkervarighet enn menn. I 2008-utvalget var lengste registrerte arbeidssøkervarighet blant kvinner i gjennomsnitt 3,7 måneder og blant menn 3,5 måneder. I 2009-utvalget er de tilsvarende gjennomsnittene økt til hhv. 4,3 og 4,2 måneder. En høyere andel menn i 2009-utvalget bidrar til å trekke gjennomsnittlig varighet noe ned i forhold til hva den ville vært med samme kjønnsfordeling i 2009-utvalget som i 2008-utvalget.

I den multivariate analysen av sannsynligheten for å nå seks måneders varighet som arbeidssøker i løpet av de første ni månedene etter nyregistrering, er betydningen av kjønn svært redusert, og ikke strengt signifikant. Den viktigste årsaken til at kvinner har lengre arbeidssøkervarighet er at disse i gjennomsnitt er noe eldre enn de mannlige arbeidssøkerne. Dette gjelder både i 2008-utvalget og 2009-utvalget.

Samme analyse viser at selv når en kontrollerer for en rekke forskjellige forhold som kan tenkes å påvirke arbeidssøkervarighet, er det større sannsynlighet for å nå seks måneders varighet for de som ble ledige i januar 2009 enn for de som ble ledige i januar 2008.

Figur 4:

Lengste registrerte arbeidssøkervarighet i løpet av de første 9 måneder etter nyregistrering som ordinær arbeidssøker i januar 2008 og januar 2009. Gjennomsnitt blant kvinner og menn med og uten dagpenger.

KILDE: NAV

Vanlig å veksle mellom å være helt og delvis ledig

I tabell 1 ser vi at blant nye helt ledige som innen første månedsskifte har endret arbeidssøkerstatus, så er det overgang til delvis ledighet som er den vanligste endringen. Motsatt var overgang til å være helt uten arbeid den vanligste endringen blant nye delvis ledige.

Generelt er det vanligere at arbeidssøkere veksler mellom helt og delvis ledighet enn at de deltar i tiltak eller får bistand på grunn av nedsatt arbeidsevne. Totalt sett viser det seg at nærmere halvparten – 47 prosent – av arbeidssøkerne i 2009-utvalget har vekslet mellom helt og delvis ledighet minst én gang i løpet av de første ni månedene etter at de ble registrert som arbeidssøkere. Til sammenligning deltok 16 prosent i ordinære arbeidsrettede tiltak i løpet av samme periode, mens 7 prosent var innom gruppen som får bistand på grunn av nedsatt arbeidsevne.

Om lag hver sjettede (16%) av de nye arbeidssøkerne i 2009-utvalget har vekslet mellom helt og delvis ledighet minst tre ganger i løpet av den samme 9-månedersperioden. Dette innebærer også at de i løpet av denne tiden har hatt minst to perioder som helt ledige og to perioder som delvis ledige.

Veksling mellom helt og delvis ledighet måler ikke direkte antall perioder som delvis ledig. I noen få tilfeller er personer ikke innom periode som helt ledig i løpet av tiden som arbeidssøker.

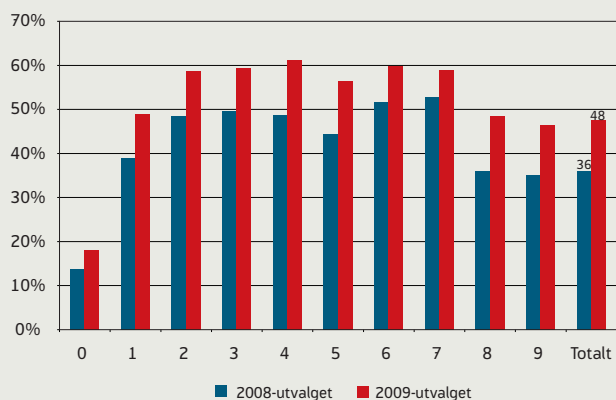
FLERE HAR PERIODER I DELTIDSARBEID

Blant de arbeidssøkerne som var helt ledige ved registreringstidspunktet, kan vi se på perioder med delvis ledighet som en slags indikator på tilknytning til arbeidslivet i løpet av arbeidssøkerperioden. Vi avgrensner derfor utvalget til dem som i utgangspunktet var helt uten arbeid, og finner at andelen som hadde minst én periode som delvis ledig i løpet av 9-månedersperioden etter registreringstidspunktet, er 48 prosent i 2009-utvalget og 36 prosent i 2008.

Som vi tidligere har sett, er varighet som arbeidssøker noe lengre i 2009-utvalget enn i 2008-utvalget. Dette kan bidra til at disse arbeidssøkerne oftere «rekker» en periode som delvis ledig før perioden som arbeidssøker avsluttes. Vi kan ta hensyn til dette ved å skille mellom arbeidssøkere med ulik arbeidssøkervarighet, dvs. se på dem med lengste arbeidssøkervarighet registrert i perioden. Gjør vi det, finner vi innenfor hver varighetsgruppe at andelen med minst én periode som delvis ledig er høyere blant de nye helt ledige i 2009-utvalget enn blant de nye ledige i 2008-utvalget.

Vi ser altså at til tross for at de som ble ledige i januar 2009 hadde et vanskeligere arbeidsmarked å forholde seg

Figur 5:
Andel som har hatt minst én periode som delvis ledig i løpet av første 9 måneder etter nyregistrering som arbeidssøker. Arbeidssøkere som var helt ledig på registreringstidspunktet i januar 2008 eller januar 2009. Fordelt på varighet som arbeidssøker 1-9 måneder

KILDE: NAV

til enn de som ble ledige ett år tidligere, så benytter de oftere arbeidssøkerperioden til arbeid på deltid. Også hvis vi kontrollerer for en rekke andre variabler i en multivariat analyse (vedlegg 2), finner vi at sannsynligheten for perioder som delvis ledig er høyere blant dem som ble ledige i januar 2009 enn blant dem som ble ledige samme måned ett år tidligere. Dette til tross for at tilgangen av nye ledige stillinger var betydelig lavere de første 9 månedene i 2009 enn i samme periode i 2008.

En nærliggende forklaring til at perioder med arbeid i løpet av arbeidssøkerperioden er mer utbredt blant de nye helt ledige i 2009-utvalget, er at disse arbeidssøkerne gjennomgående har høyere kompetanse, mer arbeidserfaring og et bedre nettverk i arbeidslivet enn de nye helt ledige i 2008-utvalget. Det kan også eksistere en del ikke-registrerte (og eventuelt ikke-registrerbare) kjennetegn ved arbeidssøkerne som varierer systematisk mellom de to utvalgene, og som påvirker sannsynligheten for perioder som delvis ledig. Slike forhold vil typisk gjelde mer personlighetsmessige trekk ved arbeidssøkerne.

Dagpengemottakere har oftere perioder som delvis ledig enn andre arbeidssøkere

I og med at det er visse krav til tidligere inntekt for å ha rett på dagpenger⁸, kan vi benytte informasjon om mottak av dagpenger som en slags indikator på tidligere tilknytning til arbeidslivet. Som tidligere nevnt er andelen dagpengemottakere høyere i 2009-utvalget enn i 2008-utvalget. Det er store forskjeller mellom de uten og de med dagpenger når det gjelder hvor stor andel av de nye helt ledige som er inntom en periode som delvis ledig. Andelen er hhv. 20 og 55 prosent i 2008-utvalget, og 21 og 65 prosent i 2009-utvalget. Dette innebærer at en del av økningen i andel som er inntom periode som delvis ledig, skyldes at 2009-utvalget består av flere med en tettere tilknytning til arbeidslivet, uttrykt gjennom at flere mottar dagpenger.

At en høyere andel av de med dagpenger hadde perioder som delvis ledig, gjelder uavhengig av varighet som arbeidssøker.

For arbeidssøkere uten dagpengerrettigheter er det så å si ingen forskjeller mellom de to utvalgene. Det er altså først og fremst blant de nye helt ledige med dagpengerrettigheter at andelen som er inntom deltidsarbeid har økt. Dagpengemottakerne i 2009-utvalget fremstår dermed som en «sterkere» gruppe enn dagpengemottakerne i 2008-utvalget. Dette bidrar også noe til de totale forskjellene vi så mellom de to utvalgene.

Kvinner har oftere perioder som delvis ledig

Sammenligner vi kvinner og menn som var helt ledige på registreringstidspunktet, finner vi at andelen som har perioder som delvis ledig er høyere blant kvinner enn blant menn. I 2008-utvalget finner vi store forskjeller mellom kjønnene: 42 prosent av kvinnene og 31 prosent av mennene hadde minst én periode som delvis ledig i løpet av 9-månedersperioden etter at de registrerte seg som helt ledig. I 2009-utvalget er forskjellene nesten utjevnet, men fortsatt er andelen noe høyere blant kvinner enn blant menn, 49 mot 47 prosent. Også når vi sammenligner kvinner og menn med like lang arbeidssøkerperiode, finner vi at kvinner oftere enn menn har perioder som delvis ledig⁹.

Resultatene av den multivariate analysen viser høyere sannsynlighet for å ha perioder som delvis ledig blant kvinner enn blant menn som var helt ledige på registreringstidspunktet. Betydningen av kjønn er altså fortsatt signifikant selv om vi blant annet kontrollerer for at kvinner og menn har bakgrunn i ulike yrker, og dermed har kompetanse og nettverk i ulike bransjer der muligheten for

⁸ Vilkår for å få dagpenger er blant annet at man har fått utbetalt en arbeidsinntekt på minst kr 109 322 i løpet av siste avsluttede kalenderår, eller minst kr 218 643 i løpet av de siste tre avsluttede kalenderårene. .

⁹ Med unntak av enkelte varighetsgrupper i 2009-utvalget.

deltidsarbeid kan være systematisk forskjellig. Betydningen av kjønn reduseres noe når en tar hensyn til yrkesbakgrunn.

Om vi ut fra analysen kan slutte at kvinner er flinkere enn menn til å beholde kontakten med arbeidslivet mens de er arbeidssøkere, er likevel usikkert. Kanskje er det slik at menn i stedet for perioder med deltidsarbeid har avbrudd fra arbeidssøkerperioden på grunn av fulltids jobb, og dermed oftere enn kvinner veksler mellom ledighet og arbeid. Dette skulle tilsi at andelen «gjengangere» blant arbeidssøkerne er høyere blant menn enn blant kvinner. Vi har ikke undersøkt dette her. Tidligere undersøkelser tyder imidlertid ikke på noen betydelig høyere andel «gjengangere» blant menn enn blant kvinner (Reiersen 2003).

Perioder som delvis ledig mer vanlig i de eldste aldersgruppene

Å gå fra å være registrert som helt ledig til å bli delvis ledig er noe mindre vanlig blant arbeidssøkere i 20-årene enn i eldre aldersgrupper. Betydningen av alder er fortsatt signifikant i den multivariat analysen. Det er naturlig å anta at eldre arbeidssøkere oftere har et bedre nettverk i arbeidslivet enn de unge arbeidssøkere har.

OVERGANG TIL SYKDOMSRELATERTE LIVSOPPHOLDSYTELSE

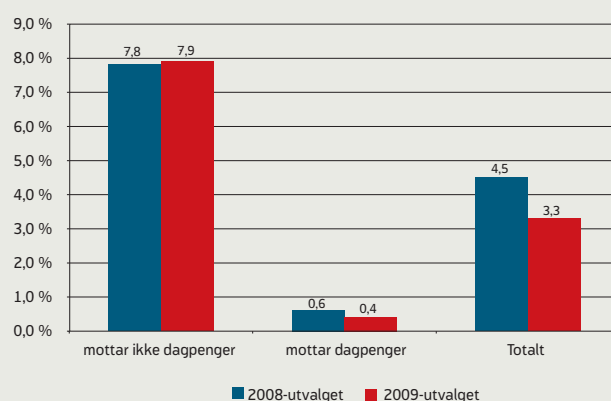
At nye arbeidssøkere ved inngangen av 2009 er en sterk gruppe, viser seg også ved lav overgang til sykdomsrelaterede livsoppholdsytelser, slik som attføringspenger, rehabiliteringspenger og uføreytelser. Blant de nye arbeidssøkerne som ikke mottok noen slik ytelse ved registreringstidspunktet, er andelen som mottar slike ytelser ved 9. månedsskifte 4,5 prosent i 2008-utvalget, og 3,3 prosent i 2009-utvalget.

De aller fleste av de som har hatt overgang til en slik ytelse – om lag tre av fire – mottar attføringspenger. Ca. 20 prosent mottar rehabiliteringspenger, mens 5 prosent mottar en uføreytelse. Fordelingen er omtrent lik i de to utvalgene.

Høy overgang til sykdomsrelaterede ytelser blant nye arbeidssøkere uten dagpenger

I begge utvalgene er det svært store forskjeller mellom de med og de uten dagpenger. Blant de uten dagpenger er andelen med overgang til sykdomsrelaterede livsoppholdsytelser, relativt høy; 7,8 prosent i 2008-utvalget og 7,9 prosent i 2009-utvalget. Blant dagpengemottakere er de tilsvarende andelenene hhv. 0,6 og 0,4 prosent. Flere dagpengemottakere i 2009-utvalget bidrar dermed til lavere

Figur 6:
Andel av de nye arbeidssøkerne i januar 2008 og januar 2009 som ved 9.månedsskifte har hatt overgang til attføringspenger, rehabiliteringspenger eller uføreytelser. Arbeidssøkere som ikke mottok noen slik ytelse ved registreringstidspunktet.

KILDE: NAV

andel med overgang til rehabiliteringspenger, attføringspenger eller uføreytelser blant disse arbeidssøkerne.

Ikke økt overgang til attføringspenger, rehabiliteringspenger og uføreytelser

Ved hjelp av en multivariat analyse (vedlegg 3) finner vi at tidspunktet man ble registrert som arbeidssøker ikke har signifikant effekt på sannsynligheten for at en har hatt overgang til en sykdomsrelateret livsoppholdsyttelse 9 måneder senere. Det kan altså ikke påvises verken høyere eller lavere sannsynlighet for overgang til sykdomsrelaterede ytelser blant nye arbeidssøkere i januar 2009 i forhold til blant nye arbeidssøkere i januar 2008.

Når vi ser på arbeidssøkere med og uten dagpenger hver for seg, får vi likevel litt ulike resultater i de to gruppene. Blant de som ikke mottar dagpenger, er sannsynligheten for overgang til sykdomsrelaterede ytelser ikke signifikant forskjellig mellom de to utvalgene. For dagpengemottakere finner vi derimot at betydningen av tilgangsmåned er signifikant i den multivariate analysen. De som ble arbeidssøkere i januar 2009 har da lavere sannsynlighet for å motta attføringspenger, rehabiliteringspenger eller uføreytelser ni måneder senere enn de som ble arbeidssøkere ett år tidligere.

Det er vanskelig å tro at arbeidsmarkedet i seg selv skulle bidra til at dagpengemottakere får redusert sannsynlighet for at overgang til sykdomsrelaterede ytelser. En nærliggende tolkning av resultatene er derfor at vi ikke godt nok får kontrollert for arbeidssøkernes helse i analysen. Arbeidssøkerne i 2009-utvalget har sannsynligvis en bedre

helse enn de som er i 2008-utvalget, og dette kan forklare en god del av den forskjellen vi fortsatt finner mellom de to utvalgene når det gjelder overgang til helserelaterte ytelser blant dagpengemottakere. Det er altså vanskelig å avdekke om situasjonen på arbeidsmarkedet har en selvstendig effekt på sannsynligheten for overgang til attføringspenger, rehabiliteringspenger eller uføreytelser. For å avdekke en slik effekt ville man måtte sammenligne to utvalg nye arbeidssøkere som var likere med hensyn til helsemessige kjennetegn.

Foreløpig synes konklusjonen å være at overgang fra ledighet til slike ytelser er nokså upåvirket av konjunktorene og situasjonen på arbeidsmarkedet. Overgangen er imidlertid relativt høy blant personer uten dagpengerettigheter, men det gjelder altså uavhengig av arbeidsmarkedssituasjonen.

Når vi foreløpig ikke kan se noen effekt av arbeidsmarkedsutviklingen på overgang til attføringspenger, rehabiliteringspenger og uføreytelser, er dette for så vidt ikke overraskende. En må anta at i den grad et vanskeligere arbeidsmarked fører flere arbeidssøkere over i sykdomsperioder, så er dette prosesser som kan gå over lang tid. Ni måneder synes altså å være en for kort måleperiode for å avdekke en eventuell økning i slike overganger grunnet arbeidsmarkedsutviklingen det siste året.

Noe høyere overgang til helserelaterte ytelser blant kvinner enn blant menn

En sammenligning av kvinner og menn i hvert av de to utvalgene viser en høyere overgang til attføringspenger, rehabiliteringspenger eller uføreytelser blant kvinner. Noe av denne forskjellen skyldes imidlertid at de nye kvinnelige arbeidssøkerne er eldre enn de mannlige arbeidssøkerne, samt at de sjeldnere mottar dagpenger. Betydningen av kjønn er fortsatt signifikant i den multivariate analysen, selv om den ikke er særlig stor.

REFERANSER

Bakken, Frøydis og Aasebø, Lars Christian 2006: «Varighet som arbeidssøker», *Rapport om arbeidsmarkedet nr. 4/2006*. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Reiersen, Tormod 2003: *Total varighet, gjennomstrømming, gjengangere og avgang til jobb blant arbeidssøkere. 1996-2001*. Aetat rapport nr 1/2003. Oslo: Arbeidsdirektoratet.

Ringdal, Kristen 2001: *Enhet og mangfolk. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Fagbokforlaget.

Vedlegg 1:

Resultater fra multivariat analyse over sannsynligheten for å nå en arbeidssøkervarighet på 6 måneder eller lengre i løpet av første 9 måneder etter nyregistrering som arbeidssøker. Nye ordinære arbeidssøkere januar 2008 og januar 2009.

	B	Sig.	Exp(B)
Tilgang mnd (jan 2008 / jan2009)	.302	.000	1.352
Kjønn (kvinner / menn)	-.050	.065	.952
Aldersgruppe (ref: 20-24 år)		.000	
19 år og under	.081	.129	1.084
25-29 år	.202	.000	1.224
30-39 år	.404	.000	1.497
40-49 år	.492	.000	1.635
50-59 år	.470	.000	1.600
60 år og over	.644	.000	1.904
Fødeland (ref:Norge)		.000	
Afrika	.673	.000	1.961
Asia	.549	.000	1.732
Europa eks Norden	.338	.000	1.402
Latin-Amerika	.283	.014	1.328
Norden eks Norge	-.098	.291	.907
Oceania	-.643	.446	.526
USA og Canada	.031	.889	1.032
Ukjent landbakgrunn	-.238	.000	.788
Arbeidssøkerstatus ved reg.tidspunktet (ref: Helt ledig)		.001	
Delvis ledig	-.164	.001	.849
Ordinær tiltaksdeltaker	.431	.058	1.539
Permittert (ikke permittert/permittert)	-.880	.001	.415
Mottatt rehabiliteringspenger i løpet av fjoråret (nei/ja)	.887	.000	2.429
Yrkespraksis grovgruppe (ref: Akademiske yrker)		.000	
Barne- og ungdomsarbeid	.309	.005	1.362
Butikk- og salgsarbeid	.251	.011	1.285
Bygg og anlegg	-.016	.876	.985
Helse, pleie og omsorg	.081	.434	1.085
Industriarbeid	.124	.205	1.132
Ingen yrkesbakgrunn eller uoppgitt	.323	.001	1.382
Ingeniør- og ikt-fag	.199	.094	1.220
Jordbruk, skogbruk og fiske	.065	.599	1.067
Kontorarbeid	.165	.091	1.179
Ledere	.226	.077	1.254
Meglere og konsulenter	.315	.002	1.371
Reiseliv og transport	.051	.609	1.052
Serviceyrker og annet arbeid	.306	.002	1.358
Undervisning	.304	.011	1.355
Yrkesønske grovgruppe (ref: Akademiske yrker)		.000	
Barne- og ungdomsarbeid	.163	.071	1.177
Butikk- og salgsarbeid	.080	.323	1.084

	B	Sig.	Exp (B)
Bygg og anlegg	-.235	.006	.791
Helse, pleie og omsorg	.158	.071	1.172
Industriarbeid	-.019	.816	.981
Ingen yrkesønsker eller uoppgitt	.429	.000	1.536
Ingeniør- og ikt-fag	.061	.521	1.063
Jordbruk, skogbruk og fiske	-.209	.077	.811
Kontorarbeid	.145	.069	1.156
Ledere	-.223	.066	.800
Meglere og konsulenter	-.163	.075	.849
Reiseliv og transport	-.133	.113	.875
Serviceyrker og annet arbeid	.089	.286	1.093
Undervisning	.193	.068	1.213
Fylkestilhørighet (ref: 03 Oslo)		.000	
01 Østfold	-.154	.004	.857
02 Akershus	-.090	.070	.914
04 Hedmark	-.092	.163	.912
05 Oppland	-.394	.000	.674
06 Buskerud	-.237	.000	.789
07 Vestfold	.046	.424	1.047
08 Telemark	-.124	.049	.883
09 Aust-Agder	-.187	.019	.829
10 Vest-Agder	-.256	.000	.774
11 Rogaland	-.318	.000	.728
12 Hordaland	-.058	.235	.944
14 Sogn og Fjordane	-.565	.000	.568
15 Møre og Romsdal	-.317	.000	.729
16 Sør-Trøndelag	-.311	.000	.733
17 Nord-Trøndelag	-.297	.000	.743
18 Nordland	-.531	.000	.588
19 Troms	-.259	.000	.772
20 Finnmark	-.347	.000	.707
Utdanningsnivå (ref: Grunnskole)		.000	
Videregående skole, GK og VKI	-.009	.819	.991
Videregående avsluttet utdanning	-.148	.000	.863
Høyere utdanning, inntil 4 år	-.268	.000	.765
Høyere utdanning, over 4 år	-.336	.000	.715
Ukjent	-.279	.000	.757
Mottak av dagpenger (mottar ikke dp / mottar dp)	1.042	.000	2.836
Mottok sykdomsrelatert ytelse ved reg.tidspunkt	.874	.000	2.397
Konstant	-1.623	.000	.197

Vedlegg 2:

Resultater fra multivariat analyse over sannsynligheten for periode som delvis ledig, blant nye arbeidssøkere som var helt ledig på registreringstidspunktet. Nye ordinære arbeidssøkere januar 2008 og januar 2009

	B	Sig.	Exp(B)
Tilgang mnd (jan 2008 / jan2009)	.322	.000	1.380
Kjønn (kvinner / menn)	-.497	.000	.608
Aldersgruppe (ref: 20-24 år)		.000	
19 år og under	-.099	.075	.905
25-29 år	.101	.014	1.106
30-39 år	.278	.000	1.321
40-49 år	.395	.000	1.484
50-59 år	.534	.000	1.706
60 år og over	.450	.000	1.568
Fødeland (ref:Norge)		.000	
Afrika	-.384	.000	.681
Asia	-.228	.000	.796
Europa eks Norden	-.228	.000	.796
Latin-Amerika	-.142	.269	.868
Norden eks Norge	-.055	.581	.946
Oceania	-1.400	.203	.247
USA og Canada	.149	.536	1.161
Ukjent landbakgrunn	.116	.000	1.123
Yrkespraksis grovgruppe (ref: Akademiske yrker)		.000	
Barne- og ungdomsarbeid	.205	.085	1.228
Butikk- og salgsarbeid	.072	.499	1.074
Bygg og anlegg	-.244	.022	.783
Helse, pleie og omsorg	.231	.039	1.260
Industriarbeid	.054	.611	1.055
Ingen yrkesbakgrunn eller uoppgitt	-.200	.055	.818
Ingeniør- og ikt-fag	-.186	.148	.830
Jordbruk, skogbruk og fiske	-.216	.100	.806
Kontorarbeid	.042	.687	1.043
Ledere	-.176	.202	.839
Meglere og konsulenter	-.186	.098	.830
Reiseliv og transport	.041	.704	1.041
Serviceyrker og annet arbeid	.140	.186	1.150
Undervisning	.287	.028	1.333
Yrkesønske grovgruppe (ref: Akademiske yrker)		.000	
Barne- og ungdomsarbeid	.052	.596	1.053
Butikk- og salgsarbeid	-.100	.258	.904
Bygg og anlegg	-.042	.643	.959
Helse, pleie og omsorg	.027	.780	1.027
Industriarbeid	.130	.150	1.139
Ingeniør- og ikt-fag	-.037	.724	.964
Jordbruk, skogbruk og fiske	.008	.950	1.008

	B	Sig.	Exp(B)
Kontorarbeid	-.034	.692	.966
Ledere	-.098	.449	.907
Meglere og konsulenter	-.271	.007	.763
Reiseliv og transport	.004	.968	1.004
Serviceyrker og annet arbeid	.023	.800	1.023
Undervisning	.100	.399	1.105
Fylkestilhørighet (ref: 03 Oslo)		.000	
01 Østfold	.313	.000	1.368
02 Akershus	.023	.680	1.023
04 Hedmark	.530	.000	1.698
05 Oppland	.639	.000	1.894
06 Buskerud	.189	.004	1.209
07 Vestfold	.299	.000	1.349
08 Telemark	.249	.000	1.282
09 Aust-Agder	.264	.003	1.302
10 Vest-Agder	.310	.000	1.363
11 Rogaland	.233	.000	1.262
12 Hordaland	.291	.000	1.337
14 Sogn og Fjordane	.611	.000	1.841
15 Møre og Romsdal	.433	.000	1.542
16 Sør-Trøndelag	.501	.000	1.651
17 Nord-Trøndelag	.689	.000	1.992
18 Nordland	.862	.000	2.369
19 Troms	.673	.000	1.961
20 Finnmark	.970	.000	2.637
Utdanningsnivå (ref: Grunnskole)		.000	
Videregående skole, GK og VKI	.133	.001	1.142
Videregående avsluttet utdanning	.283	.000	1.327
Høyere utdanning, inntil 4 år	.338	.000	1.402
Høyere utdanning, over 4 år	.508	.000	1.661
Ukjent	.187	.001	1.206
Mottatt rehabiliteringspenger i løpet av fjoråret (nei / ja)	-.589	.000	.555
Lengste reg. arbeidssøkervarighet i perioden (ref: 0 måneder)		.000	
1 måned	1.112	.000	3.039
2 måneder	1.323	.000	3.756
3 måneder	1.300	.000	3.669
4 måneder	1.455	.000	4.285
5 måneder	1.327	.000	3.771
6 måneder	1.379	.000	3.970
7 måneder	1.335	.000	3.800
8 måneder	.877	.000	2.405
9 måneder	.817	.000	2.265
Permittert (ikke permittert / permittert)	.481	.076	1.617
Mottak av dagpenger (mottar ikke dp / mottar dp)	1.456	.000	4.290
Mottok sykdomsrelatert ytelse ved reg.tidspunkt	-.647	.000	.523
Konstant	-2.677	.000	.069

Vedlegg 3:

Resultater fra multivariat analyse over sannsynligheten for overgang fra ledighet til attføringspenger, rehabiliteringspenger eller uføreytelser blant ny ordinære arbeidssøkere. Nye ordinære arbeidssøkere januar 2008 og januar 2009.

	B	Sig.	Exp(B)
Tilgang mnd (jan 2008/jan2009)	-.066	.227	.936
Kjønn (kvinner/menn)	-.125	.049	.882
Aldersgruppe (ref: 20–24 år)		.000	
19 år og under	-.689	.000	.502
25-29 år	.634	.000	1.885
30-39 år	.925	.000	2.521
40-49 år	1.277	.000	3.585
50-59 år	1.624	.000	5.074
60 år og over	1.433	.000	4.193
Fødeland (ref:Norge)		.000	
Afrika	-1.146	.000	.318
Asia	-.592	.000	.553
Europa eks Norden	-.753	.000	.471
Latin-Amerika	-.699	.021	.497
Norden eks Norge	-.434	.056	.648
Oceania	-18.034	.999	.000
USA og Canada	-1.535	.081	.215
Ukjent landbakgrunn	-.827	.000	.437
Arbeidssøkerstatus ved reg.tidspunktet (ref: Helt ledig)		.000	
Delvis ledig	-.661	.000	.516
Ordinær tiltaksdeltaker	-.856	.151	.425
Yrkespraksis grovgruppe (ref: Akademiske yrker)		.015	
Barne- og ungdomsarbeid	.472	.080	1.603
Butikk- og salgsarbeid	.209	.412	1.233
Bygg og anlegg	.357	.174	1.428
Helse, pleie og omsorg	.131	.614	1.140
Industriarbeid	.501	.051	1.650
Ingen yrkesbakgrunn eller uoppgitt	.183	.473	1.201
Ingeniør- og ikt-fag	-.445	.193	.641
Jordbruk, skogbruk og fiske	.268	.379	1.307
Kontorarbeid	.312	.221	1.366
Ledere	.061	.859	1.063
Meglere og konsulenter	-.001	.997	.999
Reiseliv og transport	.293	.252	1.341
Serviceyrker og annet arbeid	.376	.139	1.456
Undervisning	.273	.367	1.314
Yrkesønske grovgruppe (ref: Akademiske yrker)		.000	
Barne- og ungdomsarbeid	.097	.669	1.102
Butikk- og salgsarbeid	.307	.147	1.359
Bygg og anlegg	-.199	.388	.820

	B	Sig.	Exp(B)
Helse, pleie og omsorg	.690	.001	1.993
Industriarbeid	.086	.694	1.090
Ingen yrkesønsker eller uoppgitt	1.378	.000	3.967
Ingeniør- og ikt-fag	.416	.098	1.516
Jordbruk, skogbruk og fiske	-.262	.411	.769
Kontorarbeid	.375	.071	1.455
Ledere	.181	.572	1.198
Meglere og konsulenter	-.029	.909	.971
Reiseliv og transport	.132	.543	1.141
Serviceyrker og annet arbeid	.032	.884	1.033
Undervisning	.359	.182	1.431
Fylkestilhørighet (ref: 03 Oslo)		.000	
01 Østfold	.030	.810	1.030
02 Akershus	-.053	.654	.948
04 Hedmark	-.055	.726	.946
05 Oppland	-.160	.365	.852
06 Buskerud	.090	.523	1.094
07 Vestfold	.413	.001	1.511
08 Telemark	.263	.062	1.300
09 Aust-Agder	.215	.243	1.240
10 Vest-Agder	.150	.318	1.162
11 Rogaland	.009	.947	1.009
12 Hordaland	.082	.481	1.086
14 Sogn og Fjordane	-.663	.007	.515
15 Møre og Romsdal	-.289	.063	.749
16 Sør-Trøndelag	-.476	.001	.621
17 Nord-Trøndelag	.229	.149	1.258
18 Nordland	-.210	.112	.811
19 Troms	-.366	.031	.694
20 Finnmark	-.500	.016	.607
Utdanningsnivå (ref: Grunnskole)		.000	
Videregående skole, GK og VKI	.210	.015	1.234
Videregående avsluttet utdanning	-.011	.898	.989
Høyere utdanning, inntil 4 år	-.337	.002	.714
Høyere utdanning, over 4 år	-.756	.000	.470
Ukjent	-.107	.379	.898
Mottatt rehabiliteringspenger i løpet av fjoråret (nei/ja)	-.103	.408	.902
Permittert (ikke permittert /permittert)	.802	.277	2.231
Mottak av dagpenger (mottar ikke dp / mottar dp)	-2.614	.000	.073
Mottok sykdomsrelatert ytelse ved reg.tidspunkt	4.453	.000	85.842
Konstant	-3.316	.000	.036

Flere på arbeidsrettede tiltak

AV SILLE OHREM NAPER

SAMMENDRAG

I forbindelse med at arbeidsledigheten begynte å vokse raskt fra høsten 2008 ble det bevilget midler til økt deltakelse på arbeidsrettede tiltak, som del av politikken for å redusere økningen i arbeidsledighet. Fram til og med november i år har det vært en tiltakende økning i antall tiltaksdeltakere sammenlignet med ett år tidligere. Ved utgangen av november var det 21 718 tiltaksdeltakere, en økning på 65 % fra tilsvarende måned i fjor. Andelen av de ledige som deltok i tiltak i oktober var 23 prosent i 2009 og 22 prosent i 2008. 24 546 arbeidssøkere startet på tiltak i første halvår 2009, en økning på 34 prosent sammenlignet med første halvår 2008.

Gjennomsnittlig varighet som arbeidssøker før oppstart på tiltak gikk ned fra 269 dager i 2008 til 240 dager i 2009. Dette kom både av at flere av de som begynte på tiltak hadde kortere varighet som arbeidssøkere, og at færre med svært lang varighet begynte i tiltak. Økningen i nye tiltaksdeltakere var størst i aldersgruppen 20–24 år.

Det har vært en nedgang i andelen som er kommet i arbeids seks måneder etter påbegynt tiltak, fra 34 prosent i 2008 til 28 prosent i 2009. Dette skyldes redusert etterspørsel etter arbeidskraft. Samtidig har det vært en økning i andelen som fortsatt er registrert som arbeidssøkere etter endt tiltaksdeltakelse. Andelen som fortsatt deltar i tiltak seks måneder etter oppstart har også økt i samme periode.

INNLEDNING

Høsten 2008 begynte ledigheten i Norge å stige raskt, etter fire år med synkende ledighet. For å dempe veksten i arbeidsledigheten ble det i regjeringens «Tiltakspakke» i januar 2009 foreslått å øke arbeidsmarkedstiltakene med i gjennomsnitt 6 000 ekstra plasser (St. prp. 37 (2008_2009) punkt 2.6). I revidert nasjonalbudsjett ble tiltaksnivået styrket med ytterligere 1 000 plasser¹ (St.meld. 2 (2008–2009) punkt 3.5). I statsbudsjettet for 2010 legges det opp til en ytterligere økning av antall plasser. I NAVs arbeidsmarkedstatistikk de siste månedene har vi sett at det økte tiltaksnivået hadde begynt å bremse veksten i antallet helt ledige.

Denne artikkelen presenterer analyser av utviklingen i tiltaksdeltakere fra 2008 til 2009. Hvor stor har veksten i tiltaksdeltakere vært, når på året har den kommet, hvordan har utviklingen vært i forhold til veksten i arbeidsledigheten og hvordan har sammensetningen av tiltaksdeltakere endret seg?

Innledningsvis gjøres det rede for hensikten med og omfanget av arbeidsrettede tiltak generelt. I 2009 ble det også innført en ny forskrift om arbeidsrettede tiltak, med ny

tiltaksinndeling som har konsekvenser for sammenlignbarheten mellom de to årene. Denne blir også presentert i artikkelen.

Analysene er avgrenset til registrerte arbeidssøkere som deltar på et arbeidsrettet tiltak i regi av NAV, og blir i denne artikkelen benevnt som tiltaksdeltakere. Personer med nedsett arbeidsevne som deltar på tiltak er ikke med i analysene.

Vi viser først den månedlige utviklingen i antall tiltaksdeltakere fra januar 2008 til oktober 2009, og hvor stor andel som deltar i tiltak. Med «andel på tiltak» menes antall som deltar i tiltak delt på summen av antall på tiltak og helt ledige. For å studere variasjoner i hvor stor andel som er på tiltak etter ulike undergrupper, sammenligner vi perioden august til oktober i de to årene. Det er først på det tidspunktet tiltaksnivået er så høyt det skal være, ut fra budsjettet. Deretter sammenligner vi de som begynte på et tiltak første halvår 2008 og første halvår 2009. Vi undersøker hvilke grupper som har flest nye tiltaksdeltakere, og hvordan det har påvirket arbeidssøkervarigheten forut for deltakelse på tiltak. Til slutt sammenligner vi status på arbeidsmarkedet seks måneder etter påbegynt tiltak for første kvartal 2008 og første kvartal 2009, dvs. om man er kommet i arbeid eller fortsatt står registrert som arbeidssøker hos NAV.

¹ Antall tiltaksplasser omfatter Bedriftsintern opplæring (BIO). Da BIO-deltakere ikke er arbeidssøkere er de ikke med i tallet over antall tiltaksdeltakere.

Datagrunnlag og metode

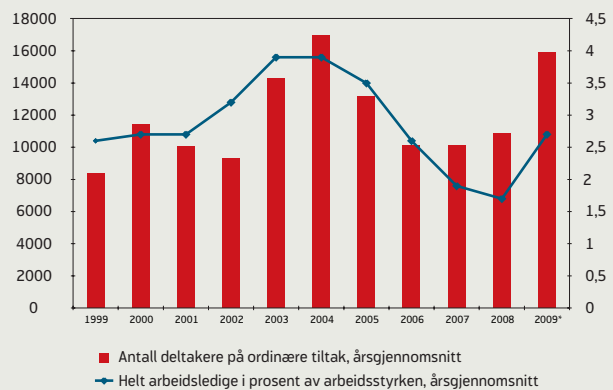
Vi benytter NAVs registerdata. I første del av analysen benytter vi data om alle registrerte arbeidssøkere som deltok på arbeidsrettede tiltak fra januar 2008 til oktober 2009. I den andre delen har vi laget en populasjon bestående av arbeidssøkere som påbegynte et tiltak i første halvår 2008 eller første halvår 2009. Disse kan ha vært på tiltak tidligere, men de må ha hatt et avbrudd på minst fire uker fra eventuelle tidligere tiltak. For de som begynte på tiltak flere ganger i løpet av perioden vi her ser på, er bare det første tilfellet inkludert.

Artikkelen består av deskriptive analyser. Vi bruker både absolutte og relative mål for å kartlegge omfanget av og endring i tiltaksdeltakere. Vi beregner andelen av arbeidsledige på tiltak ut fra beholdningsdataene, definert som antall tiltaksdeltakere som andel av summen av tiltaksdeltakere og helt arbeidsledige. Vi beregner også gjennomsnittlig arbeidssøkervarighet før oppstart av tiltak i perioden. Med varighet som arbeidssøker menes her varighet for hele arbeidssøkerperioden, det vil si at eventuell tidligere tiltaksdeltakelse i perioden er inkludert. I siste del av artikkelen bruker vi data om registrert status seks måneder etter påbegynt tiltak. Disse dataene er hentet fra Arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret, Arena eller registre over utbetalinger fra NAV av helserelaterte ytelser, alderspensjon eller AFP. For å få lang nok oppfølgingstid i 2009 benytter vi kun data over de som begynte på tiltak i første kvartal de to årene for disse analysene.

ARBEIDSRETTEDE TILTAK

I Norge føres det en aktiv sysselsettings- og arbeidsmarkedspolitikk, der målene er høy yrkesdeltaking, økt kompetanse, lav arbeidsledighet og sikring av inntekt. Arbeidsrettede tiltak er ett av virkemidlene for å oppnå dette. Det er situasjonen på arbeidsmarkedet og politiske føringer som bestemmer utformingen, omfanget og sammensetningen av de arbeidsrettede tiltakene. Generelt er tiltaksomfanget tilpasset konjunktursituasjonen i de ulike årene, slik at tiltaksvirkningen trappes opp når ledigheten går opp og trappes ned igjen når ledigheten faller, slik Figur 1 viser. De siste årene har imidlertid tiltakene blitt mindre brukt som konjunkturregulerende virkemiddel og i større grad som et virkemiddel mot strukturell ledighet. Det er derfor blitt lagt mer vekt på, og bevilget mer penger til, oppfølging av arbeidssøkere. For å utnytte sysselsettingsmulighetene i oppgangskonjunkturen for personer med lave kvalifikasjoner ble nivået på arbeidsmarkedsstiltak opprettholdt i årene forut for 2009, selv om antall arbeidssøkere ble redusert. Nivået på tiltaksdeltakere var svært lavt i 1999 som er første året figur 1 viser, sammenlignet med begynnelsen av nittitallet da nivået på arbeidsrettede tiltak til sammenligning var svært høyt.

Figur 1:
Antall tiltaksdeltakere og helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken (årgjennomsnitt) 1999–2009.

* Estimert gjennomsnitt for 2009.

KILDE: NAV

Tiltaksomfanget må balanseres mot mulige negative effekter. Det er blant annet en fare for at jobbsøkningsaktiviteten reduseres blant tiltaksdeltakerne, at tiltakene går til personer som ellers ville skaffet seg arbeid på egen hånd, eller at tiltaksdeltakere kan fortrenge andre jobbsøkere. I tillegg må kostnadene ved gjennomføring av tiltakene vurderes opp mot nytten for deltakerne og samfunnet. I en lavkonjunktur, som vi er inne i nå, vil arbeidsledigheten ramme bredere, slik at flere godt kvalifiserte personer kan bli ledige. Disse personene har i mindre grad behov for å oppgradere sin kompetanse for å skaffe seg nytt arbeid. Det er ikke nødvendigvis noe mål at en like stor andel bør delta på tiltak nå, dersom flere av de arbeidsledige kan antas å være i stand til å komme i jobb igjen uten kvalifisering eller arbeidstrening. Videre er mange av de ledige permitterte, og disse er ikke aktuelle for tiltak.

Målet er å finne fram til de arbeidssøkerne som i størst mulig grad kan nyttegjøre seg av tiltakene. Tildeling av tiltak skal følge av en behovsvurdering. Tiltaksdeltakelsen bør være nødvendig og hensiktsmessig for at deltakeren kan øke mulighetene for innpass i arbeidslivet. Langtidsledige,

Formålet med arbeidsrettede tiltak er å:

- styrke kompetanse og evne til arbeid
- øke mulighet for vanlig arbeid
- skaffe til veie kvalifisert arbeidskraft
- forebygge og dempe skadevirkningene av arbeidsledighet
- hindre at arbeidstakere faller ut av arbeidslivet.

innvandrere og ungdom er prioriterte grupper for tiltak. Med langtidsledige menes personer som har vært arbeidsledige i minst seks sammenhengende måneder. I statsbudsjettet for 2009 kom det en ny tiltaksgaranti for unge mellom 20 og 24 år som har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller mer. Fra før var det en ungdomsgaranti som sikrer ungdom under 20 år som er uten skoleplass eller arbeid tilbud om arbeidsmarkedstiltak, og en oppfølgingsgaranti for de i aldersgruppen 20 til 24 som har vært sammenhengende ledige i tre måneder.

Ikke alle arbeidsrettede tiltak er beregnet på arbeidsledige. Det er innført midlertidige endringer i reglene for bedriftsintern opplæring (BIO). Inngangsvilkårene er myket opp slik at det også kan gis til bedrifter som er rammet av forbigående markedsvikt på grunn av konjunkturmessige forhold. Økningen i bevilgningene til arbeidsmarkedstiltak som beskrevet i innledningen, inkluderer bevilgninger til BIO. Deltakerne på BIO er ikke med i analysene i denne artikkelen fordi de ikke er registrerte som arbeidssøkere, men er sysselsatte i bedriftene som får innvilget BIO av NAV. Arbeidsrettede tiltak kan også gis til personer med behov for tiltak for å beholde arbeid – for eksempel sykemeldte.

NY FORSKRIFT OM ARBEIDSRETTEDE TILTAK

I 2009 kom det en ny Forskrift om arbeidsrettede tiltak. Bakgrunnen for dette var blant annet at man ønsket færre og

mer fleksible tiltak som var uavhengig av målgruppe og type inntektssikring. Videre var det viktig å forenkle regelverket og å gjøre tiltakene mer arbeidsrettede. Skillet mellom ordinære og yrkeshemmede arbeidssøkere ble opphevet og alle tiltak kan nå brukes av alle. Det er altså den enkeltes behov som er utslagsgivende.

Selv om alle typer tiltak nå er tilgjengelig for alle, er det store flertallet av tiltaksdeltakere uten nedsatt arbeidsevne å finne innenfor fire nye hovedgrupper av tiltak: Opplæring, Oppfølging, Lønnstilskudd og Arbeidspraksis (se Faktaboks). Den nye tiltaksinndelingen har konsekvenser for sammenlignbarheten mellom 2008 og 2009.

TILTAKENDE VEKST I ANTALL TILTAKSDELTAERE

Fram til og med november i år har gjennomsnittlig antall tiltaksdeltakere vært 15 460 i måneden. Det tilsvarer en økning på 44 prosent, eller 4 704 tiltaksdeltakere sammenlignet med samme periode i fjor. I samme periode var det i gjennomsnitt 77 prosent vekst i antall arbeidssøkere. Figur 2 viser antall tiltaksdeltakere per måned i 2008 og til og med november 2009. Veksten var svak de to første månedene, men har i hovedsak har vært tiltakende hele året². Dette må sees i sammenheng med at det tar tid å opprette og fylle nye plasser. I november var det 21 718 tiltaksdeltakere, eller 8 590 (65 %) flere enn samme måned i fjor. Den største veksten i antall tiltaksdeltakere har funnet sted i tredje kvartal, og denne veksten fortsetter inn i fjerde kvartal.

Hovedtyper tiltak i ny forskrift

Opplæring

Opplæring for ordinære arbeidssøkere skal bidra til at de kvalifiseres til ledige jobber. Opplæring foregår i form av et arbeidsmarkedskurs som ofte er korte yrkesrettede kurs, med varighet opp til 10 måneder (med visse muligheter for forlengelse).

Arbeidspraksis

Arbeidspraksis i ordinær virksomhet er et arbeidsrettet tiltak for de som trenger å prøve ut sine muligheter på arbeidsmarkedet, få arbeidserfaring og dermed styrke muligheten til å komme i arbeid. Det kan tilbys personer som har vanskeligheter med å komme inn på arbeidsmarkedet og personer som har fått sin arbeidsevne nedsatt. Varigheten er inntil ett år (utvidet i den nye forskriften fra 10 mnd).

Oppfølging

Oppfølging er et nytt tiltak for de som trenger mer omfat-

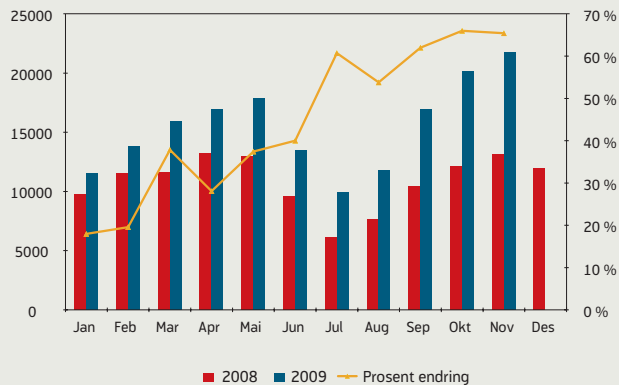
tende bistand til å få eller beholde et passende arbeid enn det NAV kan tilby. For de som allerede er i et arbeidsforhold, skal oppfølgingen foregå i tilknytning til jobben. For de som ikke har et arbeidsforhold, vil oppfølgingen gå ut på å styrke kompetanse og motivasjon som jobbsøker. Oppfølging kan ha en varighet på opptil seks måneder, med mulighet for forlenging i særlige tilfeller. Jobbklubb er definert som et oppfølgings tiltak.

Lønnstilskudd

Tidsbegrenset lønnstilskudd er et arbeidsrettet tiltak som skal motivere arbeidsgivere til å tilsette personer som har problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet på vanlige lønns- og arbeidsbetingelser. Deltakerne får ordinære lønns- og arbeidsvilkår og utfører ordinære oppgaver i bedriften, med sikte på å komme i et varig arbeidsforhold hos den samme arbeidsgiveren. Varigheten er maksimalt ett år for deltakere uten nedsatt arbeidsevne.

² Mars og april er spesielle måneder på grunn av påsken. Se figur 6 som viser nye tiltaksdeltakere per måned og er virkedagsjustert.

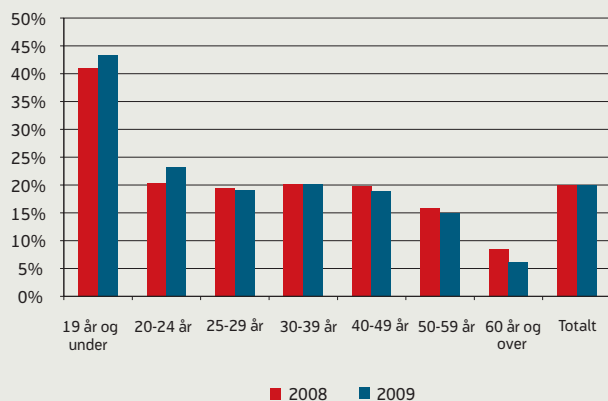
Figur 2:
Antall tiltaksdeltakere ved utgangen av måneden i 2008 og 2009, samt prosentvis endring fra samme måned ett år tidligere.

KILDE: NAV

I Arbeid og velferd 3/2009 kunne vi lese at de som ble ledige i november 2008, og som fortsatt var arbeidssøkere i januar, april og juli 2009, i mindre grad deltok på tiltak enn de som ble ledige i oktober 2007 (Myklebø 2009). Selv om antallet tiltaksdeltakere var høyere, var andelen lavere. Vi skal nå se nærmere på andelen på tiltak i 2009 sammenlignet med 2008.

Figur 3:
Andel på tiltak, totalt og etter aldersgruppe. August til oktober 2008 og 2009.

KILDE: NAV

LIKE STOR ANDEL PÅ TILTAK HØSTEN 2009 SOM HØSTEN 2008

Fram til og med november i år var andelen av de arbeidsløse som deltok i tiltak på 18 prosent for hele perioden sett under ett (se definisjon av andel på tiltak i faktaboks). I samme periode i fjor var denne andelen på 20 prosent. Denne lille nedgangen i andelen på tiltak har sammenheng med at økningen i antall tiltaksdeltakere var høyere i andre halvår enn i første halvår, som det går fram av figur 2. Sammenligner vi andelen på tiltak første halvår 2008 med andelen på tiltak første halvår i 2009, finner vi en nedgang fra 22 prosent til 18 prosent. For november derimot, var andelen på tiltak 24 prosent i 2009 og 23 prosent i 2008.

For å sammenligne andelen på tiltak for ulike grupperinger av arbeidssøkere, bruker vi perioden august til november i begge årene. Det er først da tiltaksnivået er på et så høyt nivå som det skal være ut fra bevilgningene til nye plasser. Andelen på tiltak var 20 prosent i perioden august til oktober i både 2008 og 2009.

Andelen som deltok i tiltak for henholdsvis menn og kvinner er omtrent lik for de to periodene. For menn var det en nedgang fra 19 til 18 prosent. For kvinner var det oppgang fra 22 til 23 prosent.

Alder

Andelen som deltar i tiltak er høyest blant unge under 20 år, som har tiltaksgaranti. For denne gruppen var det en liten økning i andel på tiltak, fra 41 til 43 prosent (se figur 3). Disse andelenene er noe lavere enn ellers i året, fordi det er lav tiltaksdeltakelse i august. Fra 2009 kom det en tiltaksgaranti også for unge mellom 20 og 24 år som har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller mer. Det var en oppgang i andel på tiltak fra 20 prosent til 23 prosent. Samtidig har det vært større økning i antall arbeidssøkere i denne aldersgruppen enn i andre aldersgrupper. For de eldre aldersgruppene var det en liten nedgang i andel på tiltak.

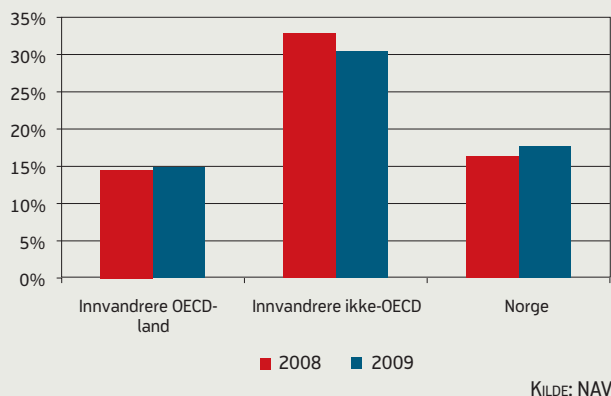
Innvandrere

Innvandrere er en prioritert gruppe når det gjelder tiltak. Det gjelder i første rekke innvandrere fra ikke-OECD land³. For denne gruppen har vi sett en liten nedgang i andelen på tiltak i de to periodene fra 33 prosent til 30 prosent. Veksten i ledigheten for denne gruppen er lavere enn veksten i ledighet for andre personer.

Innvandrere fra OECD-land er prioritert på linje med nordmenn. En stor del av innvandrerne fra OECD-land er

³ Innvandrerkategoriene som brukes her tar utgangspunkt i fødeland.

Figur 4:
Andel på tiltak etter innvandrerbakgrunn august til oktober 2008 og 2009.

arbeidsinnvandrere som har arbeidet innenfor næringer som bygg og anlegg og industrien. Dette er næringer som har merket konjunkturomslaget i norsk økonomi sterkt, og arbeidsledigheten har økt kraftig for innvandrere fra OECD-land det siste året. Det samme har antall tiltaksdeltakere, slik at andelen på tiltak ikke har endret seg når man sammenligner perioden august til november 2008 og 2009 (se figur 4).

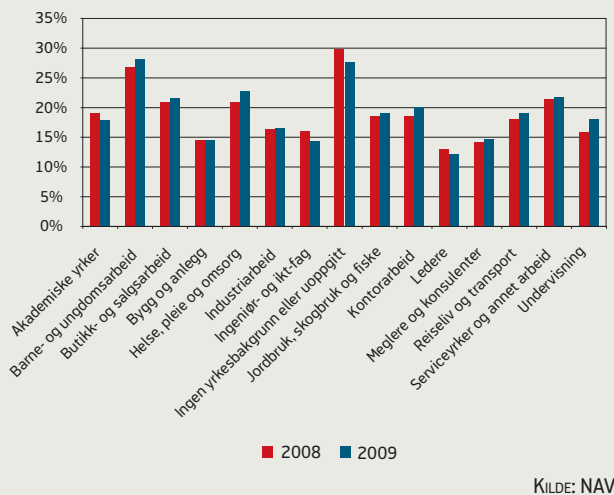
Yrkesbakgrunn

Det er små endringer. Alle yrkesgrupper har fått en liten oppgang med unntak av akademiske yrker, ingeniør- og ikt-fag og ledere. Felles for disse er at det er yrker med høyt utdanningsnivå. Mest interessant er det at tiltaksandelen blant personer med yrkesbakgrunn fra bygg og anlegg og industriarbeid nå så vidt er høyere enn i fjor. I første halvår var andelen på tiltak for disse yrkesgruppene lave sammenlignet med året før, som følge høy ledighetsvekst og mange permitterte. I hovedsak er altså tiltaksnivået opprettholdt fra 2008 til 2009 til tross for høy ledighetsvekst, når man studerer denne perioden da man har hatt tid til å trappe opp tiltakene.

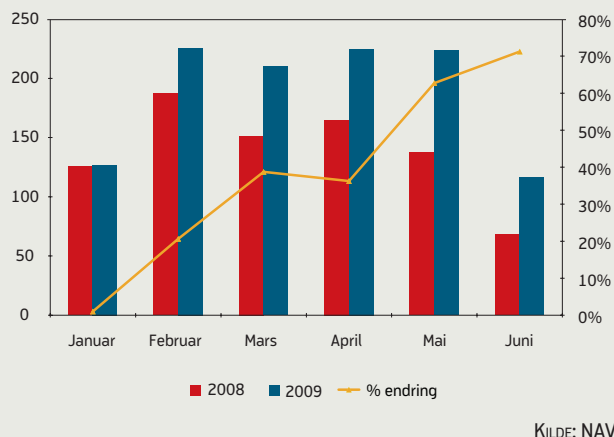
DELTAKERE SOM STARTET I ET TILTAK FØRSTE HALVÅR

Hittil har vi benyttet tall basert på alle arbeidssøkere som deltok på tiltak fra januar 2008 til og med november 2009. Heretter presenteres analyser der vi sammenligner arbeidssøkere som starter opp i et tiltak i de seks første månedene av 2008 og 2009. De kan ha gått på tiltak tidligere i arbeidssøkerperioden, men startet opp i ett nytt tiltak (eventuelt etter et opphold på minst en måned) i denne perioden.

Figur 5:
Andel på tiltak etter yrkesbakgrunn august til oktober 2008 og 2009.

Figur 6:
Nye tiltaksdeltakere per virkedag i måneden 1. halvår 2008 og 2009, og prosentvis endring.

35 prosent flere startet i et tiltak første halvår 2009

23 826 arbeidssøkere startet i et tiltak i første halvår 2009, mot 17 688 i første halvår 2008. Det innebærer en økning på 35 prosent. I figur 6 vises veksten i antall personer som startet i tiltak per virkedag i måneden. Vi har justert for antall virkedager i måneden for å ta hensyn til at antall som starter på tiltak i en måned også avhenger av hvor lang måneden er. Her er det enda tydeligere at veksten i tiltaksnivået har forsterket seg igjennom halvåret, og var sterkest i juni. Vanligvis avtar tiltaksaktiviteten om sommeren, og få nye tas inn rett før sommerferien. Det skjedde også i år, men man ønsket å opprettholde et høyere tiltaksnivå enn det som er vanlig om sommeren, og nedgangen i tiltaksaktiviteten i juni var derfor mindre i år enn i fjor.

Kortere varighet som arbeidssøker før tiltaket

Gjennomsnittlig varighet som arbeidssøker før oppstart på tiltak gikk ned fra 269 dager i første halvår 2008 til 240 dager i første halvår 2009. Med varighet som arbeidssøker menes her varighet for hele arbeidssøkerperioden. Arbeidssøkerne kan ha vært på tiltak tidligere i denne arbeidssøkerperioden, og tiden som er brukt i tidligere tiltak er da inkludert i arbeidssøkervarigheten. Dette er altså ikke et mål på hvor lang tid det tar før en som blir arbeidsledig kommer på første tiltak.

Nedgangen i gjennomsnittlig varighet skyldes at det var sterk vekst i tilgangen på nye arbeidssøkere høsten og vinteren 2008/2009. Dette medførte at arbeidssøkervarigheten blant de ledige som var aktuelle for arbeidsrettede tiltak gikk betydelig ned i nevnte periode. Andelen som hadde vært arbeidssøkere i mer enn 26 uker falt fra 37 prosent til 33 prosent. Det var også nedgang i andelen med svært lang varighet.

Størst økning blant 20-24 åringer

Økningen i antall deltakere som startet på tiltak var størst i aldersgruppen 20–24 år (se tabell 1). Det har sammenheng med at arbeidsledigheten har steget mest blant ungdom det siste året, og med den nye tiltaksgarantien for denne aldersgruppen. Det var en lavere andel unge arbeidsledige på tiltak i første halvår 2009 enn i 2008, men som vi så tidligere har det i høst vært en høyere andel unge på tiltak enn høsten 2008.

Den gjennomsnittlige arbeidssøkervarigheten før tiltak øker sterkt med alder. Men forskjellen har blitt noe mindre i 2009, fordi unge arbeidssøkere under 30 år på tiltak hadde i gjennomsnitt litt lengre arbeidssøkervarighet før

Tabell 1:

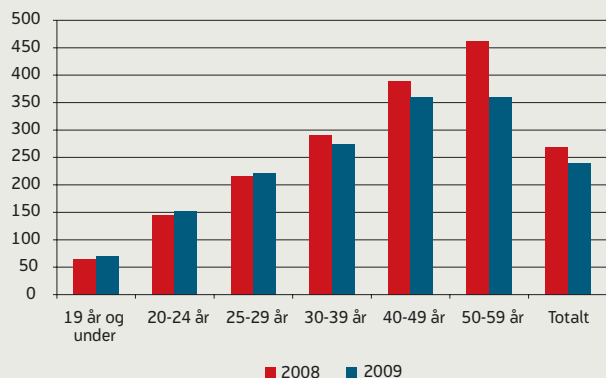
Antall deltakere som startet på tiltak 1. halvår 2009 og prosentvis endring fra 2008, fordelt på alder, kjønn og innvandringsbakgrunn.

	Antall deltakere som startet på tiltak 1. halvår 2009	% endring 2008-2009
Alder		
19 år og under	3 477	31 %
20–24 år	4 507	57 %
25–29 år	3 270	37 %
30–39 år	5 855	28 %
40–49 år	4 190	34 %
50–59 år	2 121	30 %
60 år og over	406	-13 %
Kjønn		
Kvinner	10 134	23 %
Menn	13 692	45 %
Innvandringsbakgrunn		
Innvandrere OECD-land	1 578	76 %
Innvandrere ikke-OECD	6 261	15 %
Norge	15 920	40 %
TOTALT	23 826	35 %

KILDE: NAV

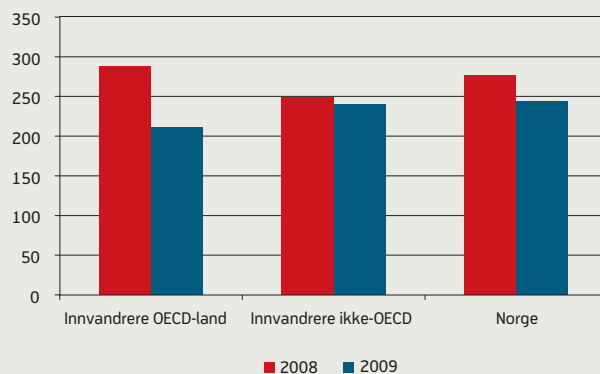
tiltak. Den gjennomsnittlige varighet er likevel godt under seks måneder som er varighetsgrensen for tiltaksgarantien for 20–24 åringer. Grunnen til at vi har sett en nedgang i gjennomsnittsvarighet som arbeidssøker totalt sett for de som startet på tiltak i første halvår 2009 sammenlignet med de som startet på tiltak samme periode 2008, er altså at de over 30 år som begynte på tiltak i 2009 i gjennomsnitt hadde kortere arbeidssøkervarighet bak seg enn de i samme aldersgruppe som startet på tiltak i 2008.

Figur 7:
Gjennomsnittlig antall dager som arbeidssøker før oppstart i tiltak 1. halvår 2008 og 2009, etter aldersgruppe og totalt.

KILDE: NAV

Figur 8:
Gjennomsnittlig antall dager som arbeidssøker før oppstart i tiltak 1. halvår 2008 og 2009, etter innvandringsbakgrunn.

KILDE: NAV

Flere menn som startet på tiltak – med kortere tid som arbeidssøker bak seg

Det var 45 prosent flere menn blant de som begynte i et tiltak i 2009 enn i 2008. For kvinner var det en økning på 23 prosent. At økningen i tiltaksdeltakere har vært høyere for menn enn for kvinner, må sees i sammenheng med at ledigheten har økt mest blant menn, fordi flere menn enn kvinner jobber i konjunktursensitive bransjer.

Gjennomsnittlige varighet som arbeidssøker før oppstart av dette tiltaket sank mer for menn enn for kvinner: Fra 275 dager til 230 dager i gjennomsnitt for menn, og fra 262 til 253 dager for kvinner. Den gjennomsnittlige varigheten har altså blitt lavere for menn enn for kvinner, mens det var motsatt i fjor. Dette kan henge sammen med at arbeidsledigheten har økt mer for menn enn for kvinner. Andelen arbeidsledige med kortere arbeidssøkervarighet

Tabell 2:

Antall arbeidssøkere som begynte på tiltak 1. halvår 2009 etter statsborgerskap (de ti landene med flest tiltaksdeltakere i 2009), prosentvis endring fra 1.halvår 2008, og prosentvis endring i helt ledige for samme periode.

	2009	% endring fra 2008	% endring i ledighet
Norge	19 152	37 %	46 %
Somalia	560	-6 %	24 %
Irak	418	-9 %	64 %
Russland	345	8 %	30 %
Polen	349	271 %	521 %
Afghanistan	261	10 %	53 %
Sverige	253	66 %	11 %
Thailand	187	48 %	134 %
Pakistan	181	47 %	66 %
Tyskland	177	168 %	187 %

KILDE: NAV

har dermed økt mer for menn enn den har gjort for kvinner, og dermed har også flere av de nye tiltaksdeltakerne hatt kortere arbeidssøkervarighet.

Størst relativ økning i tiltaksdeltakere fra Polen, men de utgjør likevel en liten andel av tiltaksdeltakere

Av tabell 1 går det fram at det har vært 76 prosent økning i tiltaksdeltakere blant innvandrere fra OECD-land, mens det har vært 15 prosent økning blant innvandrere fra ikke-OECD-land, og 40 prosent blant personer som ikke er registret med innvandrerbakgrunn. Innvandrere fra OECD-land er i stor grad arbeidsinnvandrere, og arbeidsledigheten har økt kraftig før denne gruppen i perioden. De utgjorde likevel fremdeles en liten andel både av de ledige og av de nye tiltaksdeltakerne. 5 prosent av de som begynte på tiltak første halvår 2008 og 7 prosent i 2009, var innvandrere fra OECD-land. Nordmenn sto for 74 prosent av veksten i tiltaksdeltakerne.

Gjennomsnittlig arbeidssøkervarighet før oppstart på tiltak har gått ned uavhengig av innvandringsbakgrunn, men den har gått mest ned for innvandrere fra OECD-land (figur 8).

Skillet mellom innvandrere fra OECD-land og ikke-OECD land er svært grovt. For å se litt mer detaljert på hvilken landbakgrunn tiltaksdeltakerne har tar vi utgangspunkt i statsborgerskap. Vi har plukket ut de ti statsborgerskapene som forekommer hyppigst blant tiltaksdeltakerne i 2009⁴. Resultatet vises i Tabell 2. Den største relative økningen i tiltaksdeltakelse er for polakker, med nesten en tredobling. De opplevde også over en femdobling av ledigheten for samme periode. Disse hadde i utgangspunktet et lavt tiltaksnivå, og polske statsborgere utgjorde likevel kun 1,5 prosent av de som startet på tiltak første halvår i 2009. For personer med statsborgerskap fra Somalia, Irak og Afghanistan, som utgjorde de største innvandrergruppene blant tiltaksdeltakerne fra ikke-OECD land, har det vært liten endring, eller endog en liten nedgang. Disse hadde ikke så høy vekst i ledigheten.

Flest nye tiltaksdeltakere fra bygg og anlegg

Når vi ser nærmere på tiltaksdeltakernes yrkesbakgrunn (Tabell 3), ser vi at veksten i nye tiltaksdeltakere har vært størst blant personer med yrkesbakgrunn fra bygg og anlegg (90 %), etterfulgt av industriarbeid (62 %). Dette

Tabell 3:
Antall deltakere etter yrke som startet på tiltak 1. halvår 2009. Prosentvis endring fra 2008.

Tidligere yrkespraksis	Antall 1. halvår 2009	% endring 2008– 2009
Akademiske yrker	384	15 %
Barne- og ungdomsarbeid	1 220	11 %
Butikk- og salgsarbeid	2 434	23 %
Bygg og anlegg	2 341	90 %
Helse, pleie og omsorg	1 340	18 %
Industriarbeid	2 813	62 %
Ingen yrkesbakgrunn eller uoppgitt	4 192	44 %
Ingeniør- og ikt-fag	576	36 %
Jordbruk, skogbruk og fiske	434	33 %
Kontorarbeid	2 128	31 %
Ledere	242	35 %
Meglere og konsulenter	877	33 %
Reiseliv og transport	1 959	20 %
Serviceyrker og annet arbeid	2 468	19 %
Undervisning	418	22 %
Total	23 826	35 %

KILDE: NAV

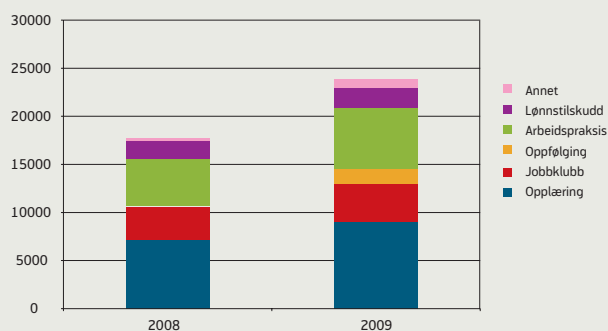
har sammenheng med at det er personer med bakgrunn fra disse yrkene som har hatt den høyeste veksten i ledighet. Personer med ingen eller uoppgitt yrkesbakgrunn har hatt den største økningen i tiltaksdeltakelse i absolutte tall. Det er også disse som utgjør den største andelen av deltakerne som startet på tiltak i de aktuelle periodene. Disse har også høy arbeidsledighet. En stor del er trolig er ungdom, som er prioritert gruppe for tiltak. Også personer med yrkesbakgrunn fra ingeniør- og IKT-fag har hatt sterk vekst i arbeidsledigheten, men det har vært lav vekst i tiltaksdeltakelsen for disse. Det er fordi dette ofte er personer med høy utdanning og kompetanse som lettere får jobb på egenhånd, og ikke er i målgruppen for tiltak.

⁴ Statsborgerskap gir ikke noe fullgodt bilde av innvandringsbakgrunn, siden mange bytter statsborgerskap etter en periode i Norge.

TYPE TILTAK

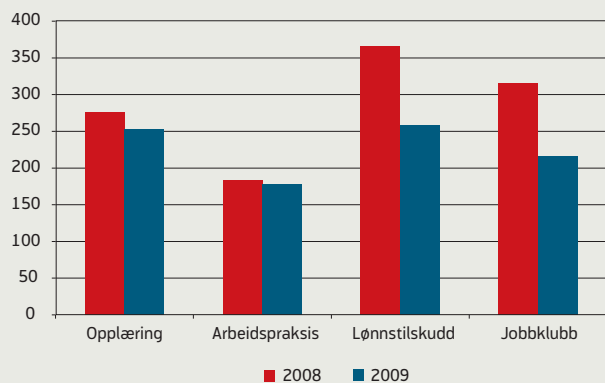
Figur 9 viser de som begynte på tiltak i første halvår 2008 og første halvår 2009 fordelt på hovedtyper av tiltak (se faktaboks). Som redegjort for tidligere, er tiltaksinndelingen endret fra 2008 til 2009. Fra 2009 er «oppfølging» blitt etablert som en av hovedtypene av tiltak. Jobbkлубb er det største tiltaket i denne kategorien, mens jobbkлубb i 2008 hørte til under «opplæring». I figur 9 er derfor jobbkлубb skilt ut. Det har vært noe økning i nye tiltaksdeltakere på jobbkлубb. I tillegg har noen fått andre oppfølgingstiltak. Tallene for de andre hovedgruppene av tiltakstyper er da i hovedsak sammenlignbare, med unntak

Figur 9:
Antall deltakere som begynte på tiltak første halvår 2008 og 2009 fordelt på type tiltak.

KILDE: NAV

Figur 10:
Gjennomsnittlig antall dager som ordinær arbeidssøker før oppstart i tiltak etter type tiltak. 1. halvår 2008 og 2009

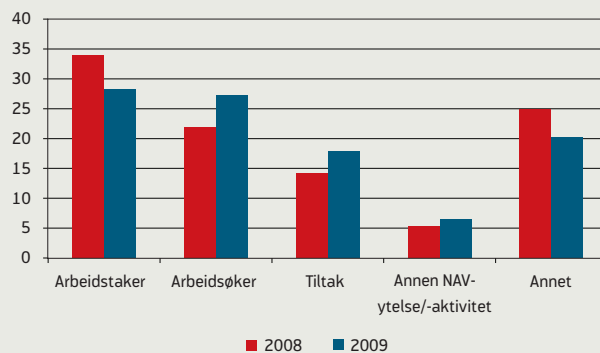
KILDE: NAV

av kategorien «annet» som har noe ulikt innhold i de to årene⁵.

Arbeidspraksis er den typen av tiltaksplasser som har hatt den største veksten (26 %), og lønnstilskudd har hatt lavest vekst (12 %). Når vi skiller ut jobbkлубb fra opplæring, har det også vært vekst der. Opplæring inneholder nå i all hovedsak AMO, og er det største arbeidsmarkeds-tiltaket.

For å sammenligne gjennomsnittlig arbeidssøkervarighet før tiltak for ulike typer tiltak i første halvår 2008 og 2009, er ikke «oppfølging» og «annet» med på grunn av problemene med sammenlignbarheten. Gjennomsnittlig arbeidssøkervarighet før oppfølgingstiltak i 2009 (unntatt jobbkлубb) var for øvrig på 460 dager, noe som gjenspeiler at dette er et tiltak beregnet for personer som står langt fra arbeidsmarkedet. Figur 10 viser at gjennomsnittlig arbeidssøkervarighet før tiltak har gått betraktelig ned for deltakere på lønnstilskudd og jobbkлубb. Når ledigheten øker kraftig er Jobbkлубb et kortvarig tiltak som kan etableres raskt og gir effekt for mange nye ledige.

Figur 11:
Status på arbeidsmarkedet seks måneder etter oppstart på tiltak for tiltaksdeltakere første kvartal 2008 og første kvartal 2009*.

* I kategorien Arbeidssøker inngår både arbeidssøker med og uten livsoppholdsyttelse som ikke er registrert på tiltak. I kategorien Annen NAV-yttelse/-aktivitet inngår de som er registrert med nedsatt arbeidsevne med/uten livsoppholdsyttelse, overgangsstønad, rehabilitering, tidsbegrenset uføre, uførepensjon og AFP/alderspensjon. Annet vil si at de er ikke i lenger i våre registre.

KILDE: NAV

⁵ I kategorien «Annet»: inngår bl.a. sysselsettingstiltak, som er avvirket (få begge årene). For 2008 inngår Forsøks- og andre tiltak som fra 2009 er gruppert etter fagområde. I 2009 inngår avklaringstiltak i "Annet", som i hovedsak benyttes av personer med nedsatt arbeidsevne, men som noen få ordinære tiltaksdeltakere også benytter seg av.

FÆRRE I ARBEID 6 MÅNEDER ETTER PÅBEGYNT TILTAK

Vi har ønsket å se på status på arbeidsmarkedet seks måneder etter påbegynt tiltak. For å sikre lang nok observasjonsperiode, har vi benyttet data fra første kvartal de to årene. Seks måneders oppfølgingstid er likevel kort tid. Mange av tiltakene kan vare i seks måneder eller lenger. Men dette gjelder for begge årene, og det interessante her er å sammenligne de som startet på tiltak i begynnelsen av 2008 med de som startet i 2009. Vi tar utgangspunkt i de samme dataene som er beskrevet i artikkelen «Overgang til arbeid for NAVs brukere» i denne publikasjonen. Vi ser her på status på arbeidsmarkedet seks måneder etter oppstart i tiltak.

Figur 11 viser hvordan det har gått med de som startet i tiltak i første kvartal de to årene. Det har vært en nedgang i andelen som er i arbeid seks måneder etter påbegynt tiltak, fra 34 prosent i 2008 til 28 prosent i 2009. Dette må sees i sammenheng med nedgangen i etterspørsel etter arbeidskraft det siste året. Samtidig har det vært en omtrent like stor økning i andelen som fortsatt er arbeidssøkere, men ikke lenger er på tiltak. Det var også noen flere som fortsatt var i tiltak seks måneder senere i 2009 (18 %) enn i 2008 (14 %). Vi ser også at en lavere andel i år verken er registrert som arbeidstakere eller som mottaker av ytelser eller deltaker på aktiviteter i NAVs regi. En del av disse kan være i utdanning eller ha startet som selvstendig næringsdrivende. Det vil også være noen som for eksempel mottar økonomisk sosialhjelp eller blir forsørget av familien. Nærmere analyser viser at det særlig er de aller yngste som ikke gjenfinnes i registrene seks måneder senere (55 % i 2008 og 50 % i 2009). Dette støtter antakelsen om at mange har startet i utdanning.

Det er særlig tiltaksdeltakere i aldersgruppen 20–24 år som har fått forverret sin status på arbeidsmarkedet seks måneder etter at de startet på tiltak. Mens 39 prosent av dem da var arbeidstakere i 2008, gjaldt det bare 27 prosent i 2009. Samtidig var 29 prosent av dem registrert som arbeidssøkere etter seks måneder i 2009, mot bare 18 prosent i 2008.

Denne analysen er ikke noen evaluering av om tiltakene virker, eller om de virker bedre eller dårligere i 2009 enn i 2008. Nedgangen i andelen som er i arbeid seks måneder etter at de startet i tiltak er som forventet, i og med at arbeidsmarkedet er vanskeligere i 2009 enn i 2008. Samtidig er det forhold som taler i motsatt retning, og som kan tenkes å ha gjort nedgangen i andel med overgang til arbeid lavere enn hva den ellers kunne vært: De som begynte på tiltak i 1. kvartal 2008 gjorde det i en periode med lav ledighet. De som begynte på tiltak 1. kvartal 2009 gjorde det i en periode med høyere arbeidsledighet. Det kan derfor tenkes at de som da begynte på tiltak var en

mindre selektert gruppe enn de som begynte i 2008. I tillegg begynte arbeidsledigheten å stige i tredje kvartal i 2008, selv om den på langt nær var så høy som tredje kvartal i 2009.

REFERANSER

- Myklebø, Sigrid (2009). «En av fem fortsatt arbeidsledige etter ni måneder». *Arbeid og velferd* nr. 3/2009.
- Furuberg, Jorunn (2005). «Kvar tredje tiltaksdeltaker er under 25 år». *Rapport om arbeidsmarkedet 4/2005*. Oslo: Aetat.
- St.meld. 2 (2008–2009). Revidert nasjonalbudsjett 2009. Finansdepartementet.
- St.meld. 1 (2009–2010). Nasjonalbudsjettet 2010. Finansdepartementet
- St. prp. 37 (2008–2009). Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid. Finansdepartementet.
- Aasebø, Lars Christian (2006). «Variasjoner i tiden fram til første ordinære tiltak». *Rapport om arbeidsmarkedet 2/2006*. Oslo: Aetat.

Enslige forsørgere og overgang til arbeid

AV ATLE F. BJØRNSTAD

SAMMENDRAG

Mottakere av overgangsstønad har større overgang til arbeid i tider hvor arbeidsledigheten er lav. Sannsynligheten for overgang til arbeid øker med tiden som er gått fra man sluttet å motta ytelsen. Det er altså høyere sannsynlighet for å være i arbeid 12 måneder etter endt stønadsperiode enn 6 måneder etter. Blant de som sluttet å motta overgangsstønad i januar 2008, og som ikke var i arbeid ved avgang, var om lag 35 prosent i arbeid ett år senere. Dette er en lavere overgang til arbeid enn det som har vært tilfellet de siste årene.

Det fremkommer betydelige geografiske variasjoner i graden av overgang til arbeid. Andelen stønadmottakere i arbeid 6 måneder etter avsluttet stønadsperiode er høyest i Sogn- og Fjordane og lavest i Oslo og Hedmark. Når vi justerer for ledighetsnivået i fylkene er det fylkene i Nord-Norge som har størst overgang til arbeid. De geografiske forskjellene kan trolig i stor grad forklares med geografiske forskjeller i arbeidsmarkedet og ulik sammensetning av gruppen av stønadmottakere.

Sannsynligheten for at en mottaker av overgangsstønad går over i arbeid avtar med mottakers alder og øker med yngste barns alder. Samtidig faller sannsynligheten for overgang til arbeid jo flere barn som mottaker har. Lengden på stønadsperioden ser ut til å ha en svak, men positiv, effekt på overgangen til arbeid.

INNLEDNING

Aleneforsørgere som mottar overgangsstønad har en varierende grad av tilknytning til arbeidslivet. Overgangsstønad, som er en folketrygd ytelse, er ment å gi en midlertidig økonomisk støtte til livsopphold og samtidig kvalifisere mottakeren for arbeidsmarkedet. I denne artikkelen undersøkes det i hvilket omfang mottakere av overgangsstønad er i arbeid etter endt stønadsperiode, og i hvilken grad overgangen til arbeid varierer med situasjonen på arbeidsmarkedet. Videre vil vi se på betydningen av mulige forklaringsvariabler for overgang til arbeid.

FÆRRE MOTTAKERE OG REDUSERTE UTGIFTER GJENNOM FOLKETRYGDEN

Figur 1 viser utviklingen fra 1998 til utgangen av 2008. Antall mottakere av overgangsstønad falt kraftig som følge av reformen fra 1998. Reformen fikk full effekt først fra 2001. Antall mottakere falt fra 44 700 ved utgangen av 1998 til 26 100 ved utgangen av 2001.

Fra 2001 til 2008 har antallet mottakere ved utgangen av året variert mellom 27 300 (2005) og 21 700 (2008). Det har i denne perioden vært en sammenheng mellom antall mottakere av overgangsstønad og tilstanden på arbeidsmarkedet. Totalt antall mottakere som har fått

Datagrunnlag

Perioden som undersøkes er fra 2001 til 2008. 2001 er benyttet som utgangspunkt, siden dette var det første året regelverksendringene fra 1998 hadde full effekt (se omtale av regelverksendringene i faktaboks om historikk).

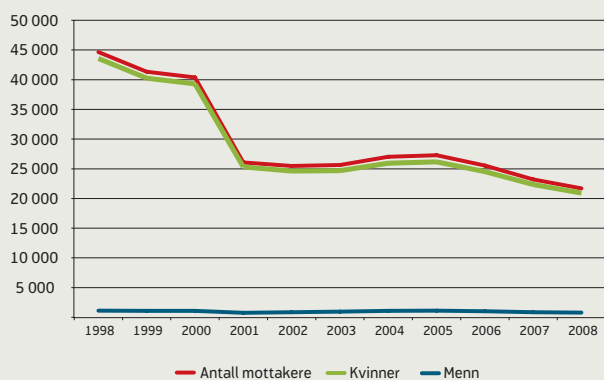
Til grunn for analysen er NAVs månedsregister for mottakere av enslig forsørger ytelse som omfatter overgangsstønad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad. Registeret inneholder informasjon om utbetalte beløp, mottakeres alder, yngste barns alder og hvor mange barn mottaker har. Registeret gir også informasjon om mottakeres geografiske tilhørighet. Dataene har sin opprinnelse fra NAVs saksbehandlingssystem Infotrygd.

For å undersøke i hvilken grad tidligere mottakere av overgangsstønad er i arbeid er Arbeidsgiver-arbeidstakerregisteret benyttet. I analysen inngår tall fram til og med juni 2009.

Det er kun forhold vedrørende tilknytning til arbeidsmarkedet og overgang til arbeid som er undersøkt. Mottakere som blir selvstendig næringsdrivende er ikke inkludert. Forhold vedrørende inntekt og levekår er ikke behandlet i denne artikkelen.

I analysen er det ikke undersøkt i hvilket omfang mottakerne har arbeidserfaring før stønadsperioden. Mottakernes utdanningsnivå er heller ikke undersøkt.

Figur 1:
Antall mottakere av overgangsstønnad totalt og fordelt på kjønn 1998 – 2008 (ved utgangen av året).

KILDE: NAV

Om ytelsen overgangsstønnad

Overgangsstønnad er en folketrygdytelse. Den gis mor eller far som er ugift, skilt eller separert og som lever alene med barnet eller barna. Overgangsstønaden er ment å gi en midlertidig inntektssikring og samtidig forberede mottakeren på å bli økonomisk selvstendig.

Stønaden kan gis inntil det yngste barnet er 10 år og i maksimalt til sammen tre år pr barn. Perioden med overgangsstønnad kan forlenges med to år som følge av utdanning, slik at total stønadsperiode for hvert barn kan bli på fem år. Samtidig er det et krav om aktivitet fra det yngste barnet fyller tre år. Aktivitet innebærer jobb eller utdanning tilsvarende minimum halv tid.

Spesielt tilsynskrevende barn kan også være årsak til at perioden med overgangsstønnad blir forlenget utover maksimalperioden på 3 år. Maksimal årlig ytelse er på 1,97 ganger grunnbeløpet i folketrygden (G). Dette tilsvarer i overkant 143 500 kroner. Ytelsen avkortes med 40 øre for hver krone i inntekt over et halvt grunnbeløp. Overgangsstønnad kan suppleres med stønad til barnetilsyn og/ eller utdanningsstønad.

Historikk

Ytelsen har sin opprinnelse fra helt tilbake til 1915 da de såkalte «Castbergske barnelover» ble vedtatt av Stortinget. Lovene hadde til hensikt å sikre ugifte mødre og deres barn deres juridiske og sosiale stilling. «Lov om forsorg for barn» påla kommunene et minimumsansvar for mødre og barn som måtte leve uten bidrag fra barnefaren. Oslo innførte en kommunal morstrygd i 1920. Sammen med barnelovene ble dette sett på som noe nytt, også i internasjonal sammenheng. Trygden omfattet enker, ugifte, skilte og separerte mødre med mindreårige barn. Ytelsen ble satt lavt, siden det ble forutsatt at noe av forsørgelsen skulle skje gjennom arbeid. Samtidig ble det etablert et fribeløp for inntekt som ikke førte til avkorting av inntekten. Dette kan sees på som en forløper til arbeidslinjen. Flere kommuner fulgte etter Oslo ved å etablere tilsvarende ytelse. Etter vedtakene av de Castbergske barnelover skjedde det lite på området de kommende tiårene, utover barnetrygden som kom i 1946. Denne var ment som et bidrag til forsørgelsen. Siden skilsmisser var uvanlig og andelen barn født utenfor ekteskap var lavt, var det lite oppmerksomhet på dette området. Først i 1964 skjedde det en utvikling ved at Staten påtok seg et begrenset ansvar for enker og ugifte mødre ved at enke- og morstrygdloven ble vedtatt. I forarbeidene til denne loven var det først og fremst hensynet til enkene og ugifte mødre som ble hensyntatt. Disse skulle få økonomisk støtte siden de på grunn av omsorgen for barn var ute av stand til å forsørge seg selv gjennom å ta eget arbeid. Ved skilsmisse og separasjon ble det forutsatt at barnets far skulle bidra til forsørgelsen. Denne gruppen ble derfor ikke omfattet av stønadsordningen. Formålet ved ordningen var å gjøre kvinnen i stand til å komme

tilbake til arbeidslivet og på denne måten gjøre seg selvfor-sørget. Trygden var behovsprøvd. Det ble i loven også åpnet for å gi utdanningsstønad og stønad til barnetilsyn i de tilfellene hvor utdanning eller arbeid gjorde det nødvendig å overlate tilsyn av barn til andre.

Loven om enke- og morstrygd ble en del av folketrygdloven når denne ble virksom fra januar 1967. En midlertidig lov som omfattet skilte og separerte trådte i kraft fra 1972. Veksten i antall separasjoner og skilsmisser hadde skapt et behov for en egen lov som omfattet disse gruppene. Loven ble en del av folketrygden fra 1981. Samtidig fikk menn mulighet til å motta stønad som enslig forsørger. Dermed omfattet ordningen både ugifte, skilte og separerte mødre og fedre med alensomsorg for barn.

Fra 1. januar 1998 ble det gjennomført omfattende endringer i ordningen. Ytelsen ble økt samtidig som stønadsperioden ble vesentlig redusert. Reduksjonen i stønadsperioden ble begrunnet med at det i de foregående årene var gjennomført ulike familiepolitiske tiltak som bedret mulighetene for å kombinere yrkesaktivitet og omsorg for små barn. Kravet om yrkesrettet aktivitet gjennom utdanning eller arbeid fra det yngste barnet fylte 3 år ble innført. Endringene har bidratt til å øke mulighetene for at enslige forsørgere kommer ut i arbeid.

Fra 1. mai 2008 ble maksimalytelsen hevet fra 1,85 til 1,97 G i etterkant av trygdeoppjøret dette året. Dette var en del av regjeringens tiltak for å bedre levekårene for utsatte grupper.

I Prop 1. Stortinget (2009-2010) foreslås det å øke stønaden til 2G til gjeldene fra 1. mai 2010. Dette vil tilsvare tilnærmet av 146 000 kr i året med grunnbeløpet fra 1. mai 2009.

overgangsstønad i en eller flere perioder i årene 2001 til 2008 er på i underkant av 100 000 (97 843).

Det har vært en viss økning i mottakernes gjennomsnittlige alder i perioden. Fra 31,7 år i 2001 til 32,3 år i 2008. Samtidig har yngste barns gjennomsnittlige alder falt fra 4,5 til 4,1 år. Antall barn i gjennomsnitt pr. mottaker har vært stabilt på 1,6 i disse årene.

Menn med overgangsstønad som andel av mottakere totalt har variert fra i underkant av 3 prosent til i overkant av 4 prosent i perioden.

Andelen mottakere som har kombinert overgangsstønad med utdanningsstønad har vært fallende i perioden 2001 til 2008. I 2001 mottok i underkant av 12 prosent av mottakerne av overgangsstønad også en utdanningsstønad. Målt i fast G (grunnbeløpet i folketrygden) falt folketrygdens utgifter til overgangsstønad over stønadsbudsjettet fra i overkant av 2,8 mrd. kr i 2001 til i underkant av 2,3 mrd. kr i 2008. Utgiftene utgjør tilnærmet en prosent av de totale utgiftene til folketrygden.

Aktivitet blant mottakere av overgangsstønad 2001 – 2008

For mottakere av overgangsstønad er det et krav om aktivitet fra det yngste barnet er 3 år. Aktivitet innebærer arbeid eller utdanning på minimum halv tid. Et mål på aktivitet er andelen mottakere med redusert ytelse. Dette er mottakere med inntekt som overstiger et halvt grunnbeløp. Andelen med redusert ytelse har økt i de senere årene, fra 41 prosent i 2001 til i underkant av 55 prosent i 2008. Det var særlig en økning i andel mottakere med redusert stønad fra 2006 til 2008. Dette har trolig sammenheng med et godt arbeidsmarked i perioden. Selv om andelen mottakere med redusert ytelse og derigjennom andelen mottakere i arbeid har økt, har samtidig antall mottakere under utdanning gått ned i samme periode. Dermed er andelen mottakere i aktivitet, enten gjennom arbeid eller utdanning, tilnærmet uendret i perioden.

Tilknytning til arbeidsmarkedet og nivå på utdanning

Det er tidligere vist at aleneforsørgere (alenemødre) har en lavere grad av tilknytning til arbeidsmarkedet enn hva som er tilfelle for andre mødre. De av alenemødrene som har tilknytning til arbeidsmarkedet har derimot en sterkere grad av tilknytning til arbeidsmarkedet enn andre mødre, i form av at en høyere andel jobber heltid (Kjelstad og Rønsen 2002).

Utdanningsnivået er lavere for mottakere av overgangsstønad enn andre, noe som innebærer en lavere yrkesaktivitet og dermed lavere inntekt enn for andre grupper. Samtidig kan reduksjonen i antall mottakere av utdan-

ningsstønad og den økte alderen blant mottakere av overgangsstønad indikere at en større andel av mottakerne har tilbakelagt et utdanningsløp før de blir mottakere.

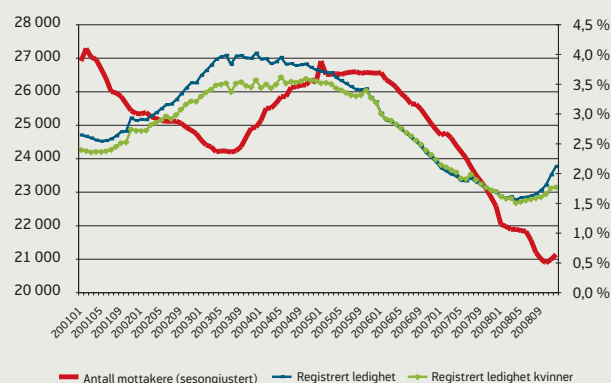
ANTALL MOTTAKERE OG LEDIGHETSNIVÅ

Vi finner en positiv sammenheng mellom antall eneforsørgere som mottar overgangsstønad og nivået på arbeidsledigheten. En økning i ledigheten virker med et tidsetterslep på antall mottakere av overgangsstønad. En økning i ledigheten har størst effekt på antall mottakere seks måneder frem i tid. Det er likevel ikke antatt at effekten er symmetrisk, slik at det trolig går lenger tid før en nedgang i ledigheten fører til en reduksjon i antall mottakere.

Antall mottakere av overgangsstønad var på sitt høyeste for perioden i 2005. I samme år var den registrerte ledigheten for kvinner på i underkant av 3,5 prosent, noe ned fra nivået i 2003 og 2004. Antall mottakere var på det laveste nivået i 2008. Dette året lå nivået for registrert ledighet for kvinner på under 2 prosent. I tillegg til det lave ledighetsnivået bidro lang saksbehandlingstid i NAV til at nivået på antall mottakere ble lavere enn hva det ellers ville ha vært.

Figur 2:

Antall mottakere og registret ledighet, totalt og for kvinner. (2001-2008). Seriene er sesongjustert. Ledighet som andel av arbeidsstyrken, høyre akse.

KILDE: NAV

ØKT LEDIGHET REDUSERER MULIGHETEN FOR OVERGANG TIL ARBEID BLANT MOTTAKERE AV OVERGANGSSTØNAD

Tidligere funn ved analyse av registerdata viser at blant mottakere med avsluttet stønadsperiode i 2000 var 51,0 prosent i arbeid tre måneder etter avgang (Rikstrygdeverket 03/2006). Av mottakere som ikke var i arbeid, var

8,5 prosent på en trygdeytelse, 13,3 prosent mottok sosialhjelp, 19,1 prosent var tilmeldt som arbeidssøkere og 13,1 prosent var under utdanning. Disse statusene var ikke gjensidig utelukkende, og summerer seg derfor ikke nødvendigvis til 100. Funnene fra denne rapporten viser at andelen i arbeid endrer seg lite, uavhengig om man undersøker tre måneder, ett eller to år etter avgang fra ytelsen. Derimot øker andelen som mottar ulike trygdeytelser med tiden etter avgang fra overgangsstonad, samtidig som andelen med sosialstonad avtar. Andelen under utdanning avtar med tiden, mens andelen tilmeldt som arbeidssøkere er stabil.

«Avgang fra ytelsen» er i denne analysen definert som å ikke motta overgangsstonad de tre påfølgende månedene etter at man var registrert med avgang fra ytelsen. Eksempelvis vil mottakere som mottar ytelsen i mai, men ikke mottar overgangsstonad igjen i september, bli registrert med avgang i mai. Mottakere som har et opphold i ytelse på to måneder i forbindelse med sommeren, f.eks. gjennom en sommerjobb, vil ikke få registrert en avgang.

Det årlige antall mottakere som har hatt avgang fra overgangsstonad har variert mellom 10 700 og 13 200 i perioden 2001–2008. Juni og desember er månedene med høyest avgang, etterfulgt av juli og august. Mottakere som har tatt utdanning ved siden av å motta overgangsstonad avslutter trolig i stor grad ytelsen i juni eller januar.

Andelen som var i jobb tre måneder før avgang fra overgangsstonad lå i årene fra 2001 til 2005 på mellom 46 prosent (2001) og 49 prosent (2004). I perioden fra 2006 til 2008 har andelen vært på mellom 52 prosent (2006) og 54 prosent (2008).

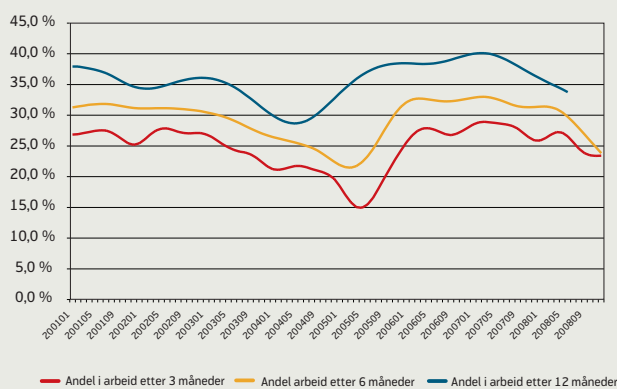
Vi har undersøkt hvem som er i arbeid på ulike tidspunkt etter avgang fra ytelse. Vi har valgt å se på hvor stor andel av mottakerne som er i arbeid hhv. 3, 6 og 12 måneder etter avgang fra stonaden. Å være i arbeid innebærer i denne sammenheng at personen er gjenfunnet i AA-registeret (arbeidsgiver – arbeidstaker registeret), i deltids- eller heltidsarbeid.

Mottakere som ikke er gjenfunnet som arbeidstaker i AA-registeret vil kunne være under utdanning, være tilmeldt som arbeidssøker, selvstendig næringsdrivende, være inne i en ny periode med overgangsstonad som følge av et nytt barn, motta en annen trygdeytelse, eksempelvis uføretrygd, motta sosialhjelp, eventuelt en kombinasjon av en eller flere av disse tilstandene.

Stor variasjon i andelen mottakere med overgang til arbeid

Det er en negativ sammenheng mellom overgangen til arbeid og ledighetsnivået for mottakere som ikke var i arbeid tre måneder før de sluttet å motta overgangsstonad. Sannsynligheten for å være i jobb 3, 6 og 12 måneder etter

Figur 3:
Overgang til arbeid for mottakere som ikke var i arbeid ved avgang fra ytelsen. Prosentandel i arbeid etter 3, 6 og 12 måneder (2001–2008). Sesongjustert.

KILDE: NAV

avgang fra overgangsstonad avtar med nivået på registrert ledighet. Andelen i arbeid etter 3, 6 og 12 måneder er negativt korrelert med registret ledighet på samme tidspunkt. Samtidig øker andelen mottakere som går over i arbeid med tiden etter avgang fra ytelsen.

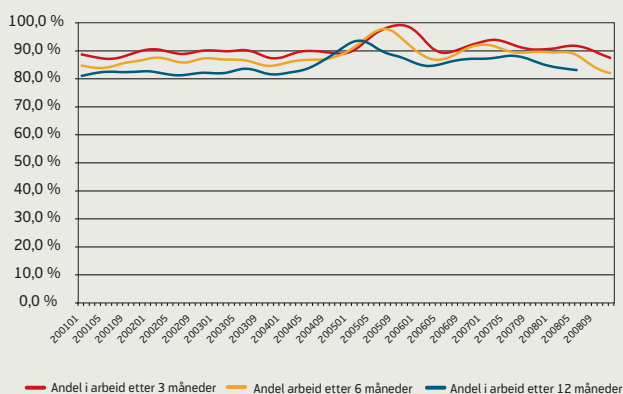
Andelen som var i arbeid etter tre måneder var særlig lav for de med avgang i 2005. Blant mottakere med avgang i første halvdel i 2005 var andelen som var kommet i arbeid etter tre måneder nede i rundt 15 prosent. Andelen tok seg opp for de med avgang fra siste halvdel i 2005 og utover, i takt med en gradvis bedring på arbeidsmarkedet.

I 2008 var det en liten nedgang i andelen i arbeid etter tre måneder, på tross av at ledighetsnivået var svært lavt. Dette kan muligens forklares med sammensetningen av gruppen av stonadsmottakere. Samtidig fikk nok omslaget i norsk økonomi i slutten av 2008 raskt betydning for sannsynligheten for overgang til arbeid for tidligere mottakere av overgangsstonad. Dette ser vi også ved at andelen som var kommet i arbeid etter seks måneder falt gjennom 2008.

Mottakere som var i arbeid ved avgang fra ytelsen

For mottakere som var i arbeid tre måneder før avgangstidspunktet er utviklingen en annen. For denne gruppen avtar andelen i arbeid med tiden etter avgang fra stonaden, mens den altså økte for de som ikke var i arbeid da de sluttet å motta overgangsstonad. Dette tilsier at en viss andel av

Figur 4:
Overgang til arbeid, mottakere som var i arbeid ved avgang. Prosentandel i arbeid etter 3, 6 og 12 måneder (2001–2008). Sesongjustert.

KILDE: NAV

mottakerne som hadde jobb tre måneder før avgang fra stønaden går ut av arbeid, enten ved at de er arbeidsledige eller at de har gått ut av arbeidsstyrken i form av utdanning på heltid, trygdeytelse mv.

Hvorvidt mottakere som er i arbeid tre måneder før avgang fra ytelsen er i arbeid tre, seks og tolv måneder etter avgang, ser i mindre grad ut til å variere med tilstanden på arbeidsmarkedet enn hva som er tilfelle for mottakere som ikke var i arbeid tre måneder før avgang. Har man først en jobb, får økt ledighet mindre betydning enn hvis man står utenfor og ønsker en jobb.

Andelene i arbeid etter tre, seks og tolv måneder ligger mellom 80 og 95 prosent.

De som hadde avgang fra siste halvår 2005 og ut perioden var i større grad i arbeid etter tre, seks og tolv måneder enn hva som er tilfelle for de med avgang fra ytelsen til og med første halvår 2005.

Vi finner ingen sammenheng mellom sannsynligheten for å være i jobb etter tre, seks og tolv måneder fra avgangstidspunktet og ledighetsnivået på tidspunktet for avgang for mottakere som er i jobb tre måneder før avgangstidspunktet. Det er heller ingen sammenheng mellom sannsynligheten for å være i jobb etter tre og seks måneder og ledighetsnivået på samme tidspunkt. Derimot er det en positiv sammenheng mellom sannsynligheten for å være i jobb etter tolv måneder og ledighetsnivået på samme tidspunkt.

Litt over halvparten i heltidsjobb etter tolv måneder

Blant mottakere som ikke var i arbeid tre måneder før avgang fra ytelsen, men som var i arbeid tolv måneder etter, var i overkant av 50 prosent i heltidsjobb i 2008. Andelen med heltidsjobb er noe lavere enn i de foregående årene.

For mottakere som var i jobb tre måneder før avgang fra ytelsen, og som fortsatt var i jobb tolv måneder etter, var i overkant av 56 prosent i heltidsjobb blant de med avgang i 2008. Andelen med heltidsjobb har vært stabil i perioden 2001–2008.

Fordeling på sektor

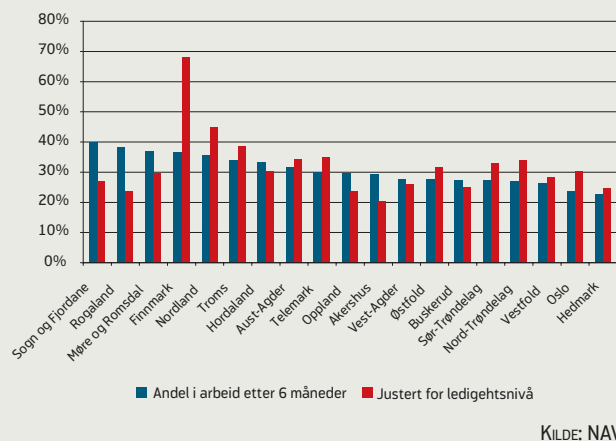
Av mottakere som ikke var i arbeid tre måneder før avgang fra ytelsen, og som har kommet i jobb etter tolv måneder, går den største andelen til arbeid i kommunal sektor. Videre følger private forretningsmessige foretak, statsforvaltningen og private ikke-forretningsmessige foretak. For mottakere som var i arbeid tre måneder før de sluttet å motta stønaden er det også flest som arbeider i kommunal sektor tolv måneder etter avgang fra ytelsen. Den totale andelen som jobber i privat sektor er derimot noe høyere enn for de som ikke var i arbeid tre måneder før avgang fra ytelsen.

GEOGRAFISK VARIASJON I OVERGANG TIL ARBEID

Når det ikke er justert for ledighetsnivået, ser vi av figur 5 at det er fylker med lav arbeidsledighet, som Sogn- og Fjordane og Rogaland, som har høyest andel i arbeid etter seks måneder. Oslo og Hedmark er fylkene med lavest overgang til arbeid. For Oslos del har en relativt stor andel av mottakerne innvandringsbakgrunn fra den ikke-vestlige verden. Dette er en gruppe som i større grad står overfor tilpasningsproblemer på arbeidsmarkedet enn andre, og dette gjenspeiles også i andelen mottakere som er i arbeid etter seks måneder.

Ved å justere for ledighetsnivået i hvert fylke blir resultatene noe annerledes. De røde søylene i figur fem viser hva overgangsraten ville ha vært, hvis ledighetsnivået i hvert av fylkene hadde vært på samme nivå som for landet sett under ett, med utgangspunkt i faktisk overgangsrate for hvert av fylkene. Når vi har gjort denne justeringen blir det vesentlig større avstand mellom fylket med høyest overgangsrate, Finnmark, og fylket med lavest overgangsrate, Akershus.

Figur 5:
Prosentandel i arbeid seks måneder etter avgang fra ytelsen fordelt på fylke. Mottakere som ikke var i arbeid ved avgang fra ytelsen. Faktisk overgang til arbeid og justert for ledighetsnivået i fylket. Gjennomsnittstall for 2008.

ANDRE FORKLARINGSFAKTORER FOR OVERGANG TIL ARBEID

Med utgangspunkt i de variabler som foreligger i registeret for enslige forsørgere, har vi undersøkt i hvilken grad disse påvirker sannsynligheten for overgang til arbeid. De benyttede variablene er ikke uttømmende for hva som tenkes å påvirke sannsynligheten for å komme i arbeid etter endt stønadsperiode.

En variabel som trolig vil ha stor betydning for sannsynligheten for overgang til arbeid, er mottakerens utdanningsnivå. Mottakernes utdanningsnivå fremkommer ikke av NAVs registre og er således ikke benyttet her.

Variablene som er benyttet er antall barn pr. mottaker, mottakers alder, yngste barns alder og i hvor lang periode mottaker har mottatt ytelsen. Variablene er kun testet i forhold til mottakere som ikke var i arbeid tre måneder før avgang fra ytelsen.

Sammenhengen mellom sannsynligheten for overgang til arbeid og de ulike variablene vi har testet blir sterkere med tiden etter avgang fra stønaden.

Sannsynligheten for overgang til arbeid avtar med antall barn

I våre data finner vi en entydig negativ sammenheng mellom sannsynligheten for overgang til arbeid og antall barn. Flere barn kan gjøre det vanskeligere å få barnetilsyn og muligens reduseres motivasjonen for overgang til arbeid.

Sannsynligheten for overgang til arbeid avtar med mottakers alder

Blant mottakere med avgang fra overgangsstønad i perioden 2001-2008 finner vi en svak negativ sammenheng mellom sannsynligheten for overgang til arbeid og mottakers alder.

Høyere alder kan innebære at mottaker har flere stønadsperiode bak seg, noe som kan vanskeliggjøre overgangen til arbeid.

Sannsynligheten for overgang til arbeid øker med yngste barns alder

Vi finner en svakt positiv sammenheng mellom sannsynligheten for overgangen til arbeid og yngste barns alder. Mulighetene for å få tilsyn med barn øker trolig med barnets alder, og det vil være lettere for mottaker å gå ut i jobb. Trolig vil også mottaker i større grad være motivert for å søke arbeid når yngste barn blir eldre.

Sannsynligheten for overgang til arbeid øker med lengden på stønadsperioden

Sannsynligheten for overgang til arbeid øker også med varigheten på perioden med overgangsstønad. Sammenhengen kan karakteriseres som svak. Denne sammenhengen kan fremstå som noe overraskende. Lengre periode ute av arbeidslivet forventes å redusere muligheten for arbeid. Samtidig har mange av mottakerne trolig ingen, eller lite arbeidserfaring før stønadsperioden. Resultatene kan ha sammenheng med at mottakere som mottar overgangsstønad utover tre år, er i stor grad de som har fått forlenget perioden med overgangsstønad med to år som følge av utdanning. Utdanning i stønadsperioden vil sannsynligvis gjøre mottakeren med attraktiv ovenfor potensiell arbeidsgiver og samtidig gjøre mottaker med motivert.

REFERANSER:

Rapport 03/2006 Rikstrygdeverket. Enslige forsørgere – Økonomisk situasjon og aktivitet i perioden etter reformen i 1998.

Kjelstad og Rønsen: Enslige forsørgere på arbeidsmarkedet 1980-1999.SA 49/2002, SSB

Utdanning, sysselsetjing og tidlegpensjonering blant seniorar i 2002 og 2006

Av JORUNN FURUBERG

SAMANDRAG

Utdanningsnivået blant kvinner og menn i aldersgruppa 62–66 år auka frå 2002 til 2006. Prosentdelen av seniorane som hadde utdanning utover grunnskolen auka, og fleire hadde fullført vidaregåande og høgare utdanning. Det er store forskjellar mellom kvinner og menn i denne aldersgruppa, både når det gjeld utdanningsnivå og fagfelt. Kvinnene dominerer med utdanningar innan helse-, sosial- og idrettsfag, medan mennene dominerer innan naturvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag.

Sysselsettinga er høgast blant seniorar med høgare utdanning, særleg blant dei med lang høgare utdanning. Dette skuldast først og fremst at det er færre uførepensjonistar blant dei med høgare utdanning. Menn har høgare sysselsetjing enn kvinner innanfor alle utdanningsnivå i denne aldersgruppa, og sysselsetjinga auka for begge kjønn på alle utdanningsnivå frå 2002 til 2006. Auken er størst for dei med utdanning på vidaregåande nivå. Blant desse var det i 2006 flest sysselsette med utdanning frå primærnæringsfaga. Både kvinner og menn med allmennlærerutdanning skil seg ut med låg sysselsetjingsprosent i 2006.

Frå 2002 til 2006 var det ein nedgang i prosentdelen uføre i aldersgruppa 62–66 år. Nedgangen var størst for menn. Innanfor denne aldersgruppa finn vi flest uføre blant dei som har utdanning på grunnskolenivå, men i einskilde utdanningsgrupper på vidaregåande og høgare nivå er det også mange uføretrygda. I dei største utdanningsgruppene for kvinner på vidaregåande nivå er det mange uføretrygda blant dei med helse- og sosialfagleg utdanning, og blant menn finn vi tilsvarende mange uføretrygd blant dei med utdanning innan byggfaga som tømrrar og røyrlleggjar. Blant kvinnelege seniorar med høgare utdanning, var det utdanningsgruppene sjukepleiar og allmennlærer som hadde høgast prosentdel uføre, medan vi fann den høgste prosentdelen uføre menn blant dei som hadde bakgrunn frå humanistiske og estetiske fag og undervisningsfag. Også blant menn er det mange uføre med allmennlærerutdanning.

Avtalefesta pensjon (AFP) er vanlegast blant dei som har høgare utdanning til og med fire år. Frå 2002 til 2006 var prosentdelen kvinner som har AFP om lag uendra, medan det var ein nedgang blant mennene. Både blant kvinner og menn er det fleire AFP-mottakarar blant dei med vidaregåande og høgare utdanning enn blant dei som har grunnskoleutdanning. Undervisningsfaga skil seg ut med mange AFP-mottakarar på høgare nivå.

Det kan synast noko overraskande at vi finn flest AFP-mottakarar blant dei med kort høgare utdanning. Ei årsak til dette er at mange seniorar med lågare utdanning har vorte uføre og avslutta yrkeskarrieren før dei fylte 62 år, men og at fleire med høgare utdanning er sysselsette når dei fyller 62 år. Det er også mogleg at dei med høgare utdanning noko oftare har rett til AFP enn dei med lågare utdanning.

Ser vi uføretrygd og AFP under eitt, er prosentdelen som har trekt seg ut av arbeidslivet høgast blant dei som har utdanning på grunnskolenivå, men forskjellane mellom dei ulike utdanningsnivåa er mindre enn om ein ser på uføretrygd og AFP kvar for seg. Blant kvinner er det samla sett om lag like mange tidlegpensjonistar blant dei med høgare utdanning til og med fire år som det er blant kvinner med vidaregåande utdanning. Dei utdanningsgruppene som i størst grad trekkjer seg tidleg ut av arbeidslivet har utdanning på vidaregåande nivå innan naturvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag samt helse-, sosial og idrettsfag, eller utdanning innan undervisningsfaga blant dei med inntil fire år høgare utdanning. Allmennlærarar skil seg ut som ei gruppe med mange tidlegpensjonerte kvinner og menn. Blant kvinner er det også mange tidlegpensjonerte sjukepleiarar.

INNLEIING

Artikkelen gir eit oversyn over korleis sysselsetjing, uføretrygd og uttak av avtalefesta pensjon (AFP) varierer etter utdanningsnivå og type utdanning blant dei som var i aldersgruppa 62–66 år i åra 2002 og 2006. Tala vi presenterer for 2002 gjeld personar som blei født i åra 1936 til 1940, og tilsvarande gjeld tala for 2006 personar som blei født i åra 1940 til 1944. Felles for desse generasjonane er at dei i liten grad fekk del i dei store utdanningsreformene som kom på 1950- og 1960 talet. Kvinnene som utgjer seniorane i arbeidslivet vaks opp i ei tid då det var mindre vanleg for kvinner med barn å vera yrkesaktive. Dette har påverka både val av utdanning, og tilpassing på arbeidsmarknaden gjennom yrkeskarrieren, for desse generasjonane av kvinner. Sysselsetjinga aukar generelt med aukande utdanning, samstundes som sysselsettingsnivået blant dei eldste i yrkesaktiv alder er lågare enn blant dei som er noko yngre. Mange

i aldersgruppa 62–66 år er heilt eller delvis ute av arbeidslivet som mottakarar av uføretrygd eller avtalefesta pensjon (AFP). Uføretrygd er ei generell ordning og gir personar med varig nedsett arbeidsevne, som fyller vilkåra for uføretrygd, høve til heilt eller delvis å trekkja seg ut av arbeidsmarknaden. AFP er ei pensjonsordning som ikkje stiller vilkår om nedsett arbeidsevne. For å ha rett til AFP må ein i utgangspunktet arbeida i ei verksemd som er med i AFP-ordninga. I tillegg må ein fylla dei individuelle vilkåra, som mellom anna er anten å ha vore tilsett i ei verksemd som er med i AFP-ordninga dei siste tre åra før ein går av, eller at ein har vore tilsett i til saman 5 år i ulike verksemder som er med i ordninga. AFP er såleis ei generell frivillig tidlegpensjonsordning som gjeld for alle i alderen 62–66 år som fyller desse vilkåra.

Utdanningsnivået er lågare blant seniorane enn i yngre generasjonar. Generelt er det slik at sysselsettingsprosenten aukar med aukande utdanning. Likevel er det skilnader i

Datagrunnlag

Data til artikkelen baserer seg på individdata for alle personar i alderen 62–66 år som var busette i Noreg per 1. november i 2002 og i 2006. Data er henta frå Statistisk Sentralbyrå sitt System for persondata. Vi har data om høgste fullførte utdanning per oktober dette året, samt alder, kjønn, sysselsetjing og mottak av uføretrygd og AFP. Alderen er den alderen ein fyller i løpet av observasjonsåret. Personar er definert som sysselsette i samsvar med SSB sin definisjon for sysselsetjing, og gjeld for 4. kvartal i observasjonsåret. Opplysningar om mottak av uføretrygd og AFP er tilsvarande frå november i observasjonsåret. Ein del av dei personane som mottok uføretrygd, eller er AFP-mottakarar, kombinerer pensjon med arbeid. Tala vi presenterer for uføretrygd og AFP omfattar alle som er mottakarar uavhengig av om dei har gradert pensjon og/eller kombinerer pensjon og arbeid. På same måte omfattar tala over dei sysselsette alle sysselsette uavhengig av om dei kombinerer arbeid og pensjon.

Utdanningsdata er gruppert med utgangspunkt i høgaste fullførte utdanning i SSB sin utdanningsstatistikk, ny gruppering. I artikkelen er utdanningsnivå definert slik:

Grunnskolenivå: Utdanning til og med grunnskole, (nivå 1 og 2 i SSB sin utdanningsstatistikk).

Vidaregåande utdanning: Utdanning på nivå med fullført vidaregåande skole pluss utdanning på mellomnivå (nivå 3, 4 og 5).

Høgare utdanning, inntil 4 år: Universitets- og høgskoleutdanning, lågare nivå (nivå 6).

Høgare utdanning, over 4 år: Universitets- og høgskoleutdanning, høgare nivå (nivå 7).

Forskarutdanning: Forskarutdanning (nivå 8).

Ukjent utdanning: Ingen opplysningar om utdanning.

I tillegg til utdanningsnivå har vi også delt inn datamaterialet etter type utdanning for dei med vidaregåande og høgare utdanning. Materialet er inndelt etter dei utdanningstypene som er mest relevante for kvinner og menn i denne aldersgruppa. Gruppa av personar som har utdanning på forskarnivå er så lita at det ikkje er meningsfylt å dela gruppa vidare inn etter utdanningstype.

Syssette:

Definisjonen av syssette samsvarer med den registerbaserte sysselsettingsstatistikken til Statistisk Sentralbyrå. Referansetidspunktet er ei gitt veke i november. For å bli klassifisert som syssette i statistikken legg ein til grunn dei same kriteria som vert brukt i Arbeidskraftundersøkinga (AKU): Personen har utført arbeid av minst ein times varighet i referanseveka, eller var mellombels fråverande frå slikt arbeid.

Hovudkjelda til data om lønstakarar er Arbeidstakar – arbeidsgjevarregisteret (AA-registeret), kopla med lønsinformasjon frå Løns- og trekkoppgåverregisteret (LTO). I tillegg er det brukt informasjon frå Verneplikts- og siviltenesteregisteret, lønsregister frå stat og kommune (PAI, Statens tenestemannsregister, og data frå arbeidsgjevarforeininga NAVO). Sjølvstendig næringsdrivande vert identifisert ved hjelp av opplysningar om næringsinntekt frå Sjølvmeldingsregisteret.

sysselsettingsprosenten blant personar med ulik type utdanning på same nivå. Problemstillinga i denne artikkelen er å sjå på korleis sysselsetjing og tidlegpensjonering varierer for seniorar med ulik utdanning. Er det einsskilte typar utdanning som skil seg ut med særskilt høgt eller lågt sysselsetjingsnivå? Det er også fleire uføretrygda blant dei med lågare utdanning enn blant dei med høgare utdanning. Er det nokre utdanningar som skil seg ut frå dette mønsteret? Er det slik at prosentdelen AFP-mottakarar varierer med utdanningsnivå? Er det einsskilte utdanningstypar som skil seg ut med høg eller låg prosentdel AFP-mottakarar?

AUKE I UTDANNINGSNIVÅET FRÅ 2002 TIL 2006

Figur 1 viser at utdanningsnivået blant seniorane auka frå 2002 til 2006. I 2002 hadde 31,9 prosent av mennene og 39,9 prosent av kvinnene grunnskoleutdanning som høgaste fullførte utdanning. Tilvarande tal for 2006 var 25,6 prosent for menn og 32,0 prosent for kvinner. Både blant kvinner og menn er det ein auke i prosentdelen av seniorane som har vidaregåande og høgare utdanning frå 2002 til 2006. I 2006 utgjer 62- og 63 åringane ein større del av dei i alderen 62–66 år enn det dei gjer i 2002. Dette skuldast at dei store fødsleskulla i 1943 og 1944 er 62 og 63 år i 2006. I datamaterialet vårt har vi funne at det er ein auke i utdanningsnivået for kvart alderstrinn frå 2002 til 2006. Likevel er det store skilnader mellom kjønna når det gjeld utdanningsnivå. Begge åra er det langt fleire kvinner enn menn som ikkje har utdanning utover grunnskolen, samstundes som det er langt fleire menn enn kvinner som har fullført meir enn fire års høgare utdanning.

MENN OG KVINNER HAR ULIK UTDANNING

Tabell 1 viser menn og kvinner i alderen 62–66 år etter type utdanning blant dei som har fullført utdanning på vidaregåande og høgare nivå i 2002 og i 2006. Tabellen viser at kvinner og menn har ulik type utdanning på alle nivå.

Blant seniorane er det om lag like mange menn og kvinner med utdanning på vidaregåande nivå. I 2006 hadde 48,4 prosent av kvinnene, og 48,6 prosent av mennene, utdanning på dette nivået. Ser vi på type utdanning, er det store forskjellar mellom kjønna. Kvinnene er i fleirtal innan allmenne fag, økonomisk administrative fag og helse- og sosialfag. For kvinner med vidaregåande utdanning er utdanning innan allmennfag den vanlegaste. Bland menn dominerer utdanningar innan naturvitskap, handverk og teknikk. I 2006 hadde heile 44,2 prosent av mennene med vidaregåande utdanning utdanning frå

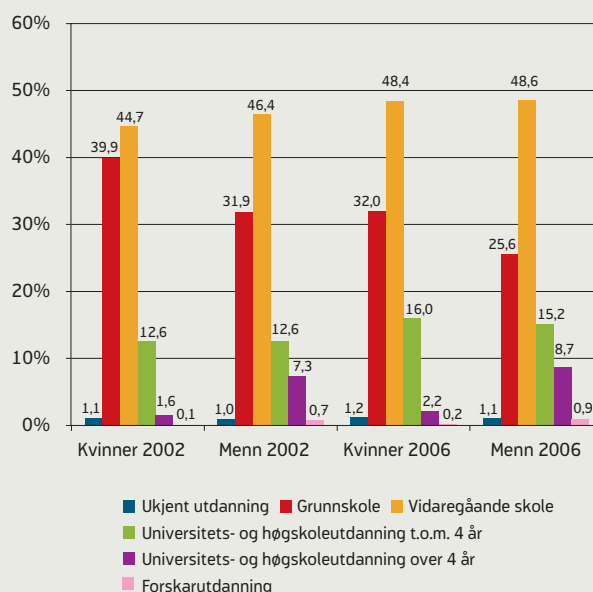
denne faggruppa. Særleg er det mange menn med utdanning innan maskin- og mekaniske fag. Heile 16 prosent av mennene i 2006, hadde utdanning frå denne faggruppa. Innan helse- og sosialfaga, der vi finn meir enn ei av fem kvinner med vidaregåande utdanning, finn vi svært få menn.

Også når det gjeld høgare utdanning til og med fire år er det små forskjellar mellom kjønna når det gjeld talet på personar med slik utdanning. Likevel er det slik at kvinner og menn har valt svært ulike typar utdanning. Blant kvinner dominerer undervisningsfaga og helse-, sosial- og idrettsfaga. Meir enn sju av ti kvinner som har utdanning på dette nivået har utdanning frå desse faggruppene i 2006. Sjukepleiarar og allmennlærer med vidaregåande utdanning er dei største einskildutdanningane blant kvinner med utdanning på dette nivået i 2006.

Blant mennene i aldersgruppa 62–66 år dominerer utdanningar innan naturvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag. I 2006 hadde 37,7 prosent av mennene med høgare utdanning til og med 4 år, ei utdanning innan dette fagfeltet. Mange menn har ingeniørutdanning, og særleg er det mange menn som har ingeniørutdanning innan mekaniske fag. Det er også mange menn som har utdanning innan undervisningsfag, dette gjeld 31,0 prosent av mennene med utdanning på dette nivået i 2006.

Langt fleire menn enn kvinner i aldersgruppa 62–66 år

Figur 1:
Kvinner og menn i alderen 62–66 år etter høgaste fullførte utdanningsnivå, 2002 og 2006.

KJELDE: NAV, SSB

har meir enn fire år høgare utdanning. Blant kvinnene er det flest som har lang høgare utdanning innan humanistiske og estetiske fag. I 2006 gjaldt dette kvar tredje kvinne på dette utdanningsnivået. Mange kvinner har utdanning innan helse-, sosial – og idrettsfaga og innan undervisningsfag. Blant kvinner med høgare utdanning over fire år har ei av ti utdanning innafør naturvitskapelege fag, handverksfag og tekniske fag.

For menn med høgare utdanning over fire år dominerer fagfeltet naturvitskapelege fag, handverksfag og tekniske fag. 37,9 prosent av mennene har utdanningar frå dette fagfeltet. Særleg er det ein stor prosentdel menn med utdanning som sivilingeniør. Om lag kvar femte mann i alderen 62–66 år med utdanning på dette nivået var i 2006 utdanna som sivilingeniør. Det er også mange menn med høgare utdanning over fire år som har utdanning innan helse-, sosial og idrettsfag, 14,7 prosent i 2006.

SYSSELSETTE ETTER UTDANNING

Fleire menn enn kvinner er sysselsette, dette gjeld innafør alle utdanningsnivå. I 2006 er totalt 40,9 prosent av kvinnene og 52,9 prosent av mennene i alderen 62–66 år sysselsette. For både kvinner og menn er sysselsetjingsprosenten klart stigande med utdanningsnivå. Frå 2002 til 2006 auka sysselsetjinga sterkt for begge kjønn. Dette skuldast at sysselsetjinga auka innan alle utdanningsnivå, samstundes som utdanningsnivået blant seniorane var høgare i 2006 enn i 2002. Ei anna viktig årsak er at 2006 var eit år med høg etterspunad etter arbeidskraft, medan det i 2002 var lågkonjunktur. Demografiske endringar gjorde at det relativt sett var fleire 62- og 63-åringar blant seniorane i 2006 enn i 2002. I datamaterialet vårt har vi funne at sysselsetjinga blant seniorane auka også når vi tar omsyn til dei demografiske endringane blant seniorane.

Frå 2002 til 2006 auka sysselsetjinga blant seniorane både for kvinner og menn innan alle utdanningsnivå. Tabell 2 viser sysselsette etter utdanningsnivå og type utdanning for kvinner og menn i alderen 62–66 år i 2002 og i 2006. I 2006 var 44,0 prosent av kvinnene og 52,1 prosent av mennene med utdanning på vidaregåande nivå sysselsette. For kvinner på dette utdanningsnivået auka sysselsetjinga med 4,7 prosentpoeng frå 2002 til 2006, blant menn var det tilsvarende ein auke på 4,1 prosentpoeng.

Blant kvinner med utdanning på vidaregåande nivå i 2006 var sysselsetjinga høgast for dei med utdanning innan primærnæringsfag og helse- og sosialfag, naturvitskapelege fag, handverksfag og tekniske fag. Over halvparten av kvinnene som er utdanna hjelpepleiarar var sysselsette. Sysselsetjingsprosenten var lågast blant dei med utdanning innan innan samferdsels-, tryggleiksfag og andre servicefag, samt naturvitskapelege fag, handverks-

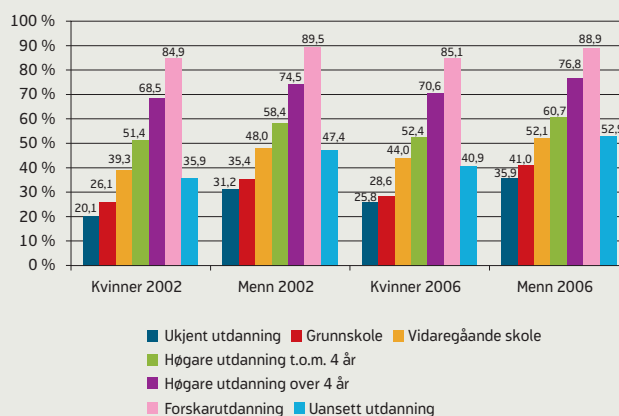
fag og tekniske fag. Blant menn med vidaregåande utdanning var sysselsetjinga høgast for dei med utdanning innan primærnæringsfag, der 71,4 prosent var sysselsette i 2006. Også blant menn var sysselsetjinga låg blant dei med utdanning innan samferdsels- og tryggleiksfag og andre servicefag, samt naturvitskapelege fag, handverksfag og tekniske fag.

I gruppa seniorar med høgare utdanning til og med fire år, var 52,4 prosent av kvinnene og 60,7 prosent av mennene sysselsette i 2006. For dei som hadde utdanning på dette nivået auka sysselsetjinga med 1,0 prosentpoeng for kvinner og 2,3 prosentpoeng for menn frå 2002 til 2006. For kvinnene var det flest sysselsette fysioterapeutar og blant dei med utdanning frå samfunnsfag og juridiske fag og økonomisk administrative fag. Det var færrest sysselsette kvinner blant allmennlærarar og sjukepleiarar. Blant kvinnelege allmennlærarar var berre 43,7 prosent sysselsette i 2006. I gruppa menn med høgare utdanning til og med fire år var det færrest sysselsette blant dei med politittdanning. Dette skuldast truleg at politiet har ei særaldersgrense for pensjon. Likevel er om lag halvparten av menn med politittdanning sysselsette når dei er i alderen 62–66 år. Også blant mannlege allmennlærarar var det få sysselsette, 55,7 prosent i 2006. Blant menn med høgare utdanning til og med fire år er det faggruppa økonomisk administrative fag som skil seg ut med høg sysselsetjing. Høgast sysselsetjing blant menn finn vi i gruppa ingeniørutdanningar innan bygg- og anleggsfaga.

Både kvinner og menn med høgare utdanning over fire år har fleire sysselsette seniorar enn dei med lågare utdanningsnivå. I denne gruppa var 70,6 prosent av kvinnene og 76,8 prosent av mennene sysselsette i 2006. Frå 2002 til

Figur 2:

Sysselsette etter utdanningsnivå blant kvinner og menn i alderen 62–66 år, 2002 og 2006. Prosent.

KJELDE: NAV, SSB

2006 auka sysselsetjinga med 2,1 prosentpoeng blant dei kvinnelege seniorane med utdanning på dette nivået. For menn var auken tilsvarende 2,3 prosentpoeng. Flest sysselsette kvinner på dette nivået finn vi i 2006 blant lækjarar og innan juridiske fag og samfunnsfag, medan sysselsetjinga er lågast blant kvinner med økonomisk/administrativ utdanning. Blant menn er sysselsetjinga høgast for dei med utdanning innan helse-, sosial- og idrettsfag. Menn med lækjarutdanning har svært høg sysselsetjing, i 2006 var 92,1 prosent av dei mannlige seniorane med lækjarutdanning sysselsette. Også menn med utdanning som tannlækjar og utdanningar innan dei juridiske faga har mange sysselsette i denne aldersgruppa. Færrest sysselsette menn på dette utdanningsnivået finn vi blant dei med utdanning frå økonomisk/administrative fag og innan faggruppa lærarutdanning og pedagogikk.

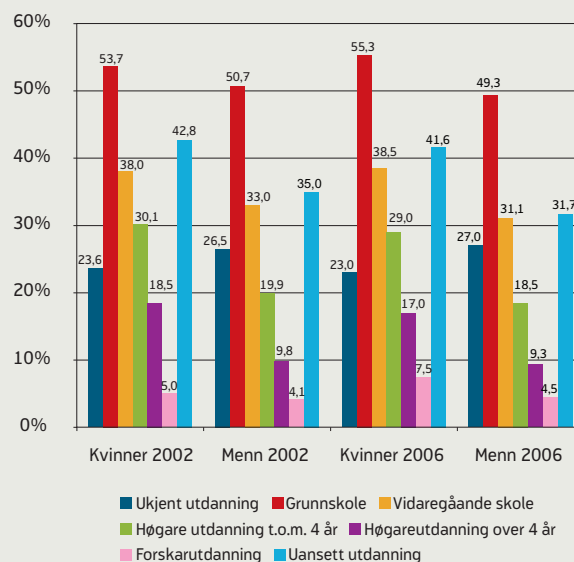
FLEST UFØRE BLANT DEI MED LÅGARE UTDANNING

Prosentdelen som er uføre i alderen 62–66 år minka frå 2002 til 2006. I 2002 var 42,8 prosent av kvinnene i denne aldersgruppa uføretrygda. I 2006 var det tilsvarende talet 41,6 prosent. Blant kvinner var det berre i gruppene med ukjent utdanning og høgare utdanning (bortsett frå forskarutdanning), at prosentdelen uføre minka. Prosentdelen uføre menn i denne aldersgruppa minka frå 35,0 prosent til 31,7 prosent frå 2002 til 2006. Det var ein nedgang i prosentdelen uføre menn på alle utdanningsnivå så nær som dei med forskarutdanning og dei med ukjent utdanning. Både blant kvinner og menn er det klart flest uføre i gruppa med utdanning på grunnskolenivå, og prosentdelen uføre minkar med aukande utdanning.

Tabell 3 viser uføre i prosent av folkemengda etter utdanningsnivå og type utdanning for kvinner og menn i alderen 62–66 år i 2002 og 2006. I gruppa kvinner med vidaregåande utdanning auka prosentdelen uføretrygda frå 38,0 prosent i 2002 til 38,5 prosent i 2006. Høgast prosentdel uføre finn vi blant dei med utdanning innan naturvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag, der 44,2 prosent av kvinnene i 2006 er uføre. Også blant kvinner med utdanning innan helse- og sosialfag er det mange uføre, i 2006 gjeld dette 44,5 prosent av dei kvinnelege hjelpepleiarane. Færrest uføre finn vi blant dei med utdanning frå allmenne fag.

Frå 2002 til 2006 gjekk prosentdelen uføre blant menn med utdanning på vidaregåande nivå ned frå 33,0 prosent til 31,1 prosent. Flest uføre menn i 2006 finn vi blant dei med utdanning innan helse- og sosialfag. Det er likevel svært få menn med utdanning frå dette fagfeltet. Blant menn med utdanning innan naturvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag, ei faggruppe som omfattar nes-

Figur 3:
Uføretrygda i prosent av folkemengda etter utdanningsnivå, kvinner og menn i alderen 62–66 år, 2002 og 2006.

KJELDE: NAV, SSB

ten halvparten av dei mannlige seniorane med utdanning på vidaregåande nivå i 2006, er det også høg prosentdel uføretrygda. I denne faggruppa er det særleg blant dei som er utdanna tømrarar at det er mange uføre, 39,3 prosent av dei mannlige tømrrarane var uføre i 2006.

Blant kvinnelege seniorar med høgare utdanning til og med fire år, var 30,1 prosent uføre i 2002, i 2006 var denne prosentdelen redusert til 29,0. Flest uføre finn vi i gruppa med utdanning innan helse-, sosial- og idrettsfag, der 32,4 prosent av kvinnene i 2006 var uføre. Blant kvinnene med utdanning på dette nivået skil grunnutdanning i sjukepleie seg ut som ei utdanning med mange uføre kvinnelege seniorar. Også innan undervisningsfaga finn vi mange uføre kvinner, særleg blant allmennlærar. Færrest uføre kvinner på dette utdanningsnivået i 2006 finn vi blant fysioterapeutar og blant dei med utdanning frå naturvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag.

Også prosentdelen uføre blant menn med til og med fire års høgare utdanning gjekk ned frå 2002 til 2006. 19,9 prosent av mennene på dette utdanningsnivået var uføre i 2002, i 2006 var uføreprosenten minka til 18,5. I 2006 er det flest uføre menn innan humanistiske og estetiske fag og innan undervisningsfaga. Færrest uføre finn vi blant dei med politifagleg utdanning, men også innan einskilde ingeniørfag er det relativt sett få uføre.

Prosentdelen seniorar som er uføre er lågare for dei som har meir enn fire år med høgare utdanning, særleg blant menn. Blant dei kvinnelege seniorane på dette utdannings-

nivået er 18,5 prosent uføre i 2002, og tilsvarende 17,0 prosent i 2006. Blant mennene på dette utdanningsnivået er uføreraten 9,8 prosent i 2002 og 9,3 prosent i 2006. Kvinnelege tannlækjarar og kvinner med utdanning frå lærarutdanningar og pedagogikk har høgast prosentdel uføre på dette utdanningsnivået i 2006, medan det er færrest uføretrygda kvinner blant dei med utdanning frå juridiske fag og naturvitskaplege fag. Flest uføre menn finn vi blant dei med utdanning i faggruppa lærarutdanningar og pedagogikk. Færrest uføre menn på dette utdanningsnivået finn vi innan natuvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag, og blant dei med juridisk og samfunnsfagleg utdanning.

AFP ER VANLEGAST BLANT DEI MED HØGARE UTDANNING TIL OG MED FIRE ÅR

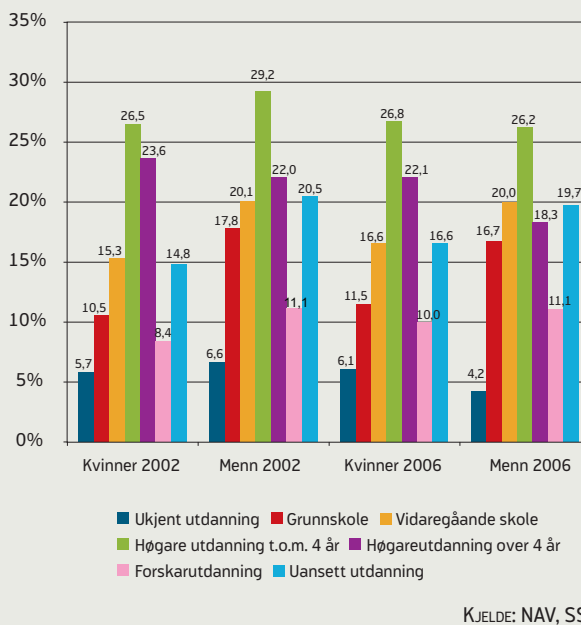
Figur 4 viser at det både i 2002 og i 2006 er flest AFP-mottakarar blant dei med til og med fire års høgare utdanning, dette gjeld for begge kjønn. Det er flest menn som er AFP-mottakarar, men medan prosentdelen menn med AFP gjekk ned frå 2002 til 2006, var det ein auke blant kvinner. I 2002 hadde 20,5 prosent av alle menn i alderen 62–66 år AFP, i 2006 var denne raten minka til 19,7. Tilsvarende hadde 14,8 prosent av dei kvinnelege seniorane AFP i 2002, dette hadde auka til 16,6 prosent i 2006. Auken i kvinnelege AFP-mottakarar skuldast aukande sysselsetjing blant kvinner og at fleire kvinner difor har rett til AFP.

Tabell 4 viser AFP-mottakarar i prosent av folkemengda etter utdanningsnivå og utdanningstype blant kvinner og menn i alderen 62–66 år i 2002 og i 2006.

Blant alle seniorane med utdanning på vidaregåande nivå var 16,6 prosent av kvinnene, og 20,0 prosent av mennene, AFP-mottakarar i 2006. Blant kvinner er det i 2006 flest AFP-mottakarar i utdanningsgruppene økonomisk administrative fag og blant dei med allmennfagleg utdanning. Færrest kvinnelege AFP-mottakarar finn vi blant dei med utdanning innan primærnæringsfaga. For menn med utdanning på vidaregåande nivå finn vi flest AFP-mottakarar innan naturvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag. Særleg er det mange AFP-mottakarar blant menn med utanning innan røyrliggjarfaga.

I gruppa med til og med fire år med høgare utdanning finn vi flest AFP-mottakarar. 26,5 prosent av kvinnene på dette utdanningsnivået har AFP i 2002, denne prosentdelen auka til 26,8 i 2006. Blant mennene på dette utdanningsnivået gjekk tilsvarende prosentdelen AFP-mottakarar ned frå 29,2 prosent i 2002 til 26,2 prosent i 2006. Både blant kvinner og menn er det dei med utdanning innan undervisningsfag som har flest AFP-mottakarar. Særleg er det mange AFP-mottakarar i faggruppa vidareutdanning for allmennlærarar og førskolelærarar. Truleg er dei fleste

Figur 4:
AFP- mottakarar i prosent av folkemengda etter utdanningsnivå, kvinner og menn i alderen 62-66 år, i åra 2002 og 2006.

i denne gruppa allmennlærarar med vidareutdanning, då det er få seniorar, uansett kjønn, med førskolelærarutdanning. Også blant dei med utdanning frå naturvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag på dette nivået er det relativt sett mange med AFP. Blant kvinnelege sjukepleiarar med vidareutdanning er det også ein høg prosentdel AFP-mottakarar. Blant kvinner er det færrest med AFP innan økonomiske/administrative fag medan ein finn færrest AFP-mottakarar blant menn med politifagleg utdanning.

I gruppa av seniorar med meir enn fire år med høgare utdanning er det samla sett ein nedgang i prosentdelen AFP-mottakarar frå 2002 til 2006, dette gjeld både kvinner og menn. I 2002 var 23,6 prosent av kvinnene med utdanning på dette nivået mottakarar av AFP, i 2006 var det tilsvarende talet 22,1 prosent. Blant menn var det ei sterk nedgang i prosentdelen med AFP på dette utdanningsnivået, frå 22,0 prosent i 2002 til 18,3 prosent i 2006. I 2006 er det høgast prosentdel kvinnelege AFP-mottakarar blant dei med utdanning frå økonomisk/administrative fag. Færrest kvinnelege AFP-mottakarar finn vi innan juridiske fag og samfunnsfag. Blant menn er de i 2006 flest mottakarar av AFP i utdanningsgruppa humanistiske og estetiske fag og innan lærarutdanningar og pedagogikk på dette nivået. Færrest menn med AFP finn vi blant lækjarar og tannlækjarar.

MANGE TIDLEMPENSJONERTE LÆRARAR

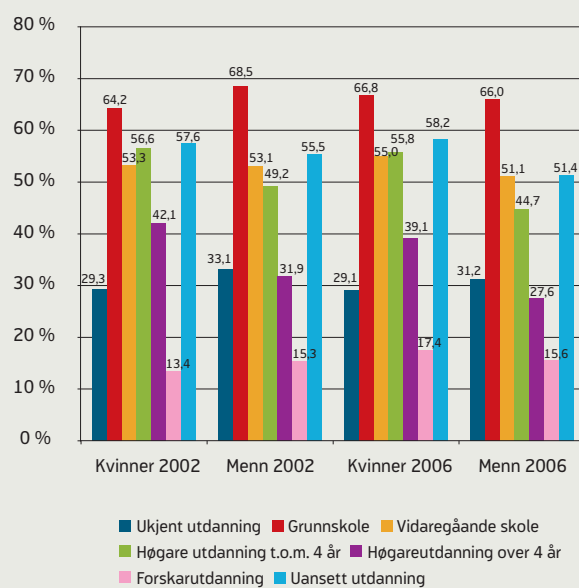
Figur 5 viser prosentdelen av alle kvinner og menn i alderen 62–66 år som anten er uføretrygda eller AFP-mottakarar. Frå 2002 til 2006 har prosentdelen tidlempensjonerte kvinner auka marginalt, medan det har vore ein reduksjon blant menn. Prosentdelen tidlempensjonistar blant menn har vorte redusert på alle utdanningsnivå så nær som forskarnivå der det er få tidlempensjonistar. Blant kvinner har prosentdelen tidlempensjonistar auka for dei med grunnskoleutdanning og vidaregåande utdanning, medan det har vorte færre tidlempensjonistar blant dei med høgare utdanning.

Når vi ser uføretrygd og AFP under eitt, er det framleis flest tidlempensjonistar blant dei som ikkje har utdanning utover grunnskolen, men forskjellane mellom utdanningsnivåa er mindre enn når vi ser desse to ordningane kvar for seg. I 2006 var to av tre i alderen 62–66 år, som ikkje hadde utdanning utover grunnskolen, heilt eller delvis tidlempensjonerte.

Tabell 5 viser summen av uføretrygda og AFP-mottakarar i prosent av alle etter utdanningstype for kvinner og menn med vidaregåande og høgare utdanning i 2002 og 2006. For kvinner er det i 2006 om lag like mange tidlempensjonistar blant dei med utdanning på vidaregåande nivå og dei som har til og med fire år med høgare utdanning. Årsaka til dette er at det er mange tidlempensjonistar bland dei med høgare utdanning til og med fire år innan undervisningsfag og innan helse-, sosial- og idrettsfag. Både blant kvinner og menn skil lærarutdanningane seg ut som ei utdanningsgruppe med mange tidlempensjonerte. På vidaregåande nivå er det mange tidlempensjonerte menn med utdanning frå naturvitskaplege fag, handverksfag og tekniske fag, medan det relativt sett er få tidlempensjonistar i denne faggruppa for dei med til og med fire år høgare utdanning.

Blant seniorar med høgare utdanning ut over fire år er det færre tidlempensjonerte enn blant dei med utdanning på lågare nivå. Blant menn er det flest tidlempensjonistar blant dei med utdanning frå humanistiske og estetiske fag og innan lærarutdanningar og pedagogikk. Blant kvinner med utdanning på dette nivået er det flest tidlempensjonerte i gruppa med utdanning innan økonomisk administrative fag.

Figur 5:
Summen av personar i alderen 62 – 66 år som uføretrygda eller AFP – mottakarar i prosent av folke- mengda etter kjønn og utdanningsnivå. 2002 og 2006.

KJELDE: NAV, SSB

Tabell 1:

Type utdanning blant kvinner og menn i alderen 62–66 år med fullført utdanning på vidaregåande og høgare nivå, 2002 og 2006. Prosentvis fordelt innan kvart utdanningsnivå.

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Vidaregåande utdanning:					
Allmenne fag, inkludert musikk,dans, drama og idrettsfag		39,3 %	18,2 %	38,6 %	20,1 %
Humanistiske og estetiske fag, eksklusive musikk, dans og drama		3,9 %	1,1 %	3,8 %	0,9 %
Økonomiske og administrative fag		28,0 %	14,3 %	28,7 %	14,9 %
Naturvitenskaplege fag, handverksfag og tekniske fag		2,3 %	43,3 %	2,7 %	44,2 %
Av desse:	<i>Elektrofag</i>		9,0 %		8,5 %
	<i>Maskin- og mekaniske fag</i>		14,0 %		16,0 %
	<i>Rørleggjarfag</i>		0,6 %		0,6 %
	<i>Tømrarfag</i>		2,0 %		2,0 %
	<i>Bygg og anlegg, eskl tømrar og rørleggjar</i>		5,3 %		5,2 %
	<i>Andre utdanningar innan naturvitenskaplege fag, handverksfag og teknisk fag</i>		12,4 %		11,9 %
Helse-og sosialfag		21,5 %	0,3 %	20,9 %	0,4 %
Av desse:	<i>Hjelpepleie</i>	2,9 %		3,7 %	
	<i>Andre pleie- og omsorgsfag</i>	4,4 %		4,5 %	
	<i>Andre helse og sosialfag</i>	14,2 %		12,7 %	
Primærnæringsfag		0,5 %	9,3 %	0,5 %	7,5 %
Samferdsels- og tryggleiksfag og andre servicefag		4,2 %	13,3 %	4,6 %	11,7 %
Andre vidaregåande fag		0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,3 %
Sum vidaregåande fag		100 %	100 %	100 %	100 %
Talet på personar med vidaregåande utdanning		42 105	41 811	53 450	53 077
Høgare utdanning til og med fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		10,9 %	6,0 %	11,2 %	6,7 %
Undervisningsfag		40,6 %	31,9 %	44,2 %	31,0 %
Av desse:	<i>Almennlærer</i>	9,6 %	6,5 %	10,3 %	6,4 %
	<i>Vidareutdanning for allmenn- og førskolelærarar</i>	16,6 %	12,2 %	18,6 %	12,4 %

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Samfunnsfag og juridiske fag		1,7 %	2,6 %	1,9 %	3,2 %
Økonomiske og administrative fag		4,5 %	10,7 %	5,7 %	12,4 %
Naturvitenskaplege fag, handverksfag og tekniske fag		2,2 %	39,2 %	2,4 %	37,7 %
Av desse:	<i>Ingeniørutdanningar, mekaniske fag</i>		12,0 %		10,5 %
	<i>Ingeniørutdanningar, elektrofag</i>		6,5 %		6,6 %
	<i>Ingeniørutdanningar, bygg og anleggsgfag</i>		5,5 %		6,2 %
	<i>Andre ingeniørutdanningar</i>		2,7 %		2,7 %
Helse-, sosial- og idrettsfag		38,9 %	2,1 %	32,9 %	2,6 %
Av desse:	<i>Grunnutdanning, sjukepleie</i>	22,3 %		16,8 %	
	<i>Vidareutdanning sjukepleie (inkl jordmor og helsesøster)</i>	8,4 %		7,0 %	
	<i>Sosialfag</i>	3,0 %		3,4 %	
	<i>Fysioterapifag</i>	2,7 %		2,1 %	
Politifag			2,6 %		2,4 %
Andre utdanningar på nivå høgare utdanning til og med fire år		1,3 %	4,8 %	1,7 %	3,9 %
Sum høgare utdanning til og med 4 år		100 %	100 %	100 %	100 %
Talet på personar med høgare utdanning til og med fire år		11909	11374	17691	16552
Høgare utdanning over fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		29,9 %	12,2 %	33,0 %	13,3 %
Av desse:	<i>Språk, litteratur og historisk filosofiske fag</i>	24,4 %	10,1 %	28,2 %	11,8 %
Lærarutdanning og pedagogikk		12,1 %	4,0 %	14,2 %	3,6 %
Juridiske fag		6,4 %	6,2 %	6,0 %	6,7 %
Samfunnsfag		6,7 %	4,0 %	9,0 %	6,6 %
Økonomisk/administrative fag inkl siviløkonom		1,4 %	7,0 %	2,1 %	7,8 %
Naturvitenskaplege fag, handverksfag og tekniske fag		11,9 %	40,7 %	10,2 %	37,9 %
Av desse	<i>Sivilingeniørfag</i>		22,2 %		19,9 %
	<i>Arkitekturfag</i>		3,8 %		3,7 %
Helse-, sosial- og idrettsfag		25,2 %	16,4 %	18,1 %	14,7 %
Av desse:	<i>Medisin</i>	9,9 %	9,7 %	8,8 %	9,2 %
	<i>Tannhelsefag</i>	8,3 %	5,1 %	5,0 %	4,1 %
Andre universitets- og høgskolefag over fire år		6,3 %	9,4 %	7,5 %	9,4 %
Sum høgare utdanning over 4 år		100 %	100 %	100 %	100 %
Talet på personar med høgare utdanning over 4 år		1474	6599	2400	9487

KJELDE: NAV, SSB

Tabell 2:

Sysselette i prosent av folkemengda etter utdanningsnivå og type utdanning, kvinner og menn i alderen 62–66 år, 2002 og 2006.

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Vidaregåande utdanning:					
Allmenne fag, inkludert musikk, dans, drama og idrettsfag		38,3 %	52,4 %	43,9 %	56,7 %
Humanistiske og estetiske fag, eksklusive musikk, dans og drama		38,1 %	51,5 %	42,6 %	57,2 %
Økonomiske og administrative fag		40,3 %	52,2 %	43,9 %	55,0 %
Naturvitenskapelige fag, handverksfag og tekniske fag		37,3 %	42,9 %	40,4 %	47,0 %
Av desse:	<i>Elektrofag</i>		42,9 %		46,4 %
	<i>Maskin- og mekaniske fag</i>		41,6 %		47,0 %
	<i>Røyrleggjarfag</i>		45,0 %		49,0 %
	<i>Tømrarfag</i>		44,8 %		50,6 %
	<i>Bygg og anlegg, eskl tømrar og røyrleggjar</i>		46,2 %		50,4 %
	<i>Andre utdanningar innan naturvitenskapelige fag, handverksfag og teknisk fag</i>		42,4 %		45,3 %
Helse- og sosialfag		41,2 %	64,4 %	45,6 %	51,9 %
Av desse:	<i>Hjelpepleie</i>	52,3 %		51,8 %	
	<i>Andre pleie- og omsorgsfag</i>	43,4 %		48,0 %	
	<i>Andre helse og sosialfag</i>	38,2 %		43,0 %	
Primærnæringsfag		42,0 %	63,6 %	53,6 %	71,4 %
Samferdsels- og tryggleiksfag og andre servicefag		33,9 %	42,8 %	40,7 %	46,6 %
Andre vidaregåande fag		38,6 %	47,6 %	41,1 %	62,1 %
Sum vidaregåande fag		39,3 %	48,0 %	44,0 %	52,1 %
Høgare utdanning til og med fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		53,8 %	59,1 %	55,9 %	58,9 %
Undervisningsfag		50,7 %	57,7 %	50,1 %	56,9 %
Av desse:	<i>Almennlærer</i>	42,7 %	54,0 %	43,7 %	55,7 %
	<i>Vidareutdanning for allmenn- og førskolelærarar</i>	53,7 %	59,4 %	51,3 %	58,1 %
Samfunnsfag og juridiske fag		58,6 %	65,8 %	61,9 %	64,7 %
Økonomiske og administrative fag		56,5 %	62,9 %	56,6 %	65,0 %
Naturvitenskapelige fag, handverksfag og tekniske fag		51,0 %	58,9 %	54,3 %	63,4 %
Av desse:	<i>Ingeniørutdanningar, mekaniske fag</i>		58,4 %		62,9 %
	<i>Ingeniørutdanningar, elektrofag</i>		55,3 %		59,8 %
	<i>Ingeniørutdanningar, bygg og anleggsgfag</i>		67,2 %		73,1 %
	<i>Andre ingeniørutdanningar</i>		58,0 %		58,3 %

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Helse-, sosial- og idrettsfag		50,8 %	59,7 %	53,4 %	64,7 %
Av desse:	<i>Grunnutdanning, sjukepleie</i>	47,7 %		47,8 %	
	<i>Vidareutdanning sjukepleie (inkl jordmor og helsesøster)</i>	53,1 %		53,7 %	
	<i>Sosialfag</i>	49,4 %		57,6 %	
	<i>Fysioterapifag</i>	60,9 %		73,4 %	
Politifag			49,3 %		51,8 %
Andre utdanningar på nivå høgare utdanning til og med fire år		44,8 %	48,5 %	45,5 %	54,8 %
Sum høgare utdanning til og med 4 år		51,4 %	58,4 %	52,4 %	60,7 %
Høgare utdanning over fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		66,4 %	75,6 %	67,6 %	74,2 %
Av desse:	<i>Språk, litteratur og historisk filosofiske fag</i>	67,7 %	77,5 %	68,3 %	74,4 %
Lærarutdanning og pedagogikk		74,3 %	67,0 %	71,8 %	74,0 %
Juridiske fag		69,5 %	78,2 %	79,7 %	82,9 %
Samfunnsfag		77,8 %	73,6 %	78,6 %	80,0 %
Økonomisk/administrative fag inkl siviløkonom		57,1 %	71,5 %	52,9 %	72,5 %
Naturvitenskaplege fag, handverksfag og tekniske fag		61,9 %	72,1 %	70,9 %	75,9 %
Av desse	<i>Sivilingeniørfag</i>		69,8 %		76,4 %
	<i>Arkitekturfag</i>		75,8 %		82,5 %
Helse-, sosial- og idrettsfag		68,7 %	86,1 %	71,5 %	88,8 %
Av desse:	<i>Medisin</i>	77,4 %	88,9 %	80,0 %	92,1 %
	<i>Tannhelsefag</i>	59,8 %	81,3 %	60,5 %	85,5 %
Andre universitets- og høgskolefag over fire år		69,9 %	66,0 %	67,4 %	63,6 %
Sum høgare utdanning over fire år		68,5 %	74,5 %	70,6 %	76,8 %

KJELDE: NAV, SSB

Tabell 3:

Uføre i prosent av folkemengda etter utdanningsnivå og type utdanning, kvinner og menn i alderen 62–66 år, 2002 og 2006.

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Vidaregåande utdanning:					
Allmenne fag, inkludert musikk, dans, drama og idrettsfag		36,5 %	30,2 %	36,4 %	28,0 %
Humanistiske og estetiske fag, eksklusive musikk, dans og drama		39,1 %	35,1 %	41,6 %	32,5 %
Økonomiske og administrative fag		37,1 %	32,0 %	37,1 %	29,5 %
Naturvitenskapelige fag, handverksfag og tekniske fag		43,5 %	36,3 %	44,2 %	34,4 %
Av disse:	<i>Elektrofag</i>		30,5 %		28,7 %
	<i>Maskin- og mekaniske fag</i>		35,5 %		33,1 %
	<i>Rørleggjarfag</i>		39,0 %		37,0 %
	<i>Tømrarfag</i>		42,2 %		39,3 %
	<i>Bygg og anlegg, eskl tømrar og rørleggjar</i>		39,2 %		36,3 %
	<i>Andre utdanningar innan naturvitenskapelige fag, handverksfag og teknisk fag</i>		39,0 %		38,7 %
Helse-og sosialfag		41,5 %	27,1 %	42,8 %	40,7 %
Av disse:	<i>Hjelpepleie</i>	47,4 %		44,5 %	
	<i>Andre pleie- og omsorgsfag</i>	41,2 %		40,3 %	
	<i>Andre helse og sosialfag</i>	40,4 %		43,2 %	
Primærnæringsfag		34,8 %	31,8 %	43,3 %	31,6 %
Samferdsels- og tryggleiksfag og andre servicefag		36,8 %	28,1 %	38,6 %	25,2 %
Andre vidaregåande fag		25,7 %	34,0 %	36,4 %	31,0 %
Sum vidaregåande fag		38,0 %	33,0 %	38,5 %	31,1 %
Høgare utdanning til og med fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		23,0 %	23,7 %	22,2 %	23,3 %
Undervisningsfag		30,6 %	25,1 %	29,6 %	23,2 %
Av disse:	<i>Almennlærer</i>	32,8 %	30,2 %	31,9 %	23,0 %
	<i>Vidareutdanning for allmenn- og førskolelærarar</i>	29,6 %	23,3 %	28,6 %	20,3 %
Samfunnsfag og juridiske fag		19,7 %	17,9 %	23,1 %	16,8 %
Økonomiske og administrative fag		20,1 %	17,0 %	23,9 %	16,6 %

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Naturvitenskaplege fag, handverksfag og tekniske fag		24,1 %	16,3 %	21,3 %	14,6 %
<i>Av desse:</i>	<i>Ingeniørutdanningar, mekaniske fag</i>		15,5 %		16,0 %
	<i>Ingeniørutdanningar, elektrofag</i>		13,6 %		12,2 %
	<i>Ingeniørutdanningar, bygg og anleggsgfag</i>		18,5 %		15,3 %
	<i>Andre ingeniørutdanningar</i>		16,3 %		13,7 %
Helse-, sosial- og idrettsfag		33,9 %	30,3 %	32,4 %	22,0 %
<i>Av desse:</i>	<i>Grunnutdanning, sjukepleie</i>	36,8 %		36,5 %	
	<i>Vidareutdanning sjukepleie (inkl jordmor og helsesøster)</i>	31,6 %		30,3 %	
	<i>Sosialfag</i>	36,6 %		31,3 %	
	<i>Fysioterapifag</i>	18,6 %		21,2 %	
Politifag			12,1 %		10,5 %
Andre utdanningar på nivå høgare utdanning til og med fire år		22,7 %	17,6 %	27,1 %	20,3 %
Sum høgare utdanning til og med 4 år		30,1 %	19,9 %	29,0 %	18,5 %
Høgare utdanning over fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		18,6 %	13,3 %	17,3 %	13,2 %
<i>Av desse:</i>	<i>Språk, litteratur og historisk filosofiske fag</i>	18,1 %	12,4 %	16,6 %	13,4 %
Lærarutdanning og pedagogikk		22,3 %	16,5 %	20,0 %	14,3 %
Juridiske fag		15,8 %	6,1 %	12,6 %	8,7 %
Samfunnsfag		10,1 %	12,5 %	15,3 %	8,7 %
Økonomisk/administrative fag inkl siviløkonom		23,8 %	11,7 %	17,6 %	9,2 %
Naturvitenskaplege fag, handverksfag og tekniske fag		18,8 %	8,5 %	15,2 %	8,2 %
<i>Av desse:</i>	<i>Sivilingeniørfag</i>		7,9 %		7,2 %
	<i>Arkitekturfag</i>		10,9 %		8,6 %
Helse-, sosial- og idrettsfag		20,2 %	10,5 %	18,2 %	8,9 %
<i>Av desse:</i>	<i>Medisin</i>	21,2 %	8,9 %	17,1 %	8,9 %
	<i>Tannhelsefag</i>	23,0 %	13,1 %	26,1 %	8,9 %
Andre universitets- og høgskolefag over fire år		14,0 %	6,6 %	15,5 %	8,2 %
Sum høgare utdanning over fire år		18,5 %	9,8 %	17,0 %	9,3 %

KJELDE: NAV, SSB

Tabell 4:

AFP-mottakere i prosent av alle etter utdanningsnivå og type utdanning, kvinner og menn i alderen 62–66 år, 2002 og 2006.

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Vidaregående utdanning:					
Allmenne fag, inkludert musikk, dans, drama og idrettsfag		15,1 %	18,0 %	16,4 %	18,9 %
Humanistiske og estetiske fag, eksklusive musikk, dans og drama		11,4 %	15,2 %	13,3 %	13,2 %
Økonomiske og administrative fag		17,2 %	21,1 %	18,2 %	21,4 %
Naturvitenskapelige fag, handverksfag og tekniske fag		16,3 %	23,8 %	15,7 %	23,0 %
Av disse:	<i>Elektrofag</i>		24,5 %		24,9 %
	<i>Maskin- og mekaniske fag</i>		24,2 %		22,6 %
	<i>Rørleggjarfag</i>		26,4 %		27,6 %
	<i>Tømrarfag</i>		19,8 %		20,5 %
	<i>Bygg og anlegg, eskl tømrar og rørleggjar</i>		21,8 %		22,6 %
	<i>Andre utdanningar innan naturvitenskapelige fag, handverksfag og teknisk fag</i>		24,3 %		22,3 %
Helse- og sosialfag		14,3 %	22,9 %	15,7 %	13,1 %
Av disse:	<i>Hjelpepleie</i>	15,1 %		16,0 %	
	<i>Andre pleie- og omsorgsfag</i>	16,5 %		17,7 %	
	<i>Andre helse og sosialfag</i>	13,4 %		14,9 %	
Primærnæringsfag		7,7 %	13,6 %	7,6 %	12,5 %
Samferdsels- og tryggleiksfag og andre servicefag		12,9 %	14,4 %	16,1 %	14,5 %
Andre vidaregåande fag		11,9 %	20,4 %	10,9 %	13,1 %
Sum vidaregåande fag		15,3 %	20,1 %	16,6 %	20,0 %
Høgare utdanning til og med fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		19,3 %	25,8 %	21,6 %	22,8 %
Undervisningsfag		32,3 %	40,0 %	32,9 %	37,2 %
Av disse:	<i>Almennlærer</i>	33,9 %	36,3 %	34,3 %	37,2 %
	<i>Vidareutdanning for allmenn- og førskolelærere</i>	34,8 %	43,9 %	35,2 %	42,0 %
Samfunnsfag og juridiske fag		29,8 %	25,9 %	23,1 %	23,2 %
Økonomiske og administrative fag		18,3 %	18,9 %	20,9 %	17,6 %

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Naturvitskapelege fag, handverksfag og tekniske fag		30,0 %	28,3 %	23,4 %	24,3 %
<i>Av desse:</i>	<i>Ingeniørutdanningar, mekaniske fag</i>		28,2 %		22,5 %
	<i>Ingeniørutdanningar, elektrofag</i>		32,8 %		27,3 %
	<i>Ingeniørutdanningar, bygg og anleggsgfag</i>		25,0 %		19,9 %
	<i>Andre ingeniørutdanningar</i>		33,0 %		28,7 %
Helse-, sosial- og idrettsfag		23,5 %	18,5 %	22,2 %	19,5 %
<i>Av desse:</i>	<i>Grunnutdanning, sjukepleie</i>	24,0 %		22,1 %	
	<i>Vidareutdanning sjukepleie (inkl jordmor og helsesøster)</i>	27,8 %		24,8 %	
	<i>Sosialfag</i>	19,6 %		23,0 %	
	<i>Fysioterapifag</i>	16,1 %		12,8 %	
Politifag			5,7 %		2,0 %
Andre utdanningar på nivå høgare utdanning til og med fire år		11,0 %	11,9 %	17,1 %	12,8 %
Sum høgare utdanning til og med 4 år		26,5 %	29,2 %	26,8 %	26,2 %
Høgare utdanning over fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		29 %	35 %	28 %	30 %
<i>Av desse:</i>	<i>Språk, litteratur og historisk filosofiske fag</i>	29,2 %	33,8 %	29,1 %	30,4 %
Lærarutdanning og pedagogikk		26,8 %	35,6 %	22,9 %	24,9 %
Juridiske fag		18,9 %	13,6 %	10,5 %	8,9 %
Samfunnsfag		24,2 %	17,0 %	10,7 %	16,5 %
Økonomisk/administrative fag inkl siviløkonom		19,0 %	14,5 %	29,4 %	12,8 %
Naturvitskapelege fag, handverksfag og tekniske fag		28,4 %	25,3 %	27,0 %	20,7 %
<i>Av desse:</i>	<i>Sivilingeniørfag</i>		23,9 %		18,3 %
	<i>Arkitekturfag</i>		14,5 %		8,3 %
Helse-, sosial- og idrettsfag		17,0 %	10,1 %	17,2 %	8,7 %
<i>Av desse:</i>	<i>Medisin</i>	8,9 %	9,8 %	11,0 %	5,9 %
	<i>Tannhelsefag</i>	14,8 %	6,5 %	16,0 %	6,6 %
Andre universitets- og høgskolefag over fire år		14,0 %	19,2 %	19,3 %	17,6 %
Sum høgare utdanning over 4 år		23,6 %	22,0 %	22,1 %	18,3 %

KJELDE: NAV, SSB

Tabell 5:

Summen av talet på uføretrygda og AFP-mottakarar i prosent av folkemengda etter utdanningsnivå og type utdanning, kvinner og menn i alderen 62–66 år. 2002 og 2006.

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Vidaregåande utdanning:					
Allmenne fag, inkludert musikk, dans, drama og idrettsfag		51,7 %	48,2 %	52,8 %	46,8 %
Humanistiske og estetiske fag, eksklusive musikk, dans og drama		50,5 %	50,3 %	54,9 %	45,7 %
Økonomiske og administrative fag		54,3 %	53,1 %	55,3 %	50,9 %
Naturvitenskaplege fag, handverksfag og tekniske fag		59,8 %	60,1 %	59,8 %	57,4 %
Av desse:	<i>Elektrofag</i>		54,9 %		53,6 %
	<i>Maskin- og mekaniske fag</i>		59,8 %		55,7 %
	<i>Rørleggjarfag</i>		65,4 %		64,5 %
	<i>Tømrarfag</i>		62,0 %		59,8 %
	<i>Bygg og anlegg, eskl tømrar og rørleggjar</i>		61,0 %		58,8 %
	<i>Andre utdanningar innan naturvitenskaplege fag, handverksfag og teknisk fag</i>		63,4 %		61,0 %
Helse- og sosialfag		55,8 %	50,0 %	58,5 %	53,7 %
Av desse:	<i>Hjelpepleie</i>	62,5 %		60,5 %	
	<i>Andre pleie- og omsorgsfag</i>	57,6 %		58,0 %	
	<i>Andre helse og sosialfag</i>	53,9 %		58,1 %	
Primærnæringsfag		42,5 %	45,3 %	51,0 %	44,1 %
Samferdsels- og tryggleiksfag og andre servicefag		49,7 %	42,5 %	54,7 %	39,7 %
Andre vidaregåande fag		37,6 %	54,4 %	47,3 %	44,1 %
Sum vidaregåande fag		53,3 %	53,1 %	55,0 %	51,1 %
Høgare utdanning til og med fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		42,2 %	49,5 %	43,8 %	46,1 %
Undervisningsfag		62,9 %	65,1 %	62,6 %	60,4 %
Av desse:	<i>Almennlærer</i>	66,8 %	66,5 %	66,2 %	60,2 %
	<i>Vidareutdanning for allmenn- og førskolelærarar</i>	64,4 %	67,2 %	63,8 %	62,3 %
Samfunnsfag og juridiske fag		49,5 %	43,9 %	46,2 %	40,0 %
Økonomiske og administrative fag		38,4 %	36,0 %	44,8 %	34,3 %
Naturvitenskaplege fag, handverksfag og tekniske fag		54,1 %	44,7 %	44,7 %	38,9 %
Av desse:	<i>Ingeniørutdanningar, mekaniske fag</i>		43,7 %		38,5 %
	<i>Ingeniørutdanningar, elektrofag</i>		46,5 %		39,6 %
	<i>Ingeniørutdanningar, bygg og anleggsfag</i>		43,5 %		35,2 %
	<i>Andre ingeniørutdanningar</i>		49,4 %		42,4 %

		Kvinner 2002	Menn 2002	Kvinner 2006	Menn 2006
Helse-, sosial- og idrettsfag		57,4 %	48,7 %	54,6 %	41,5 %
Av desse:	<i>Grunnutdanning, sjukepleie</i>	60,8 %		58,6 %	
	<i>Vidareutdanning sjukepleie (inkl jordmor og helsesøster)</i>	59,4 %		55,1 %	
	<i>Sosialfag</i>	56,1 %		54,2 %	
	<i>Fysioterapifag</i>	34,7 %		34,0 %	
Politifag			17,8 %		12,5 %
Andre utdanningar på nivå høgare utdanning til og med fire år		33,8 %	29,5 %	44,1 %	33,1 %
Sum høgare utdanning til og med fire år		56,6 %	49,2 %	55,8 %	44,7 %
Høgare utdanning over fire år:					
Humanistiske og estetiske fag		47,7 %	48,6 %	45,5 %	43,0 %
Av desse:	<i>Språk, litteratur og historisk filosofiske fag</i>	47,4 %	46,3 %	45,7 %	43,8 %
Lærarutdanning og pedagogikk		49,2 %	52,1 %	42,9 %	39,2 %
Juridiske fag		34,7 %	19,7 %	23,1 %	17,6 %
Samfunnsfag		34,3 %	29,4 %	26,0 %	25,2 %
Økonomisk/administrative fag inkl siviløkonom		42,9 %	26,1 %	47,1 %	22,0 %
Naturvitskapelege fag, handverksfag og tekniske fag		47,2 %	33,9 %	42,2 %	28,8 %
Av desse:	<i>Sivilingeniørfag</i>		31,8 %		25,5 %
	<i>Arkitekturfag</i>		25,4 %		16,9 %
Helse-, sosial- og idrettsfag		37,2 %	20,6 %	35,4 %	17,6 %
Av desse:	<i>Medisin</i>	30,1 %	18,7 %	28,1 %	14,7 %
	<i>Tannhelsefag</i>	37,7 %	19,6 %	42,0 %	15,6 %
Andre universitets- og høgskolefag over fire år		28,0 %	25,8 %	34,8 %	25,7 %
Sum høgare utdanning over fire år		42,1 %	31,9 %	39,1 %	27,6 %

KJELDE: NAV, SSB

Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet i Norge

AV FRØYDIS BAKKEN

SAMANDRAG

Norge er et av landene med høyest yrkesdeltakelse for kvinner. Det norske arbeidsmarkedet er likevel sterkt kjønnssegregert, både ved at kvinner og menn fortsatt i betydelig grad velger ulike utdanninger og arbeider i ulike yrker, næringer og sektorer. Menn har også i større grad lederstillinger enn kvinner.

Utdanning legger i stor grad grunnlaget for deltakelsen og karrieren i arbeidsmarkedet. Tall fra 2006 over befolkningens høyeste fullførte utdanning, tyder på at kjønnssegregeringen i utdanning er i endring. I 2006 var det en høyere andel yngre kvinner som har høyere utdanning enn yngre menn. Når det gjelder fagfelt, nærmer kvinnene seg mennene ved at en høy andel kvinner nå velger utdanninger som jus, medisin og økonomi. Mennene nærmer seg i mindre grad kvinnenes tradisjonelle fag som sykepleie.

Menn og kvinners ulike utdanningsvalg reflekteres i kjønnsforskjeller blant de sysselsatte i ulike næringer. Dette er også årsaken til at utviklingen i arbeidsledigheten utvikler seg ulikt for menn og kvinner. Deltidsarbeid er også utbredt blant kvinner.

Kjønnsforskjellene i arbeidsmarkedet finner vi også igjen i inntekt, sykefravær, uttak av foreldrepenger og alderspensjon. Alderspensjonen, som reflekterer en persons deltakelse i arbeidslivet, er betydelig lavere for kvinner enn for menn. I 1. halvår 2009 utgjorde den gjennomsnittlige alderspensjonen for kvinner 73 prosent av menns gjennomsnittlige alderspensjon. De siste tiårene har yngre kvinner tatt lengre utdanninger enn tidligere, samtidig som vi har hatt en jevn økning i sysselsettingen blant kvinner. Det vil imidlertid ta lang tid før vi ser effekten av dette i alderspensjonene.

INNLEDNING

Norge er et av landene med høyest yrkesdeltakelse for kvinner. I 2008 var 77,1 prosent av mennene og 70,7 prosent av kvinnene yrkesaktive. Ifølge OECD er det norske arbeidsmarkedet likevel et av de mest kjønnssegregerte i verden (OECD 2002).

Det at det norske arbeidsmarkedet er gjennomgående kjønnsdelt kan forklares både av individuelle og strukturelle forskjeller. Valg av for eksempel utdanning, yrke og stillingsandel henger blant annet sammen med den enkeltes preferanser, normer, rolle i familien og økonomiske behov.

Til tross for den høye kvinnelige yrkesdeltakelsen i Norge, indikerer ulike parametere i arbeidsmarkedet som deltidsarbeid, sektortilknytning, fordelingen i næringer og sykefravær at det derimot er store forskjeller mellom kjønnene. Kjønnssegregeringen i arbeidsmarkedet, til tross for høy grad av likestilling i samfunnet generelt sett, omtales ofte som det norske likestillingsparadokset.

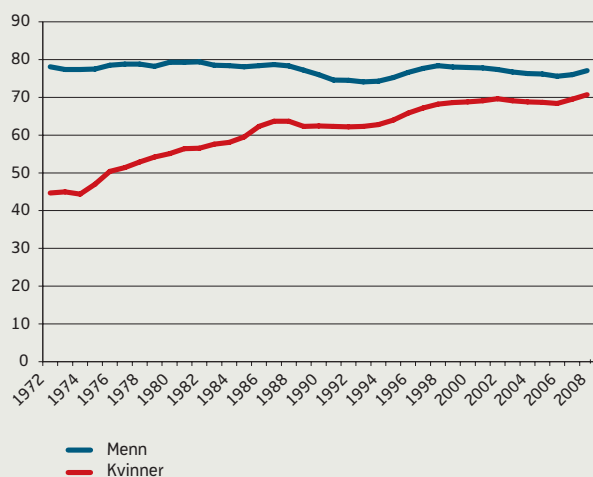
Offentlig statistikk fordeles ofte etter kjønn, og kjønn er generelt sett en sentral variabel i analyser av arbeidsmarkedet. Formålet med denne artikkelen er å gi et oversiktsbilde av det kjønnsdelte arbeidsmarkedet i Norge. Trekk ved menn og kvinners deltakelse i det norske arbeidsmarkedet vil bli belyst ved hjelp av ulike statistiske indikatorer.

HØY KVINNELIG YRKEDELTADELSE

Figur 1 viser utviklingen i yrkesdeltakelse for menn og kvinner fra 1972 til 2008. Figuren viser at yrkesdeltakelse blant kvinner har økt fra 44,7 prosent i 1972 til 70,7 prosent i 2008. I 1972 var 78,1 prosent av mennene yrkesaktive, mens dette gjaldt 77,1 prosent i 2008. Yrkesdeltakelsen har altså vært stigende for kvinner i denne perioden, og svakt avtakende for menn.

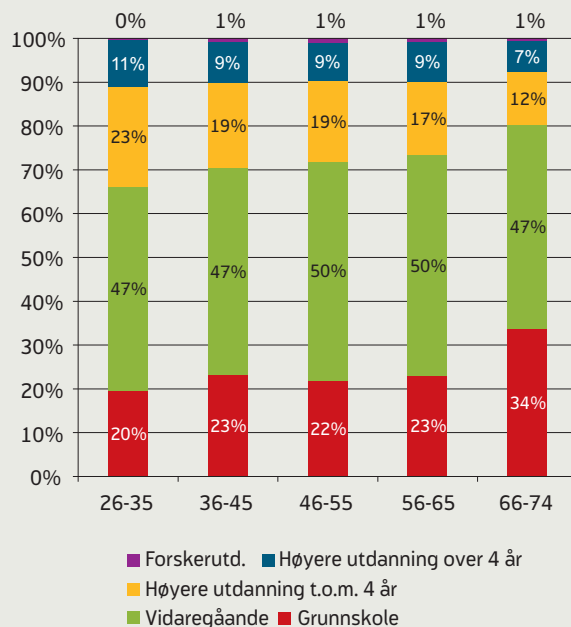
Ulike modeller for velferdsordninger har enten familie, stat eller marked som grunnpilar for velferdsoppgavene i samfunnet. Felles for de skandinaviske landene er en velferdsordning hvor staten spiller en sentral rolle. Den i internasjonal sammenheng høye kvinnelige yrkesdeltakelsen må sees i lys av dette. For det første har de nordiske landene gode velferdsordninger der omsorgsoppgaver er overført fra familien til staten. Dette har gjort det mulig for kvinner i større grad å delta i yrkeslivet. For det andre har oppbyggingen av velferdsstaten, hvor det offentlige i stor grad tar ansvaret for omsorgsoppgaver, også skapt mange nye jobber. Disse jobbene har i stor utstrekning absorbert den økte kvinnelige yrkesdeltakelsen.

Figur 1:
Andel personer i alderen 15-74 år i arbeidsstyrken etter år og kjønn. Prosent.

KILDE: ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSEN, STATISTISK SENTRALBYRÅ.

Figur 2:
Andelen menn i yrkesaktiv alder etter høyeste fullførte utdanning og alder. 2006.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG NAV

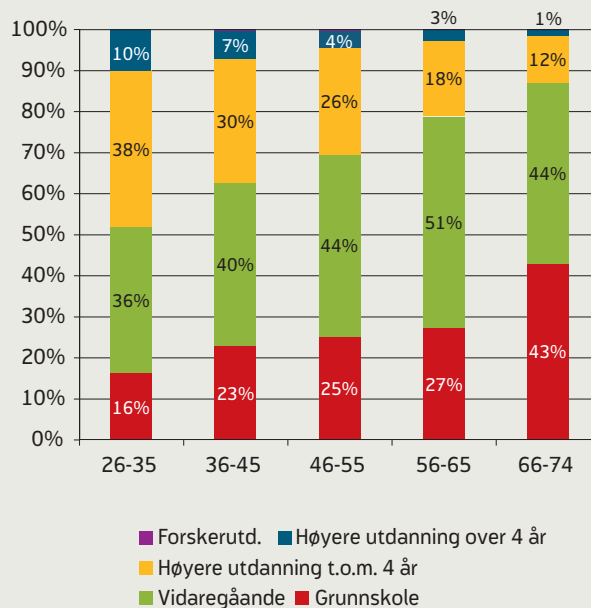
UTDANNING

Arbeidsmarkedet i Norge er både horisontalt og vertikalt kjønnssegregert. Horisontal kjønnssegregering vil typisk si at kvinner og menn arbeider i ulike sektorer og yrker. Kvinner arbeider for eksempel i større grad i offentlig sektor enn menn. Vertikal kjønnssegregering vil si at menn og kvinner har ulike posisjoner, og da også innen samme yrke. Eksempelvis har menn i større grad ledende stillinger enn kvinner.

Utdanning er et viktig premiss for deltakelse og muligheter i arbeidsmarkedet. Grunnlaget for et horisontalt segregert arbeidsmarked legges i utdanningsvalgene menn og kvinner gjør. Valg av utdanning legger grunnlaget for videre kjønnsforskjeller både i sysselsetting og arbeidsledighet.

Figurene 2 og 3 viser andelen menn og kvinner etter utdanningsnivå i ulike aldersgrupper. Utdanningsnivået viser til den høyeste fullførte utdanningen. Figurene viser at unge i større grad enn eldre har høyere utdanning. Det er altså et økende utdanningsnivå i befolkningen. Økningen i utdanningsnivå blant de yngre aldersgruppene er imidlertid sterkest for kvinner. Mens det blant menn i alderen 66-74 år er 20 prosent som har høyere utdanning (inkludert forskerutdanning), er denne andelen 13 prosent for kvinner. For menn i aldersgruppen 26-35 år har denne andelen økt til 34 prosent, mens den har økt til 48 prosent for kvinner. Andelen av den mannlige befolkningen i alderen 66 til

Figur 3:
Andelen kvinner i yrkesaktiv alder etter høyeste fullførte utdanning og alder. 2006

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG NAV

74 år som har høyere utdanning ligger 7 prosentpoeng høyere enn for kvinner i samme aldersgruppe. I alderen 26 til 35 år dette endret seg slik at andelen kvinner med høyere utdanning er 14 prosentpoeng høyere enn for menn.

Figurene 2 og 3 viser også at mens andelen menn med videregående skole som høyeste fullførte utdanning holder seg tilnærmet konstant på 47 prosent for alle aldersgrupper, viser andelen kvinner med videregående skole som høyeste utdanning en fallende trend. For de yngste aldersgruppene er det altså en høyere andel kvinner som har høyere utdanning. I aldersgruppen 66 til 74 år er det 44 prosent av kvinnene som har videregående utdanning som sin høyeste utdanning. Denne andelen er redusert til 16 prosent for aldersgruppen 26 til 35 år.

Andelen som har grunnskole som høyeste utdanning viser en fallende trend både for menn og kvinner, men andelen avtar sterkest for kvinner.

Tallene fra 2006 viser altså at kjønnssegregeringen er i endring når det gjelder utdanningsnivå. Når det gjelder kjønnssegregeringen innen fagfelt er den også tydelig.

Tabell 1, 2 og 3 viser de fagfeltene som har høyest andel menn og kvinner på ulike utdanningsnivå. Disse tabellene viser at det på noen områder ikke er så store kjønnsforskjeller, mens det på andre områder er betydelige kjønnsforskjeller.

I befolkningen med høyere utdanning over 4 år i 2006, var for eksempel fagfeltene jus, medisin samt samlebetegnelsen språk-, litteratur-, religions-, og historisk-filosofiske fag blant de fem største både for menn og kvinner. Det er riktignok flest kvinner (13%) som har fullført høyere utdanning innen samfunnsfag, mens det er flest menn som har fullført utdanning som siviløkonom (9%). Innen jus og medisin er det mindre forskjeller i andelen mellom menn og kvinner.

Utdanningsnivået under dette, det vil si høyere utdan-

ninger opp til og med 4 år, presenteres i tabell 2. Her kommer økonomiske og administrative fag høyt opp for begge kjønn. 18 prosent av mennene med utdanning på dette nivået har utdanning innen dette fagfeltet, mens det gjelder 12 prosent av kvinnene. Blant kvinnene er sykepleie det største fagfeltet. 16 prosent av den kvinnelige befolkningen med utdanning på dette nivået er utdannet innen sykepleie. Blant menn ligger sykepleieutdanningen på 17. plass, med 2 prosent av mennene som har utdanning på dette nivået.

Av utdanning på høyere nivå samlet sett viser tabell 1 og 2 altså at en høy andel kvinner har sin høyeste fullførte utdanning innen fagfelt som økonomi og administrasjon samt jus, som tidligere var mannsdominerte fag. På den annen side har menn i mindre grad beveget seg inn i typiske kvinneutdanninger som eksempelvis sykepleie.

Befolkningens høyeste utdanning på videregående nivå presenteres i tabell 3. Her er allmennfaglig studieretning den største både for menn og kvinner. Over en tredjedel av kvinnene med videregående som sin høyeste utdanning finner vi her, mens dette gjelder 21 prosent av mennene. Det er også en betydelig andel av begge kjønn som har økonomiske og administrative fag som sin høyeste fullførte utdanning på videregående nivå. Det vil si 25 prosent av kvinnene og 11 prosent av mennene. Økonomiske fag utgjør sammen med allmenne fag de rene teoretiske linjene på videregående nivå.

Blant de mer yrkesrettede fagfeltene er kjønnsforskjellene tydeligere. Mens de største fagfeltene på kvinnesidene er helse- og sosialfag (13 %), hjelpepleie (6 %) og humanistiske og estetiske fag (5 %), er det på mannsiden maskin- og mekaniske fag (18 %), elektrofag (11 %) og samferdsel, sikkerhet og service (7 %) som er de største.

Når vi ser de ulike utdanningsnivåene under ett, kan vi si at tendensen er at kjønnssegregeringen blir mindre med økende utdanning.

Tabell 1:

Fagfelt med høyest andel menn og kvinner blant utdanninger over 4 år. Befolkningen 26-74 år. 2006.

	Fagfelt	kvinner	Fagfelt	menn
1	Samfunnsfag	13 %	Siviløkonom	9 %
2	Språk, litteratur, historisk-filosofiske fag og religion	11 %	Andre universitets- og høgskolefag	9 %
3	Juristar og andre juridiske fag	10 %	Juristar og andre juridiske fag	8 %
4	Medisin	8 %	Medisin	7 %
5	Andre universitets- og høgskolefag	8 %	Språk, litteratur, historisk-filosofiske fag og religion	7 %

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG NAV

Tabell 2:

Fagfelt med høyest andel menn og kvinner blant utdanninger opptil 4 år. Befolkningen 26-74 år. 2006.

	Fagfelt	kvinner	Fagfelt	menn
1	Sykepleie	16 %	Øk/adm fag nivå 6 (eks.sivøk)	18 %
2	Øk/adm fag nivå 6 (eks.sivøk)	12 %	Andre utdanninger lavere grad	7 %
3	Videreutdanning for førskole- og almennlærere	9 %	Andre undervisningsfag	6 %
4	Andre undervisningsfag	8 %	Samfunnsfag og juss	6 %
5	Almennlærer	7 %	Videreutdanning for førskole- og almenlærere	6 %

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG NAV

Tabell 3:

Fagfelt med høyest andel menn og kvinner blant utdanninger på videregående nivå. Befolkningen 26-74 år. 2006.

	Fagfelt	kvinner	Fagfelt	menn
1	Almenne fag, inkl idrett og musikk, dans drama	34 %	Almenne fag, inkl idrett og musikk, dans drama	21 %
2	Øk/adm fag	25 %	Maskin og mekaniske fag	18 %
3	Helse og sosial, ekskl pleie og omsorgsfag	13 %	Elektrofag	11 %
4	Hjelpepleie	6 %	Øk/adm fag	11 %
5	Humanistiske og estetiske fag, ekskl musikk,dans drama	5 %	Samferdsel, sikkerhet og service	7 %

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG NAV

KVINNER ARBEIDER OFTEST INNEN HELSE, MENS MENN ARBEIDER INNEN BYGG OG ANLEGG

Det er betydelige forskjeller i hvilke næringer menn og kvinner i størst grad arbeider. Figur 4 viser at kvinnedominansen er størst innen helse- og sosialtjenester (82 %) og undervisning (64 %), mens mannsdominansen er størst innen bygge- og anleggsvirksomhet (92 %), kraft- og vannforsyning (78 %), industri, bergverksdrift, olje- og gassutvinning (76 %), jordbruk, skogbruk og fiske (75 %) samt transport og kommunikasjon (75 %). Dette gjenspeiler spesielt kjønnsforskjellene som kom frem for videregående og høyere utdanning opptil fire år.

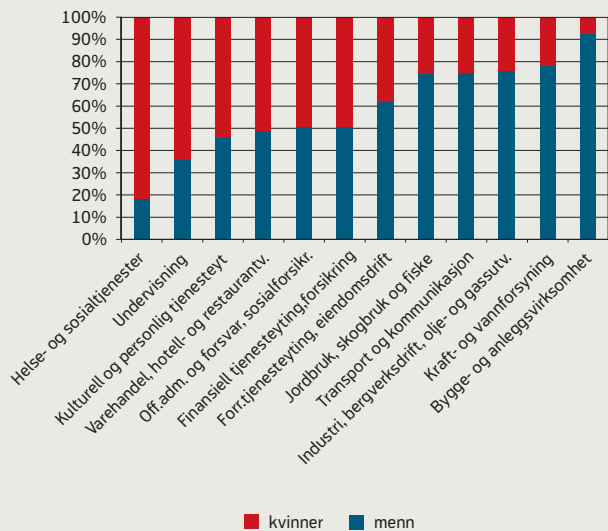
De næringene som har likest fordeling mellom kjønnene er offentlig administrasjon, forsvar og sosialforsikring, varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet og finansiell tjenesteyting og forsikring, hvor det er tilnærmet lik andel av kvinner og menn.

KVINNER ARBEIDER OFTERE DELTID, MEN ANDELEN MENN ER SVAKT ØKENDE

Når vi omtaler stillingsandeler bruker vi oftest inndelingen heltids- og deltidsarbeid. Heltidsarbeid defineres som 37 timer eller mer per uke. Deltidsarbeid kan imidlertid deles inn i kort og lang deltid. Kort deltid henviser til 1 til 19 timer per uke. Lang deltid henviser til 20 til 36 timer per uke.

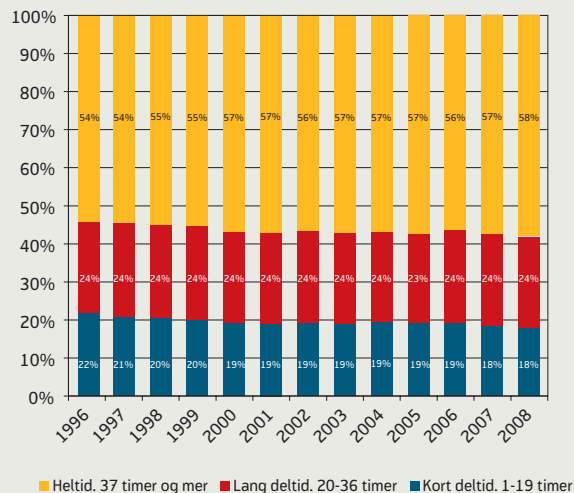
Figurene 5 og 6 viser at det er en betydelig høyere andel kvinner enn menn som arbeider deltid, og dette gjelder for alle årene fra 1996 til 2008. Figur 5 viser at andelen kvinner som arbeider lang deltid har holdt seg konstant på 24 prosent i hele perioden. Andelen kvinner som arbeider kort deltid har sunket fra 22 prosent i 1996 til 18 prosent i 2008. Andelen kvinner som arbeider heltid har økt fra 54 til 58 prosent i samme periode. Det har altså blitt en høyere andel kvinner som arbeider heltid og en lavere andel kvinner som arbeider kort deltid i denne perioden.

Figur 4:
Sysselsatte etter kjønn og næring. 4. kvartal 2008.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ

Figur 5:
Sysselsatte kvinner etter stillingsandel og tid. 1996-2008.

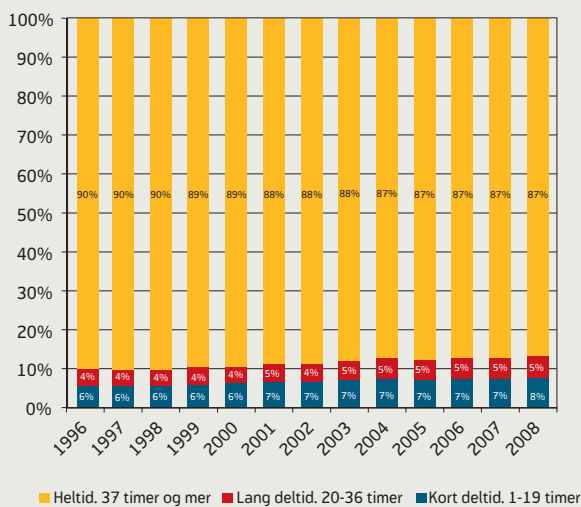

KILDE: ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSEN, STATISTISK SENTRALBYRÅ.

Figur 6 viser at andelen menn som arbeider deltid har økt noe i perioden 1996 til 2008. I 1996 var det 6 prosent menn som arbeidet kort deltid, mot 8 prosent i 2008. Andelen menn som arbeider lang deltid har økt med ett prosentpoeng i perioden, til 5 prosent i 2008. Andelen menn som arbeider

heltid har falt fra 90 prosent i 1996 til 87 prosent i 2008. Det har altså blitt en noe høyere andel menn som arbeider deltid i 2008, mens andelen som arbeider heltid har falt tilsvarende.

Figur 6:
Sysselsatte menn etter stillingsandel og tid. 1996-2008.

KILDE: ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSEN, STATISTISK SENTRALBYRÅ.

KVINNERS ANDEL AV MENNS INNTEKT SVAKT ØKENDE SISTE 10 ÅR

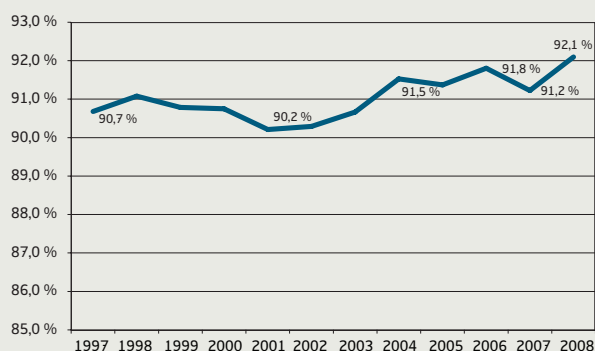
Kvinnens andel av menns inntekt for heltidsansatte presenteres i figur 7. Når vi sammenlikner månedsinntekt for heltidsansatte menn og kvinner, utgjorde kvinnens inntekt 92 prosent av menns i 2008. Figur 7 viser en svakt økende trend, når det gjelder kvinnens andel av menns inntekt. Utviklingen viser imidlertid noen svingninger, som kan forklares med konjunktursvingninger. Menns arbeidstilknøytning er mer konjunktursensitiv enn kvinnens, og lønnsinntektene vil da også svinge mer med konjunkturane.

Dersom vi tar hensyn til at mange kvinner og få menn arbeider deltid, som vist i figurene 5 og 6, vil altså forskjellene i faktisk utbetalt lønn bli større enn det som er presentert i figur 7. Lønnsutviklingen har også vært svakere for de som har deltidsarbeid enn for de som har fulltidsarbeid.

Det har vært mye oppmerksomhet rundt lønnsforskjeller mellom kjønnene, og Likelønnskommisjonen (2008) sammenfattet i 5 hovedpunkter hva som forklarer lønnsforskjellene mellom kjønnene:

- Forskjeller i utdanningslengde og alder forklarer svært lite av lønnsgapet i dag
- Kvinner og menn har om lag lik lønn i samme stilling i samme virksomhet
- Lønnsgapet følger det kjønnsdelte arbeidsmarkedet
- Forhandlingssystemet opprettholder stabile lønnsrelasjoner, også mellom kvinner og menn
- Lønnsforskjellene vokser i småbarnsfasen.

Figur 7:
Kvinnens andel av menns mediane månedsinntekt¹ for heltidsansatte i perioden 1997 til 2008.

¹ Månedsinntekt omfatter utbetalt avtalt lønn, uregelmessige tillegg, bonus, provisjon etc., men ikke medregnet overtidsgodtgjørelse.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ.

Likelønnskommisjonen peker altså på at lønnsgapet følger det kjønnsdelte arbeidsmarkedet, som har blitt presentert ovenfor gjennom utdanning og næringsfordelt sysselsetting. De peker i tillegg på at lønnsforskjellene øker i småbarnsfasen. Tall for uttak av foreldrepenger i forbindelse med fødsel underbygger dette ved at det er mor som i størst grad tar ut foreldrepenger. Fedrekvoten har blitt utvidet ved flere tilfeller de siste årene, senest juli 2009 da fedrekvoten økte til 10 uker.

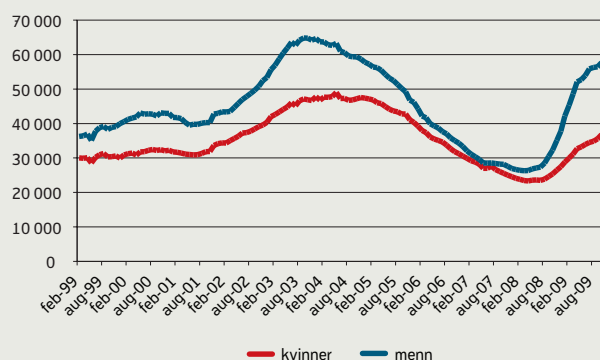
UTVIKLINGEN I ARBEIDSLEDIGHETEN BLANT MENN ER MEST KONJUNKTURENSENSITIV

Den sesongjusterte utviklingen for helt ledige og tiltaksdeltakere fra februar 1999 til november 2009 presenteres i figur 8. Antallet helt ledige og tiltaksdeltakere har vært høyere for menn enn for kvinner i hele denne perioden.

Ledigheten har over lengre tid utviklet seg ulikt for menn og kvinner, men det varierer over tid og med konjunkturerne hvor stor denne forskjellen mellom kjønnene er. Kjønnsegregeringen i det norske arbeidsmarkedet forklarer mye av denne forskjellen. Selv om det er flere menn enn kvinner i arbeidsstyrken, viser figuren klart at ledighetsnivået er høyere og mer konjunktursensitivt for menn.

På slutten av 1990-tallet var norsk økonomi inne i en høykonjunktur. Differansen mellom ledighetsnivået for menn og kvinner var på dette tidspunktet rundt 6 000. I august 2003 var det derimot over 18 000 flere ledige menn enn kvinner. I denne perioden var arbeidsmarkedet spesielt svekket for næringer hvor menn er overrepresentert, som bygg og anlegg, industri og IKT. Dette er næringer som er sensitive for konjunkturutviklingen i norsk og internasjonal økonomi. IKT-næringen ble særlig hardt rammet av nedgangskonjunkturer, noe som hang sammen med et svært høyt aktivitetsnivå på slutten av 1990-tallet og ved årtusenskiftet. Når det gjelder industrien, ble næringens konkurransevne svært skadelidende av det høye rentenivået i Norge ved inngangen til dette tiåret. Dette kom blant annet som følge av de høye lønnsoppgjørene på slutten av 1990-tallet, samt i 2000 og 2002. Norske bedrifters konkurransevne svekkes når lønnsveksten er høyere enn hos hovedkonkurrentene. Disse faktorene førte samlet til at norske bedrifter fikk svekket sin konkurransevne, noe som bidro til redusert sysselsetting og økt arbeidsledighet. Det relativt høye rentenivået bidro også til at veksten i privat konsum ble svakt, noe som også svekket etterspørselen etter arbeidskraft.

Figur 8:
Utviklingen i summen av antall tiltaksdeltakere og helt ledige arbeidssøkere for kvinner og menn. Sesongjusterte tall. Februar 1999–november 2009.

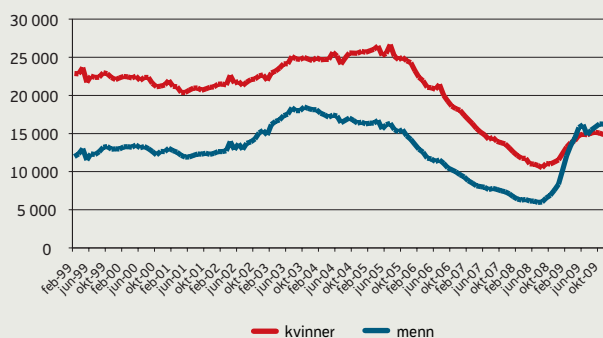
KILDE: NAV

Arbeidsmarkedet snudde i 2004, og juli 2007 var det tidspunktet hvor differansen mellom kjønnene var minst med 900 flere mannlige helt ledige og tiltaksdeltakere enn kvinnelige. I denne oppgangskonjunktoren falt arbeidsledigheten mest og raskest for menn. Det hittil siste vendepunktet i det norske arbeidsmarkedet kom i 2008, og som følge av finanskrisen høsten 2008 fikk vi en sterk vekst i arbeidsledigheten. Arbeidsledigheten økte sterkest for menn, og i november var forskjellen mellom kjønnene økt til 20 000 personer.

ANTALLET DELVIS LEDIGE HØYEST FOR MENN FOR FØRSTE GANG I 2009

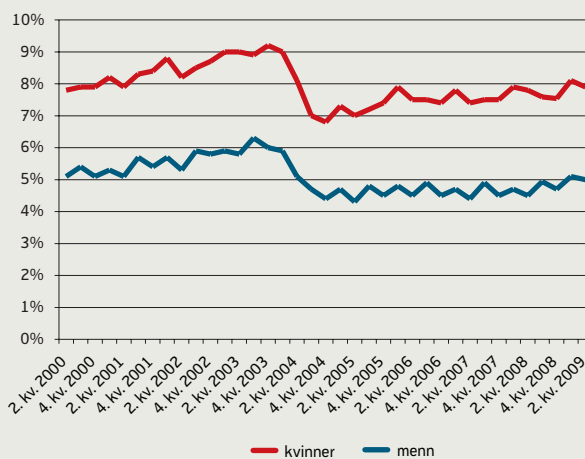
Registrerte delvis ledige arbeidssøkere er personer som arbeider deltid og som ønsker lengre arbeidstid. Figur 9 viser utviklingen i delvis ledige arbeidssøkere fra februar 1999 til november 2009. Den viser at det historisk sett har vært flest kvinnelige delvis ledige arbeidssøkere. Det er først i april 2009 at tallet på delvis ledige mannlige arbeidssøkere overstiger tallet på kvinnelige. Dette må sees i sammenheng med den sterke økningen i arbeidsledigheten som følge av finanskrisen høsten 2008. Forverringen i arbeidsmarkedet kom da først og fremst i de mannsdominerte yrkene innen industri og bygg og anlegg. Endringer i permitteringsregelverket som kom 1. halvår 2009 gjorde det også lettere for arbeidsgivere å permittere i lavere stillingsandeler enn tidligere og å rullere permitteringen blant de ansatte. Dette vil påvirke tallet på delvis ledige.

Figur 9:
Utviklingen i delvis ledige arbeidssøkere kvinner og menn. Sesongjusterte tall. Februar 1999–november 2009.

KILDE: NAV

Figur 10:
Utviklingen i legemeldt sykefravær for menn og kvinner. 2. kvartal 2000–2. kvartal 2009. Prosent av avtalte dagsverk.

KILDE: NAV

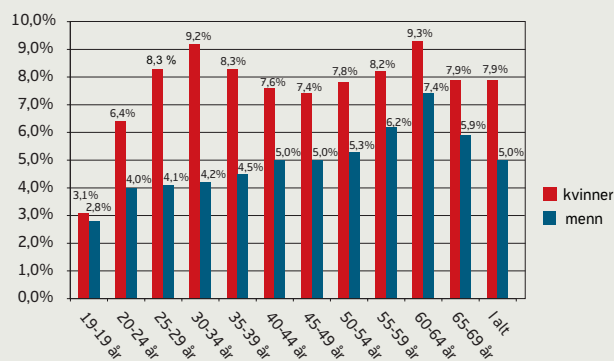
KVINNERS OG MENNS SYKEFRAVÆR

Figur 10 viser utviklingen i det legemeldte sykefraværet for menn og kvinner. I denne perioden, fra og med 2. kvartal 2000 til og med 2. kvartal 2009, har sykefraværet vært høyere blant kvinner enn blant menn. Den relative forskjellen mellom menns og kvinners sykefravær har også økt. I 2. kvartal 2000 var kvinners sykefravær 1,5 ganger så høyt som menns, og i 2. kvartal 2009 var kvinners sykefravær 1,7 ganger så høyt. Den langsiktige utviklingen i denne perioden har altså vært at kvinners sykefravær har økt mer enn sykefraværet blant menn.

NAV's sykefraværstatistikk, presentert i figur 11, viser at kvinner har høyere sykefravær enn menn i alle aldersgrupper fra 20 til 69 år, og at sykefraværet hos kvinner er spesielt høyt i aldersgruppa 20–39 år. I en analyse av sykefravær og svangerskap kommer det frem at sykefraværet under svangerskap er en viktig forklaring på hvorfor sykefraværet hos kvinner i alderen 20–39 år er høyere enn hos menn i samme aldersgruppe. Mens kvinner i alderen 20–39 år gjennomsnittlig hadde 7,3 prosent sykefravær i andre kvartal 2006, hadde gravide i samme aldersgruppe 22,4 prosent sykefravær i samme periode. Dersom vi utelukker gravide fra analysen, reduseres kjønnsforskjellen i sykefraværet kraftig i aldersgruppa 20–39 år (Myklebø 2007).

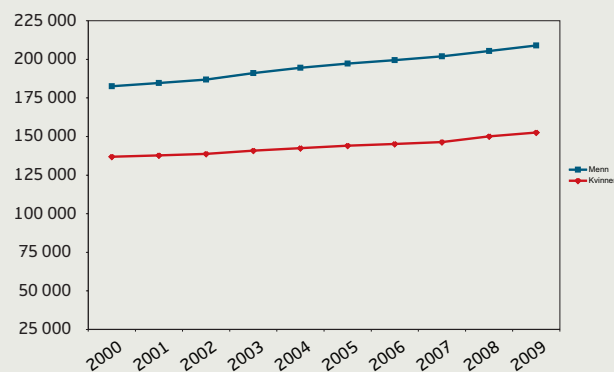
Som vist ovenfor er en viktig dimensjon i det kjønnsdelte arbeidsmarkedet at menn og kvinner arbeider i ulike næringer. Dette kan også forklare noe av forskjellene i sykefraværet i de eldre aldersgruppene.

Figur 11:
Legemeldt sykefravær for menn og kvinner etter
alder. 2. kvartal 2009. Prosent av avtalte dagsverk.

KILDE: NAV

Figur 12:
Alderspensionister. Kjønn og alder. Kvinners andel
av menns pensjon i prosent. Gjennomsnittlig årlig
pensjon. 30. juni 2000-2009. Beløp i kroner.

KILDE: NAV

ALDERSPENSJON

Den gjennomsnittlig årlige pensjonen var 209 000 kroner for menn og 152 600 kroner for kvinner ved utgangen av 1. halvår 2009. Kvinnenes pensjon utgjorde dermed 73 prosent av mennenes.

Figur 1 viste at yrkesdeltakelsen har økt for kvinner fra 44,7 prosent i 1972 til 70,7 prosent i 2008. Kvinnenes inntog på arbeidsmarkedet må også sees i sammenheng med økning i utdanningsnivået blant kvinner som er presentert i figur 2. Den fulle effekten av dette vil derfor ikke være synlig for dagens pensjonister. Kvinners yrkesdeltakelse er nesten på høyde med menns og utdanningsnivået er til dels høyere blant kvinner enn menn. Til tross for dette, fører utdannings- og yrkesvalg, samt deltidsarbeid, til at kvinnelige pensjonister også i årene framover vil ha tjent opp lavere tilleggspensjon enn menn.

KILDER:

Myklebø, Sigrid (2007) «Sykefravær og svangerskap». *Arbeid og velferd nr. 3-2007*.

OECD Employment Outlook 2002.

NOU 2008:6. *Kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn*.

Arbeidsmarkedspolitikken i Norge og EU

AV EUGENIA VIDAL-GIL

SAMMENDRAG

Eurostats Labour Market Policy (LMP) Database viser at det var flere likhetstrekk i sammensetningen av utgiftene til arbeidsmarkedspolitiske virkemidler i Europa i 2007. For de aller fleste landene var ytelser i forbindelse med arbeidsledighet og attføring den største posten, på 50 prosent eller mer av de totale utgiftene, fulgt av kostnader knyttet til arbeidsrettede tiltak. I nesten alle land var oppfølging av arbeidssøkere og bistand til jobbsøking, det virkemiddelet som krevde minst ressurser. I Norge var arbeidsrettede tiltak det viktigste virkemidlet både i forhold til utgiftene og antall deltakere. En nærmere analyse av bruken av arbeidsrettede tiltak synliggjør imidlertid ulike prioriteringer. Tre typer virkemidler ble benyttet i alle land: Arbeidspraksis og opplæring, lønnstilskudd og arbeidsbistand ved attføring. I Danmark og Nederland var arbeidsbistand ved attføring det viktigste arbeidsrettede tiltaket med hensyn til andelen av tiltaksutgiftene og antall deltakere, mens i Sverige var lønnstilskudd viktigst. Norge skilte seg ut som det eneste landet hvor arbeidspraksis og opplæring var det viktigste tiltaket, med over halvparten av tiltaksutgiftene og av deltakerne.

INNLEDNING

EU-kommisjonen lanserte i 1997 en felles europeisk selssettingsstrategi, *European Employment Strategy (EES)*, for å finne løsninger og beste praksis som kunne bidra til å skape flere og bedre arbeidsplasser i medlemslandene. Prioriteringene og målene ble definert i *Employment Guidelines*, eller retningslinjene for arbeidsmarkedspolitikken i de forskjellige medlemslandene. Samtidig startet utformingen av statistikk og indikatorer i samarbeid med Eurostat som skulle brukes til analyse og vurdering av medlemslandenes framskritt i iverksettelsen av disse retningslinjene. I forbindelse med retningslinje nummer 19 i EES, som sier at medlemslandene skal garantere et inkluderende arbeidsmarked for alle arbeidssøkere, også vanskeligstilte grupper og arbeidskraftreserve, ble Eurostats *Labour Market Policy* statistikk skapt.

Siden 1998 har Eurostat systematisk samlet inn data for å beskrive arbeidsmarkedspolitikken i EU-landene og i Norge. Selve databasen har fått navnet *Labour Market Policy (LMP)-Database*. Ulike nasjonale behov og prioriteringer gjør at arbeidsmarkedspolitikken og virkemidlene som tas i bruk varierer fra land til land. Derfor ble det i etableringen av databasen lagt ned et omfattende arbeid for å kategorisere de ulike tiltakstypene og standardisere datainnsamlingen, slik at tall fra LMP-databasen kunne være så konsistente og sammenliknbare som mulig mellom land og over tid. De innrapporterte tallene danner grunnlaget for en årlig statistikk over antall arbeidsledige og tiltaksdeltakere,

utgifter knyttet til gjennomføringen av arbeidsmarkedspolitikken og for beregning av oppfølgingsindikatorer.

I denne artikkelen gis det en kort presentasjon av innholdet i LMP-databasen. På bakgrunn av den siste publiserte statistikken presenteres det en komparativ analyse av de arbeidsmarkedspolitiske virkemidlene i Norge og EU i 2007.

OMFANGET AV ARBEIDSMARKEDSPOLITIKKEN I EUROPA

I LMP-databasen er arbeidsmarkedspolitikken definert som offentlige virkemidler rettet spesifikt mot arbeidsledige og andre vanskeligstilte grupper på arbeidsmarkedet, for å hjelpe og støtte dem i overgangen mellom arbeidsledighet eller inaktivitet til arbeid. Arbeidsmarkedsetatene i hvert land leverer årlig data om utgifter og deltakere for hver type virkemiddel.

Virkemidlene i arbeidsmarkedspolitikken aggregeres i tre hovedgrupper:

- *Oppfølging av arbeidssøkere*, som i hovedsak dekker veiledning og hjelp til jobbsøking som arbeidsmarkedsetatene tilbyr arbeidssøkerne.
- *Tiltak* som tar sikte på å aktivisere arbeidssøkerne og forbedre deres sjanser i arbeidsmarkedet ved å delta i for eksempel opplæring eller arbeidspraksis. Dette inkluderer også bidrag til egenetablering og tiltak rettet mot syssel-

Labour Market Policy Database

Eurostats Labour Market Policy (LMP) Database ble opprettet i 1998 for å gi informasjon om arbeidsmarkedspolitikken i EU-landene og i Norge. En pilotinnsamling av data om ulike tiltak, kostnader og antall deltakere knyttet til dem, hvor de daværende 15 EU-medlemmene og Norge deltok, ble gjennomført i 1999. De første årene var data om offentlige utgifter ufullstendige for noen land, derfor ble det ikke beregnet totale verdier for EU-15 før 2004. Per i dag, anses data om utgiftene å være fullstendige. Det er likevel fortsatt vanskelig å samle inn data for samtlige land om beholdning, innstrømning og utstrømning av deltakere. Derfor blir aggregerte data om deltakere per kategori publisert bare når de dekker minst 80 prosent av utgiftene til den samme kategorien. Selv om det i regi av Eurostat er gjort et meget grundig arbeid med å gjøre statistikken basert på LMP-databasen mest mulig sammenliknbar mellom landene, vil statistikken i de ulike landene være påvirket av ulik organisering av arbeidsmarkedsetatene og forskjellig regelverk knyttet til arbeidsmarkedspolitiske ordningene.

Fra 1998 til 2003 var det 16 land, EU-15 og Norge, som innrapporterte data til LMP-databasen. På grunn av EU-utvidelsen ble det hentet data fra 24 i land i 2004, og fra 26 i 2005. Siden 2006 dekker LMP-databasen de 27 EU-landene og Norge. Den siste LMP-databasen med data for 2007 ble publisert i juli 2009. Tidsgapet mellom datainnhenting og publisering er nå cirka 15 måneder etter datainnsamlingen.

LMP-databasen omfatter virkemidler rettet mot arbeidsledige, sysselsatte som står i fare for å miste arbeidsplassen og inaktive som ønsker seg innpass på arbeidsmarkedet (arbeidskraftsreserve). I NAVs statistikk består deltakerne i arbeidsmarkedspolitikken av de registrerte helt ledige, delvis ledige, ordinære tiltaksdeltakere, andre arbeidssøkere og personer med nedsatt arbeidsevne.

Observasjonsenhet i LMP-databasen er arbeidsmarkedsvirkemiddel, og data om utgifter og deltakere for hvert virkemiddel er innhentet årlig fra de offentlige arbeidsmarkedsetatene i hvert land. Databasen gir også en kvalitativ beskrivelse av de forskjellige typer virkemidlene, hvordan de fungerer, og informasjon om målgruppene.

LMP-virkemidlene klassifiseres i tre hovedgrupper: Oppfølging av arbeidssøkere, tiltak og ytelser.

- LMP-oppfølging av arbeidssøkere (*services*) dekker virkemidler i den offentlige arbeidsmarkedadministrasjonen relatert i hovedsak til veiledning og hjelp til jobbsøking.
- Kategori 1: Oppfølging av arbeidssøkere
- LMP-tiltak er virkemidler som tar sikte på å aktivisere arbeidssøkerne og forbedre deres sjanser i arbeidsmarkedet ved å delta i for eksempel opplæring eller arbeidspraksis. Det inkluderer også bidrag til egenetablering og tiltak rettet mot sysselsatte som risikerer å miste jobben.
- Kategori 2: Arbeidspraksis og opplæring
- Kategori 3: Jobbrotering og jobbdeling
- Kategori 4: Lønnstilskudd m.m. ved ansettelse
- Kategori 5: Arbeidsbistand ved attføring
- Kategori 6: Direkte jobbskaping
- Kategori 7: Tilskudd til egenetablering
- LMP-ytelser dekker all økonomisk støtte til arbeidssøkere og personer med nedsatt arbeidsevne, eller til tidlig pensjonering.
- Kategori 8: Ytelser under arbeidsledighet
- Kategori 9: Tidlig pensjonering

I 2007 var det i Norge følgende virkemidler under hver kategori¹:

- Kategori 1: Jobbklubber
- Kategori 2: Arbeidsmarkedsoplæring (AMO), utdanning i ordinære skoler, arbeidsmarkedsoplæring for personer med nedsatt arbeidsevne (AMO), arbeidspraksis i ordinær virksomhet
- Kategori 3: Ingen tiltak innenfor denne kategorien
- Kategori 4: Mobilitetsfremmende stønader, lønnstilskudd for arbeidssøkere, lønnstilskudd for personer med nedsatt arbeidsevne, arbeidspraksis for personer med nedsatt arbeidsevne i ordinær virksomhet, fleksijobb
- Kategori 5: Arbeidspraksis for personer med nedsatt arbeidsevne i skjermet virksomhet, arbeid med bistand (AB), arbeidsmarkedsbedrifter (ABM) fase 1, arbeidsmarkedsbedrifter (ABM) fase 2
- Kategori 6: Kompetanse, arbeidstrening og jobbskaping for arbeidsledige (KAJA), vikarplasser, midlertidig sysselsetting for personer med nedsatt arbeidsevne, arbeidspraksis for personer med nedsatt arbeidsevne (hospitering)
- Kategori 7: Egenetablering
- Kategori 8: Dagpenger under arbeidsløshet, attføringspenger for personer med nedsatt arbeidsevne som ikke deltar på tiltak, ventestønad
- Kategori 9: Ingen tiltak innenfor denne kategorien

LMP-data over de offentlige utgiftene knyttet til hvert virkemiddel publiseres fordelt på de ovennevnte kategoriene. LMP-utgiftene deles videre i overføringer til deltakerne, til arbeidsgiverne eller til tjenesteleverandørene, og kan bestå av pengeoverføringer eller refusjoner til deltakere, direkte kostnader av tjenestene som leveres (for eksempel kurs og annen utdanning) eller reduserte inntekter på grunn av avgift- eller skattelettelser. Utgiftene forbundet med selve administrasjonskostnadene inkluderes i kategori 1.

Data om antall deltakere per LMP-virkemiddel publiseres fordelt på tre hovedstørrelser.

- *Beholdningsdata*: angir det årlige gjennomsnittet av antall deltakere per virkemiddel, og er vanligvis beregnet som gjennomsnittet av antall deltakere på slutten av hver måned.
- *Innstrømningsdata*: antall deltakere som begynner på et virkemiddel i løpet av ett år.
- *Utstrømningsdata*: antall deltakere som slutter på et virkemiddel løpet av ett år. Innstrømnings- og utstrømningsdata telles som antall tilfeller i løpet av et år, slik at den samme deltakeren kan bli medregnet mer enn én gang. I tillegg er data over deltakere fordelt på kjønn, alder og ledighetsvarighet.

En nærmere beskrivelse av den statistiske metoden og retningslinjene for aggregering og klassifisering av LMP-data finnes på Eurostats hjemmeside².

¹ Se Eurostats Qualitative report, Norway 2007, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/labour_market_policy

² Se Eurostats Labour Market Policy Database Methodology, Revision of June 2006, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/labour_market_policy

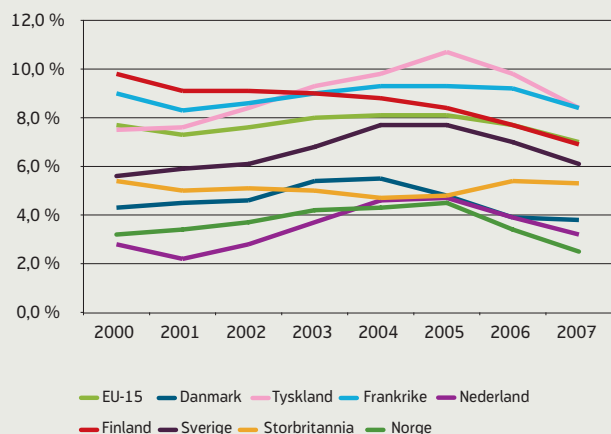
satte som risikerer å miste arbeidet.

- *Ytelser* som dekker all økonomisk støtte til arbeidsledige og andre arbeidssøkere, eller til tidlig pensjonering³.

Hovedtrekk i arbeidsmarkedet i EU og Norge, 2000-2007

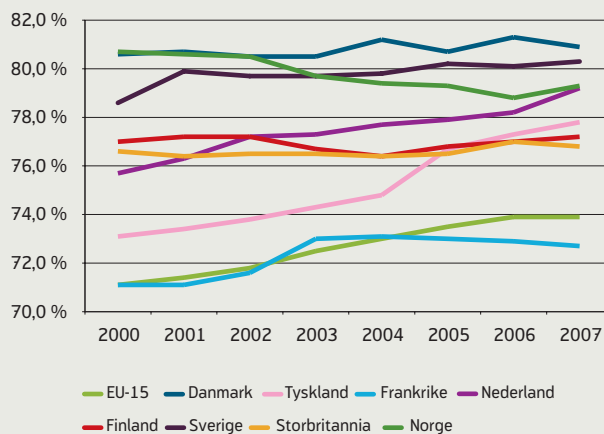
Fra 2000 til 2007 hadde utviklingen på arbeidsmarkedet mange felles trekk mellom EU-landene og Norge. Fra 2002 førte en lavkonjunktur til økende arbeidsledighet i de aller fleste landene (se figur 1). I 2005 nådde ledigheten toppen og var på 8,1 prosent i EU-15⁴ og på 4,5 prosent i Norge. I 2007 hadde ledigheten gått ned til 7,0 prosent av arbeidsstyrken i EU-15 og til 2,5 prosent i Norge, hvor ledighetsraten var lavest. Etter Norge var det i 2007 Nederland (3,2 %) og Danmark (3,8 %) som hadde den laveste ledigheten. Storbritannia skilte seg ut i forhold til de andre landene, med lavest arbeidsledighet i 2004 og 2005. I den samme perioden økte yrkesdeltakelsen i de aller fleste landene, selv i årene med nedgangskonjunktur (se figur 2). I EU-15 var yrkesdeltakelsen på 71,1 prosent av arbeidsstyrken i 2000, mens Norge da hadde den høyeste deltakelsesraten på 80,7 prosent. I løpet av lavkonjunktoren i 2006 var likevel Norge et av de få land som erfarte en nedgang i yrkesdeltakelsen i yrkesdeltakelsen, med en reduksjon på nesten 2 prosent. I 2007 hadde deltakelsesraten i EU-15 gått opp til 74,4

Figur 1:
Utviklingen i ledigheten i EU og Norge, 2000-2007.

KILDE: EUROSTAT

Figur 2:
Utviklingen i yrkesdeltakelsen i EU og Norge, 2000-2007.

KILDE: EUROSTAT

prosent og til 79,3 prosent i Norge. Yrkesdeltakelsen var i 2007 høyest i Danmark og Sverige, med henholdsvis 80,9 og 80,3 prosent av arbeidsstyrken.

Utgiftene til arbeidsmarkedspolitikken i 2007

De offentlige utgiftene til arbeidsmarkedspolitikken (LMP) utgjorde i 2007 1,8 prosent av det samlede bruttonasjonalproduktet (BNP) i EU-15.⁵ Som figur 3 viser, var det store forskjeller mellom landene. I åtte EU-land var andelen større enn for EU-15. Andelen var størst i Belgia, hvor kostnadene av arbeidsmarkedspolitikken var på 3,3 prosent av BNP. I Tyskland, Danmark, Spania, Finland, Frankrike og Nederland utgjorde LMP-utgiftene over 2 prosent av BNP. 17 av de 27 EU-landene⁶ brukte én prosent eller mindre på LMP. I Norge var de totale utgiftene nesten én prosent av BNP i 2007, mens Storbritannia brukte litt under 0,5 prosent av BNP.

Fordeling av utgiftene på de tre hovedgruppene av virkemidler var imidlertid forholdsvis lik mellom landene. For de aller fleste landene utgjorde ytelser ved arbeidsledighet den største posten på 50 prosent eller mer av de totale utgiftene, fulgt av arbeidsrettede tiltak og med oppfølging av arbeidssøkerne som den minste posten (se figur 4). For EU-15 var 61 prosent av utgiftene, eller 1 % av BNP, brukt på ytelser,

³ Se faktaboks for en nærmere beskrivelse av virkemidlene omfattet i disse tre hovedgruppene.

⁴ Fra 1995 til 2004 besto EU av 15 land: Belgia, Danmark, Finland, Frankrike, Hellas, Irland, Italia, Luxembourg, Nederland, Portugal, Spania, Storbritannia, Sverige, Tyskland og Østerrike.

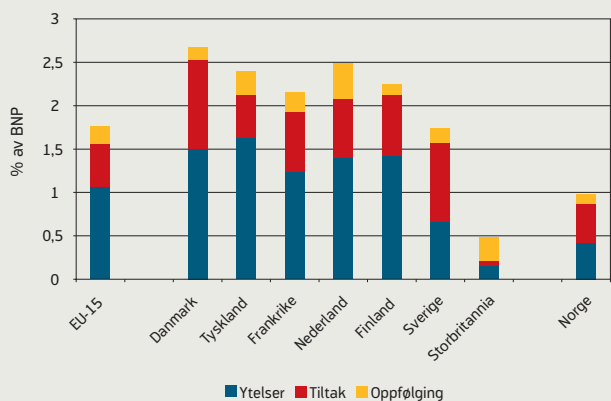
⁵ Data for Hellas var ikke tilgjengelige ved publisering av LMP-database for 2007. EU-15 totalene er beregnet med data fra 2006 for Hellas.

⁶ Fra 2007 består EU av 27 land: EU-15-landene og Bulgaria, Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Romania, Slovenia, Slovakia, Tsjekkia og Ungarn.

28 prosent (0,5 % av BNP) på tiltak og 11 prosent (0,2 % av BNP) på oppfølging. Bulgaria, Tsjekkia, Litauen, Sverige, Storbritannia og Norge var de eneste landene hvor ytelser utgjorde under halvparten av de totale kostnadene. Kun i fire av landene var den største posten utgifter til tiltak: Norge (46 %), Sverige (52 %), Litauen (53 %) og Bulgaria (60 %). Bare tre land brukte mer midler på oppfølging enn på tiltak. Storbritannia skilte seg spesielt ut i denne sammenlikningen som det eneste landet hvor oppfølging av arbeidssøkerne utgjorde den største delen av utgiftene (57 %).

Utgiftene til de forskjellige typene virkemidler i arbeidsmarkeds politikken avhenger både av antall deltakere og kostnad per deltaker. I figur 5 vises innsatsen per tiltaksdeltaker og ytelsesmottaker målt i euro per deltaker per år.⁶ Norge hadde i 2007 de høyeste kostnadene, på 22 200 euro per tiltaksdeltaker og 23 200 euro per ytelsesmottaker. Samtidig er Norge, sammen med Polen, landet hvor innsatsen per deltaker er jevnest, og kostnaden per ytelsesmottaker er bare 5 % høyere enn per tiltaksdeltaker. Danmark hadde de nest høyeste kostnadene per deltaker, med 16 700 euro per tiltaksdeltaker og 20 600 euro per ytelsesmottaker. I EU-15 var kostnaden per ytelsesmottaker (8 500 euro) 65 % høyere enn per tiltaksdeltaker (5 300 euro). Selv om det var stor spredning i kostnadene per deltaker mellom landene, var innsatsen per ytelsesmottaker høyere enn per tiltaksdeltaker i over halvparten av landene. I Sverige og Storbritannia var det motsatte tilfellet, og innsatsen per tiltaksdeltaker var dobbelt så stor som per ytelsesmottaker.

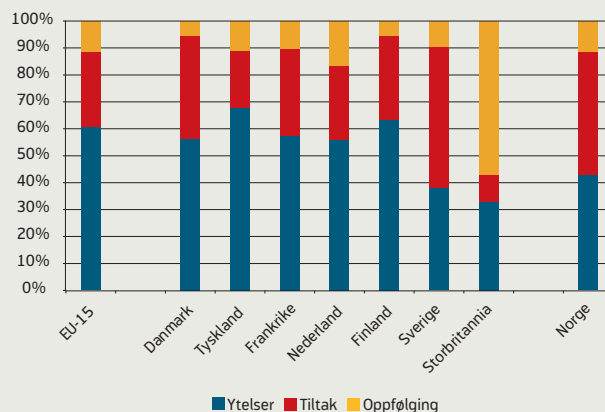
Figur 3: Offentlig utgifter i arbeidsmarkeds politiske virkemidler som prosent av BNP, 2007.

KILDE: EUROSTATS LABOUR MARKET POLICY DATABASE

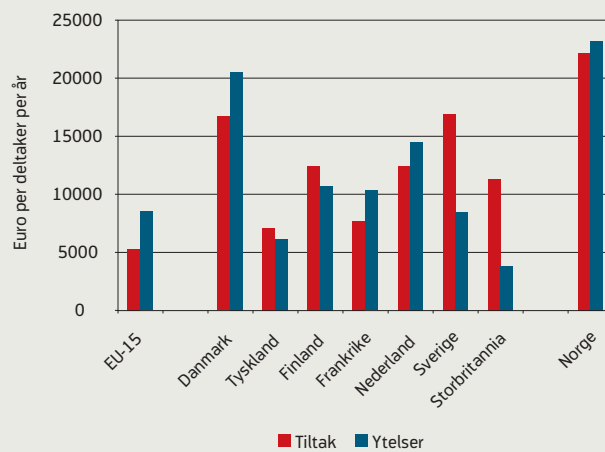
⁷ Oppfølging av arbeidssøkere har blitt utelat på grunn av manglende data for antall deltakere i flere land.

Figur 4: Utgiftene til oppfølging av arbeidssøkere, arbeidsrettede tiltak og ytelser ved arbeidsledighet og attføring som andel av de totale utgiftene i arbeidsmarkeds politikken, 2007.

KILDE: EUROSTATS LABOUR MARKET POLICY DATABASE

Figur 5: Kostnad per tiltaksdeltaker og per ytelsesmottaker per år. Løpende priser, 2007.

KILDE: EUROSTATS LABOUR MARKET POLICY DATABASE

Utgiftene til arbeidsmarkeds politikken i Norge, 2000-2007

Som figur 6 viser, har utgiftene til de forskjellige typer av arbeidsmarkeds politiske virkemidlene i Norge utviklet seg ulikt i perioden 2000–2007. Utgiftene til oppfølging av arbeidssøkere viser seg å være ganske stabile over tid, og har ligget på rundt 0,11 prosent av BNP i hele perioden. Tiltak og spesielt ytelser viser seg å være mer konjunktur-

følsomme. Tiltaksutgiftene økte med 10 prosent da arbeidsledigheten begynte å stige i 2002, og med 17 prosent i 2003, da de utgjorde 0,7 prosent av BNP. Utgiftene til ytelser økte enda mer i lavkonjunkturen, og vokste 22 prosent i 2002, og 30 prosent i 2003. Utgifter til ytelser utgjorde om lag 0,85 prosent av BNP i perioden 2003 til 2005. Da ledigheten gikk ned i 2006 falt utgiftene til tiltak og ytelser med henholdsvis 24 prosent og 42 prosent på et år. I perioden 2004–2007 var utviklingen i LMP-utgiftene i EU-15⁸ veldig lik den man hadde i Norge. I alt ble kostnadene til arbeidsmarkedspolitikken redusert i løpet av denne perioden med 0,50 prosentenheter av BNP i EU-15 og med 0,65 prosentenheter i Norge. Utgiftene til oppfølging forble praktisk talt uendret begge steder, mens utgiftene til ytelser gikk mest ned, med -0,43 prosent av BNP i Norge og -0,35 prosent av BNP i EU-15.

BRUKEN AV ARBEIDSRETTEDE TILTAK I NORGE OG EU

Arbeidsrettede tiltak betraktes som aktive virkemidler i arbeidsmarkedspolitikken. Tiltak innebærer ofte at deltakerne, i tillegg til jobbsøking, gjør en aktiv innsats for å skaffe seg ny arbeidserfaring eller ferdigheter som øker deres muligheter til å komme i arbeid.

I LMP-databasen klassifiseres tiltak i 6 kategorier:

Arbeidspraksis og opplæring har som formål å gi deltakerne ny arbeidserfaring eller kvalifikasjoner som øker deres sjanser i arbeidsmarkedet. Dette kan være ved å delta på kurs, ta utdanning, eller praksis på arbeidsplassen. Målgruppen består av ordinære arbeidssøkere og personer med nedsatt arbeidsevne.

Jobbrotering og jobbdeling skal gjøre det lettere å få innpass på arbeidsmarkedet for arbeidsledige og andre arbeidssøkere som arbeider en del av stillingen til en fast ansatt person.

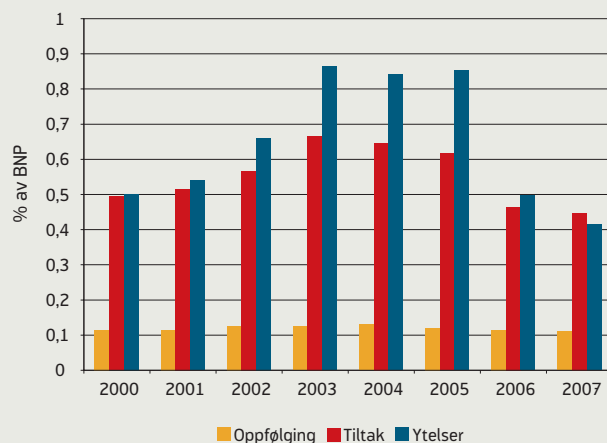
Lønnstilskudd m.m. ved ansettelse dekker hovedsakelig lønnstilskudd til arbeidsgivere ved ansettelse av arbeidsledige som personer med nedsatt arbeidsevne, personer med minoritets bakgrunn, unge, seniorer eller enslige foreldre. Det kan også dekke lønnstilskudd for å beholde arbeidsplasser som står i fare for å bli nedlagt.

Arbeidsbistand ved attføring dekker virkemidler som bistand og arbeidspraksis rettet spesifikt mot personer med nedsatt arbeidsevne.

Direkte jobbskaping har til hensikt å skaffe nye arbeidsplasser helt eller delvis finansiert av offentlig sektor til personer med nedsatt arbeidsevne eller langtidsledige.

Tilskudd til egenetablering dekker økonomisk støtte til

Figur 6:
Utviklingen i utgiftene til de arbeidsmarkedspolitiske virkemidlene som prosent av BNP i Norge, 2000–2007.

KILDE: EUROSTATS LABOUR MARKET POLICY DATABASE

arbeidsledige og andre arbeidssøkere som skaffer seg egen arbeidsplass ved å bli selvstendige næringsdrivende.

Utgiftene til arbeidsmarkeds tiltak i 2007

Hvert land står overfor ulike problemer i arbeidsmarkedet og ulike prioritering av målgrupper blant arbeidssøkerne, noe som fører til at utforming og valg av arbeidsmarkeds tiltak kan variere fra land til land. Tre typer virkemidler ble benyttet i alle europeiske land i 2007: Arbeidspraksis og opplæring, lønnstilskudd og arbeidsbistand ved attføring. Samlet utgjorde tiltaksutgiftene 0,5 prosent av bruttonasjonalproduktet i EU-15. Tre land brukte om lag det dobbelte: Belgia og Danmark (1 %) og Sverige (0,9 %). I Norge utgjorde utgiftene i tiltak 0,4 prosent av BNP.

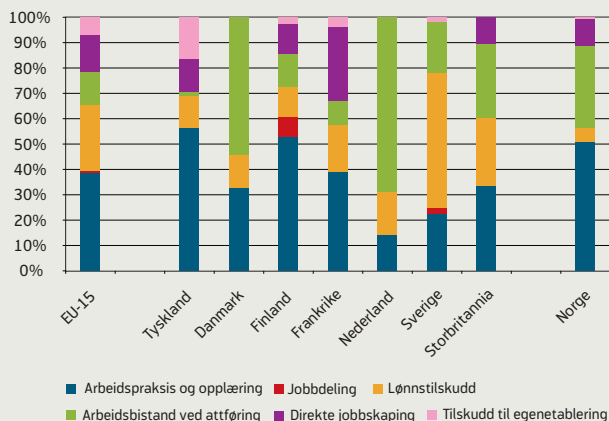
I forhold til omfanget på utgiftene, var arbeidspraksis og opplæring det viktigste arbeidsmarkeds tiltaket i Europa i 2007. Som figur 7 viser, utgjorde det 39 prosent av utgiftene i EU-15. I Tyskland, Finland og Norge ble litt over halvparten av tiltaksutgiftene brukt på arbeidspraksis og opplæring, og i Norge utgjorde dette 0,25 prosent av BNP. I Nederland var utgiftene til arbeidspraksis og opplæring imidlertid den miste posten på 14 prosent av tiltaksutgiftene.

I EU-15 var den nest største andelen av tiltaksutgiftene brukt på lønnstilskudd (26 %). I Norge utgjorde lønnstilskudd bare 6 prosent av tiltaksutgiftene, mens i Sverige var dette den største posten på 53 prosent av tiltaksutgiftene.

Direkte jobbskaping utgjorde 15 prosent av tiltaksutgiftene i EU-15 og 10 prosent i Norge. Verken i Danmark, Sverige eller Nederland ble dette tiltaket benyttet i 2007.

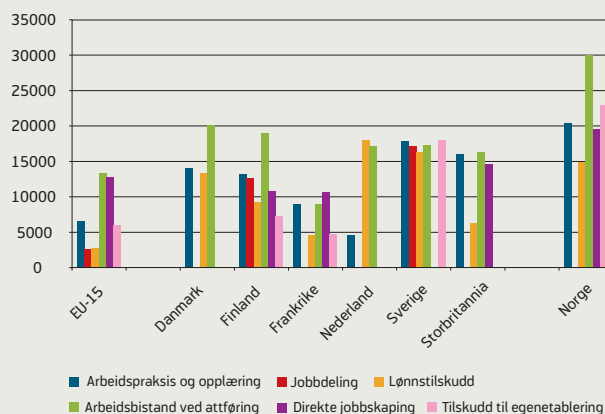
⁸ På grunn av ufullstendige data, har det ikke blitt beregnet totale verdier for EU-15 før 2004.

Figur 7:
Fordeling av utgiftene på de ulike arbeidsrettede tiltakene, 2007.

KILDE: EUROSTATS LABOUR MARKET POLICY DATABASE

Figur 8:
Euro per deltaker per år i hver type arbeidsrettede tiltak. Løpende priser, 2007.

KILDE: EUROSTATS LABOUR MARKET POLICY DATABASE

Norge brukte en tredjedel av tiltaksutgiftene på arbeidsbistand ved attføring, mens i EU-15 var andelen 13 prosent. Utgiftene til arbeidsbistand ved attføring utgjorde over halvparten av tiltaksutgiftene i Danmark (54 %) og i Nederland (69 %).

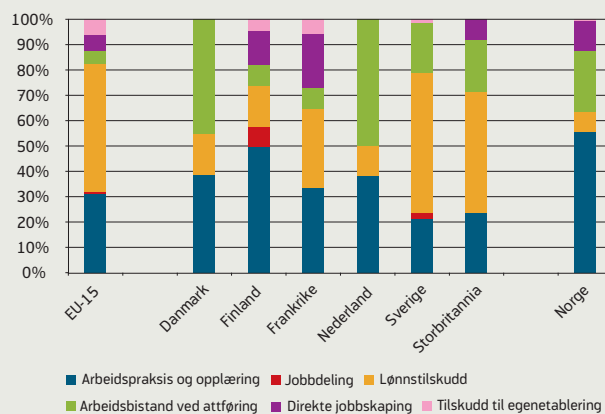
Bruken av tilskudd til egenetablering varierer mellom landene. I Norge ble 1 prosent av de totale tiltaksutgiftene benyttet på denne typen tilskudd, mens land som Danmark, Nederland, Sverige og Storbritannia verken innrapporterte utgifter eller deltakere på dette tiltaket. I Tyskland derimot utgjorde tilskudd til egenetablering 16 prosent av totalen. I alt var 7 prosent av de samlede tiltaksutgiftene i EU-15 knyttet til denne tiltaksformen.

Jobbrotering og jobbdeling ble i 2007 bare benyttet i sju EU-land, og var den minste posten i EU-15 på én prosent av tiltaksutgiftene. Bare i Finland hadde jobbdeling et visst omfang, med 8 prosent av utgiftene. I Norge har dette tiltaket ikke blitt benyttet siden 2005.

En nærmere analyse av kostnadene per tiltaksdeltaker per år viser at det var store forskjeller, både mellom land og mellom ulike tiltak. Som nevnt hadde Norge i gjennomsnitt de høyeste kostnadene per tiltaksdeltaker i 2007. Ser vi på hver enkelt tiltaksgruppe for seg, finner vi at dette gjelder alle kategorier bortsett fra lønnstilskudd. For denne gruppen tiltak var Sverige og Nederland de to landene som hadde de høyeste kostnadene per deltaker.

Arbeidsbistand ved attføring var det mest kostnads-krevende tiltaket per deltaker i 2007 i nesten alle land. Spredningen i kostnaden per deltaker var imidlertid stor.

Figur 9:
Antall deltakere fordelt på arbeidsrettede tiltak, 2007.

KILDE: EUROSTATS LABOUR MARKET POLICY DATABASE

For EU-15 sett under ett utgjorde kostnaden per deltaker på denne typen tiltak 13 300 euro, mens i Frankrike var den i underkant av 9 000 euro. Tilsvarende tall for Norge var om lag 30 000 euro.

Deltakerne i arbeidsrettede tiltak i 2007

Sett i forhold til antall deltakere⁹ var lønnstilskudd det viktigste tiltaket i EU-15, siden det vedrørte 51 prosent av alle personer på tiltak (se figur 9).⁹ Dette var også tilfellet i Sverige og Storbritannia, hvor lønnstilskudd angikk henholdsvis 55 prosent og 48 prosent av tiltaksdeltakerne. I Norge vedrørte dette tiltaket bare 8 prosent av tiltaksdeltakerne.

Det viktigste tiltaket i Norge i 2007 var arbeidspraksis og opplæring, hvor 55 prosent av personene på tiltak deltok. Også i Finland (50 %) og i Frankrike (34 %) var det flest deltakere på arbeidspraksis og opplæring. I EU-15 var det en tredjedel av tiltaksdeltakerne på arbeidspraksis og opplæring, og om lag en fjerdedel i Sverige og Storbritannia.

Arbeidsbistand ved attføring var det viktigste tiltaket i Danmark og Nederland, med cirka halvparten av alle deltakere. I Norge var en fjerdedel av tiltaksdeltakerne på arbeidsbistand ved attføring, og i Sverige og Storbritannia en femtedel. I EU-15 var dette et mindre betydelig tiltak, med bare 5 prosent av deltakerne.

6 prosent av deltakerne i EU-15 fikk en arbeidsplass ved direkte jobbskaping. Dette tiltaket ble ikke benyttet i Danmark, Nederland eller Sverige, mens det vedrørte 21 prosent av deltakerne i Frankrike og 26 prosent i Belgia. I 2007 var 12 prosent av tiltaksdeltakere i Norge i arbeid takket være direkte jobbskaping.

I EU-15 mottok 6 prosent av deltakerne tilskudd til egenetablering. Få land benyttet dette tiltaket, og i Norge var det én prosent av deltakerne som mottok tilskudd til egenetablering. Jobbdeling var i 2007 det minst brukte tiltaket i EU, og angikk bare én prosent av tiltaksdeltakere i EU-15.

REFERANSER

Eurostat (2009): *Labour market policy – Metadata*. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/labour_market_policy

Eurostat (2006): *Labour market policy database – Methodology - Revision of June 2006*. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/labour_market_policy

Eurostat (2009): *Labour market policy statistics: Qualitative Report, Norway 2007*. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/labour_market_policy

Eurostat (2009): *Labour market policy – Expenditure and participants – Data 2007*. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/labour_market_policy

Eurostat (2007): *Labour Market Policy Seminar – (10th october 2006 – Brussels)*. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/labour_market_policy

⁹ Med antall deltakere menes det *beholdning* av deltakere, som angir det årlige gjennomsnittet av deltakerne per virkemiddel. Se faktaboks for nærmere forklaring.

¹⁰ Tyskland har blitt utelatt av sammenlikningen på grunn av ufullstendige data om tiltaksdeltakere.

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) er en utvalgsundersøkelse som blir gjennomført kvartalsvis av Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsledige (AKU)

Personer som ikke utførte eller var midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid i undersøkelsesuka, men som ved å kontakte NAV, annonsere selv, svare på annonse eller lignende, gjorde forsøk på å skaffe seg arbeid i løpet av de fire siste ukene. De må kunne ta på seg arbeid i løpet av de neste to ukene. Denne gruppa må ikke forveksles med NAV sine tall over registrerte arbeidsledige. Tall fra AKU inkluderer også arbeidssøkere som ikke registrerer seg ved NAV, og en del av de som går på arbeidsmarkedstiltak.

Arbeidsstyrken (AKU)

Arbeidsstyrken er definert som summen av sysselsatte og arbeidsledige. Yrkesaktiviteten for en gruppe vil si hvor stor prosentandel av befolkningen i gruppen som er med i arbeidsstyrken.

Arbeidssøkere

Personer som søker inntektsgivende arbeid ved NAV og som er arbeidsføre og ellers disponible for det arbeidet som søkes. En person anses som registrert arbeidssøker dersom han eller hun har meldt seg eller fornyet meldingen til NAV i løpet av de to siste ukene. Arbeidssøkere består av helt ledige, delvis ledige, tiltaksdeltakere og andre arbeidssøkere.

Arbeidssøkervarighet

Arbeidssøkervarigheten til en person som er registrert som for eksempel helt ledig, vil si hvor lang sammenhengende periode personen har vært registrert som arbeidssøker. Denne perioden inkluderer tid som delvis ledig, tiltaksdeltager, annen arbeidssøker eller med nedsatt arbeidsevne. Opphold i perioden på inntil 28 dager regnes ikke som brudd.

Avtalte dagsverk

Hvor mange dagsverk det er avtalt at en arbeidstaker skal arbeide ifølge arbeidstakerregisteret, justert for stillingsandel og ferie. Mer formelt er avtalte dagsverk definert som $\text{avtalte arbeidsdager} \cdot \text{stillingsandel} \cdot \text{ferie korrigeringsfaktor}$.

Langtidsledige

Registrerte arbeidsledige som har hatt en sammenhengende periode som helt ledig på minst 26 uker.

Ledige stillinger

NAVs statistikk over ledige stillinger omfatter alle ledige stillinger som enten blir meldt til NAV som oppdrag, registrert av arbeidsgiver på www.nav.no, eller som er offentliggjort i media (aviser, tidsskrifter o.l.).

Legemeldt sykefravær

Sykefravær pga av egen sykdom som er dokumentert med attest fra lege. Legemeldt sykefravær er basert på NAVs sykefraværsregister. Det totale sykefraværet omfatter i tillegg egenmeldt sykefravær som er basert på en egen undersøkelse som utføres av Statistisk sentralbyrå. Registreringene over legemeldt sykefravær kobles sammen med arbeidstakerregisteret, som gir informasjon om arbeidsforholdet (bl.a. arbeidstid, næring, sektor) arbeidstakeren er sykmeldt fra. Sykefraværstatistikken omfatter ikke selvstendig næringsdrivende eller vernepliktige og ikke fravær som skyldes barns sykdom eller omsorgs- og fødselspermisjoner.

Personer med nedsatt arbeidsevne

Personer som på grunn av fysisk, psykisk eller sosial funksjonshemming har vanskeligheter med å få arbeid, og som er under medisinsk rehabilitering, vurderes av NAV med sikte på yrkesmessig attføring eller som er i et attføringstiltak.

Registrerte delvis ledige

Registrerte delvis ledige arbeidssøkere er personer som enten er delvis permitterte eller som arbeider mindre enn heltid og som ønsker lengre arbeidstid.

Registrerte helt ledige

Arbeidssøkere som har vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene.

Sesongjustering

Tallstørrelser på NAVs ulike arbeidsmarkedsstatistikker varierer ofte med årstiden som en følge av at mange fenomener gjentar seg omtrent på samme tid hvert år. Eksempelvis går arbeidsledigheten normalt opp om sommeren og etter årsskiftet. Dette har sammenheng med at mange skoleelever (studenter) avslutter utdanningen og melder seg som arbeidssøkere etter at semestrene er avsluttet. I tillegg følger deler av sysselsettingen bedriftenes kontraktperioder. Slike kontrakter utløper ofte før sommeren og ved årsskiftet.

For å skille ut underliggende endringer og rense bort

sesongmessige forhold, justerer NAV en del tidsserier i et statistikkprogram, X12 Arima. Dette programmet baserer seg på historisk informasjon om sesongsvingninger.

Det er sesongvariasjoner i de fleste av størrelsene NAV presenterer statistikk over. Mønsteret i sesongvariasjonene og betydningen av sesongeffektene er imidlertid forskjellige. Når det gjelder utviklingen i antall personer med nedsatt arbeidsevne er for eksempel sesongvariasjonene betydelig mindre enn for antall helt ledige. Likevel er det av betydning å justere for en sesongrelatert nedgang som finner sted i juni og august i forbindelse med at mange personer med nedsatt arbeidsevne avsluttet skolegang før sommerferien.

Etter at en tidsserie er korrigert for sesongvariasjoner, vil det for enkelte størrelser fremdeles være store endringer mellom månedsobservasjonene. I enkelte tilfeller er det vanskelig å tillegge slike endringer mening. Det kan da være til hjelp å tydeliggjøre en trend i månedsobservasjonene. Tidsserien justeres ved å tillegge avvikende månedsobservasjoner mindre vekt. Dette gir en mer glattet tidsserie. Tilgang ledige stillinger per virkedag er et eksempel på en størrelse hvor det er behov for å glatte tidsserien for å få tydeligere fram en trend. Statistikkprogrammet X12 Arima benyttes i forbindelse med justering av trend.

Sykefraværprosent

Tapte dagsverk (sykefravær/dagsverk) i prosent av avtalte dagsverk. $(\text{tapte dagsverk} * 100) / \text{avtalte dagsverk}$

Sysselsatte i AKU

Personer som hadde inntektsgivende arbeid i minst en time i undersøkelsesuka, personer som normalt utfører slikt arbeid, men som pga. sykdom, permisjon, ferie osv. ikke arbeidet i undersøkelsesuka, og vernepliktige.

Tapte dagsverk

Sykefraværperioden blir regnet i tapte dagsverk. Dersom en f.eks. jobber 50 prosent og er syk i to uker vil man ha fem tapte dagsverk.

Tiltaksdeltakere

Arbeidssøkere som deltar på arbeidsmarkedstiltak.

Utgiver: Arbeids- og velferdsdirektoratet
Adresse: Arbeids- og velferdsdirektoratet,
Postboks 5, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Trykkeri: Bryne Stavanger Offset
Opplag: 750
ISSN: 1504-8217

